

वसंत बागुल

हेलिक इलाहा

अ डॉल हाऊस

अ डॉल हाऊस

हेनरिक इब्सेन यांच्या डॉल हाऊसचे
मूळ नॉर्वेजिअनवरून मराठी रुपांतर

अनुवाद : वसंत बागुल

ई साहित्य प्रतिष्ठान

अ डॉल हाऊस

हे पुस्तक विनामूल्य आहे
पण फुकट नाही

हे वाचल्यावर खर्च करा ३ मिनिट

- १ मिनिट : लेखकांना फ़ोन करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा
- १ मिनिट : ई साहित्य प्रतिष्ठानला मेल करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा.
- १ मिनिट : आपले मित्र व ओळखीच्या सर्व मराठी लोकांना या पुस्तकाबद्दल आणि ई साहित्यबद्दल सांगा.

असे न केल्यास यापुढे आपल्याला पुस्तके मिळणे बंद होऊ शकते.

दाम नाही मागत. मागत आहे दाद.
साद आहे आमची. हवा प्रतिसाद.

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत असावे. ज्यामुळे लेखकाला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यात मदत होते. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे आणि त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा, आणि अखेर संपूर्ण समाज एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

अ डॉल हाऊस

हेन्रिक इब्सेन यांच्या डॉल हाऊसचे
मूळ नॉर्वेजिअनवरून मराठी रुपांतर

अनुवादक : वसंत बागुल

३०२, न्यु शिवम अपार्टमेंट

स्टेशन रोड, उल्हासनगर-४, जि. ठाणे

फोन: 0251-2587832, 8149068977

vasant_pandit2002@yahoo.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रुपांतर करण्यासाठी लेखकाची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई होऊ शकते.

प्रकाशक : ई साहित्य प्रतिष्ठान

www. esahity. com

esahity@gmail. com

प्रकाशन : १० फेब्रुवारी २०१८

©esahity Pratishthan®2018

विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.

- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई साहित्य प्रतिष्ठानची-लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

Et Dukkehjem,

A Doll House

अ डॉल हाऊस

प्रास्ताविक

Et Dukkehjem, A Doll House हे इब्सेनचे पंधरावे नाटक कोपनहेगन येथे ४ डिसेंबर १८७९ ला प्रकाशित झाले आणि २१ डिसेंबर १८७९ ला त्याचा पहिला प्रयोग रॉयल थिएटर, कोपनहेगन या रंगभूमीवर झाला.

इब्सेनने भूतकाळात महान कलाकृती निर्माण केल्या होत्या आणि भविष्यकाळातही त्याला अजून महान कलाकृती निर्माण करायच्या होत्या. पण हे नाटक असे होते की त्याने त्याला स्कँडिनेव्हिया आणि जर्मनीपेक्षाही दूरवर पर्यंतच्या सुसंस्कृत जगात नेले. ह्या नाटकामुळे इब्सेनने त्याच्या साम्राज्यात जगाचा कवी म्हणून पदार्पण केले.

स्त्रीमुक्तीवर इब्सेन खूप भर द्यायचा. त्यामुळे लोकांनी त्याचे नाव स्त्रीमुक्ती आंदोलनाशी जोडले होते. ए डॉल हाउसमधील नूरा ही स्त्रीमुक्तीचेच प्रतीक आहे. स्त्रियांच्या स्वातंत्र्याविषयी इब्सेनला खूप आस्था होती. स्त्रियांना क्लब मिटींगमध्ये मताधिकार असावेत ह्यावर इब्सेनची ठाम भूमिका होती. जेव्हा ही गोष्ट अयशस्वी झाली तेव्हा इब्सेन त्या क्लबमधून संतापाने पाय आपटीत बाहेर निघून गेला होता.

तथापि एकोणीस वर्षांनंतर Norwegian League of Women's Rights मध्ये त्याला विचार व्यक्त करण्याची संधी मिळाली तेव्हा त्याने म्हटले होते की, “ मी काही Women's Rights League चा सदस्य नाही. जे काही मी लिहिले आहे ते कुठल्याही मतप्रणालीचा प्रचार करायचा म्हणून नव्हे. मी

समाजसत्तावादी तत्वज्ञ नाही. मी फक्त एक कवी म्हणून होतो, आहे आणि राहिन. पण सर्वसामान्यांचा कल तसा विश्वास ठेवण्याचा नाही....माझे कार्य फक्त मानवी स्वभावाचे वर्णन करणे हेच होय.”

इब्सेनचे रंगभूमीवरील नाटकांचे दिग्दर्शन (जसा जसा तो वृद्ध होत गेला तसे तसे ते अधिक तपशीलवार होत गेले) हे दाखविते की तो त्याच्या पात्रांच्या जीवनात किती तपशीलासह तन्मय असायचा. ह्याचे उदा. म्हणजे, एके दिवशी ह्या नाटकाचे लेखन करताना तो त्याच्या पत्नीला म्हणाला, “मी नुकतेच नूराला पाहिले, ती अगदी धडक माझ्या जवळ येऊन ठेपली आणि तिने माझ्या खांद्यावर हात ठेवला.” “कोणते कपडे तिने घातलेले होते?” त्याच्या पत्नीने विचारले, “साधा निळा लोकरीचा ड्रेस,” इब्सेनने पूर्णतः गंभीरपणे उत्तर दिले.

समकालीन जीवनात “ए डॉल हाउस” एखाद्या बॉम्बसारखा कोसळला होता. सातत्याने उत्पन्न होणाऱ्या इतक्या विविध चर्चा A Doll House पेक्षा कोणत्याही नाटकाच्या झाल्या नाहीत.

Laura Kieler ही इब्सेनच्या अतिशय परिचयातली लेखिका होती. इब्सेनच्या ब्रांद वरुन तिने ‘ब्रांन्स डॉटर’ हा उत्तर भाग लिहिला होता. तिने एका डॅनिश शाळामास्तराशी लग्न केले होते. त्याचे नाव Kieler होते. त्यांचा विवाह फार काळ टिकला नाही. Mrs. Kieler वरुन इब्सेनने नूरा बनविली आणि तुरवाल्ड ही Kieler ची प्रतिमा आहे.

ह्या नाटकाचे रूढ शीर्षक आहे, ‘A Doll’s House’, इब्सेनने हे नाटक नॉर्वेजियन भाषेत लिहिले आहे आणि त्याचे मूळ शीर्षक आहे Et Dukkehjem, Et

= A, Dukke= Doll, आणि hjem= home किंवा house. मूळ नॉर्वेजियन शीर्षकात Doll (Dukke) ला षष्ठी विभक्तीचा प्रत्यय s लावलेला नाही.

“आता स्त्रिया समाजाविरुद्ध बंड करण्यासाठी आणि त्यांच्या हक्कांच्या मागणीसाठी उभ्या ठाकल्या आहेत. स्त्रियांचे हक्क म्हणजे ज्वलंत प्रश्न निर्माण झालेत. John Stuart Mill ने The subjection of women ह्यातून ह्याच काळात हे प्रश्न मांडले होते.

‘A Doll House’ ह्या नाटकामुळे त्या शतकातील सर्वश्रेष्ठ आणि सर्वात वादग्रस्त नाटककार म्हणून त्याचे नाव गाजले. ह्या नाटकात इब्सेनने नवे नाट्यतंत्र वापरून रूढ चाकोरी तर मोडलीच पण त्यातल्या जळजळीत विचारांनी प्रक्षोभ निर्माण केला. मोजक्या लोकांनीच ते विचार उचलून धरले पण बहुतेकांनी त्यांचा तीव्र निषेध केला. एखाद्या अस्थायी पदार्थावर ताबडतोब प्रक्रिया करण्याचे सामर्थ्य जसे एखाद्या रासायनिक द्रव्यात असते तसेच निरनिराळ्या थरांतील प्रेक्षक समुदायावर परिणाम घडवून त्यांच्या विचाराची परीक्षा करण्याचे सामर्थ्य नाटक या वाङ्मयप्रकारात असते. म्हणूनच इब्सेनची नाटके अत्यंत प्रक्षोभक ठरली. म्हणूनच त्याच्या नाटकांचे प्रयोग सार्वजनिक रंगभूमीवर होणे कठीण होऊन बसले. त्याच्या नाटकांचे पहिले प्रयोग निवडक प्रेक्षकांसमोर लहानशा नाट्यगृहात हौशी मंडळाकडून सादर करण्यात आले. आपला नवरा आपल्याला जबाबदार माणसासारखे वागवण्याऐवजी केवळ बाहुलीसारखे वागवतो म्हणून नवऱ्याचे घर सोडून निघालेल्या एका स्त्रीचे चित्रण त्याने A Doll House ह्या नाटकात उभे केले. ह्या नाटकाला Modern Tragedy- आधुनिक शोकांतिका असे नाव देण्याचा पहिल्यांदा त्याचा विचार होता. “सर्वसाधारण मानवी मनाचा प्रश्न रंगविण्याचा माझा उद्देश होता,” असे उद्गार त्याने स्वतःच काढले आहेत. पण स्त्रियांच्या

दास्यविमोचनाचा ज्वालाग्राही विषय हाती घेतल्यावर प्रत्येकाला आंतरिक जबाबदारी आणि स्वातंत्र्य कसे हवे असते हे दाखविणे प्राप्त होते. त्यासाठी त्याला जुने नाट्यतंत्र झुगारून द्यावे लागले आणि नाटकाचा शेवट समस्याप्रधान करावा लागला. नूरा नवऱ्याचे घर सोडून निघून जाते आणि तिचे पुढे काय होणार हा प्रश्न प्रेक्षकांच्या मनात उभा राहतो. प्रेक्षकांना या पूर्वी ज्या नाटकांची सवय होती त्यांचा शेवट पूर्ण स्वरूपाचा असायचा. शोकांतिकेचा शेवट मृत्युत आणि सुखांतिकेचा लग्नात हे ठरून गेले होते. ह्या दोन्ही प्रकारच्या नाटकांच्या शेवटात एक प्रकारचा पूर्णविराम, एक प्रकारची पूर्ण समाप्ती- असायची.

बँकेतला एक कारकून आणि त्याची बायको असे मध्यमवर्गीय जोडपे त्याने प्रेक्षकांच्या समोर उभे केले आणि त्यांच्या क्षुद्र दैनंदिन आयुष्यात तीव्र शोकनाट्य घडवून आणले. ह्या नाटकात कमालीचे शोकनाट्य भरले आहे. ह्या नाटकातील भाषा साधी आणि सरळ आहे, पण गद्यात काव्याचे सामर्थ्य एकवटले आहे. इब्सेनचा मुख्य विशेष हा की तो नाट्यात्मक परिणाम घडवून आणण्यात सिद्धहस्त होता. नाटकातील घटना, फार काय पार्श्वभूमीदेखील त्यातल्या काव्याशी संलग्न झाली आहे. दारावरील टकटक, नाताळच्या सणासाठी तयार केलेल्या झाडावरील मेणबत्या, पत्रपेटीत टाकण्यात आलेले पत्र, नाटकातील इतर पात्रांना न कळणारे पण प्रेक्षकांना पुरेपूर उमगलेले ते नूराचे बेबंद आणि विमनस्क नृत्य- ह्या सगळ्यांना पात्रांच्या तोंडच्या भाषेइतके महत्त्व आहे. इब्सेनच्या कलेतील गहिरेपणाचा संपूर्ण प्रत्यय यायला प्रत्यक्ष प्रयोगच पहायला हवा.”

--एम्. सी. ब्रॅडब्रुक.

पात्रे

हेल्मर : वकील,

नूरा : त्याची पत्नी.

डॉ. रांक.

सौ. लिंडे.

निल्स क्रोगस्टाड : बँक कारकून.

हेल्मर्सची तीन लहान मुले.

एँने-मेरी : त्यांची दाई.

हेलिन : मोलकरीण.

पोच देणारा मुलगा.

सर्व घटना हेल्मरच्या निवासस्थानी घडतात.

अंक पहिला

(आरामदायी दिवाणखाना, सुसज्ज पण फारसा श्रीमंती थाटातला नव्हे. मागच्या भिंतीतील उजव्या बाजूचा दरवाजा दिवाणखान्याकडे जाणारा, दुसरा डाव्या बाजूचा दरवाजा हेल्मरच्या अभ्यासिकेत जाणारा. दोन्ही दरवाजांमध्ये पिआनो. डाव्या हाताला मध्यभागी भिंतीला एक दरवाजा, आणि जवळच बाजूला समोर एक खिडकी. खिडकीजवळ एक गोल टेबल, आरामखुर्ची व एक छोटा सोफा. उजव्या बाजूला भिंतीत, मागे एक दरवाजा आणि जवळच पुढे चिनी मातीची चूल, बरोबर त्या बाजूला दोन आरामखुर्च्या आणि एक डोल खुर्ची. चूल आणि बाजूच्या दरवाज्यामध्ये एक छोटे टेबल. भिंतीवर कोरीव काम. चिनी आकृत्या आणि इतर छोट्या कलापूर्ण वस्तू असलेले लहान मोकळे कपाट. किंमती बांधणी असलेल्या पुस्तकांनी भरलेले छोटे उघडे कपाट. तक्तपोशीवर गालिचा अंथरलेला, चुलीत आग पेटते आहे. हिवाळ्याचा दिवस.)

(प्रवेशद्वारावरची बेल वाजते, लगेचच दरवाजा उघडण्याचा आवाज येतो. नंतर नूरा प्रवेश करते, आनंदाने स्वतःशीच गुणगुणत. तिने बाहेर जाण्याचे साधे कपडे घातले आहेत, आणि तिच्या दोन्ही हातात पुडके आहेत जे ती उजव्या बाजूच्या टेबलावर ठेवते. तिने दिवाणखान्याचा दरवाजा उघडा ठेवला आहे आणि पोच देणारा मुलगा बाहेर दिसतो, त्याच्या हातात नाताळ वृक्ष आणि एक पेटारा आहे, ज्या तो मोलकरणीच्या हातात देतो जिने दरवाजा उघडलेला असतो.)

नूरा: नाताळ वृक्ष नीट जपून ठेव हेलिन, मुलांच्या दृष्टीस तो सायंकाळपर्यंत कुठल्याही कारणाने पडायला नको, जोपर्यंत त्याला सजवलं जात नाही. (पोच देण्याऱ्या मुलाला, हातातली पर्स उघडून.) किती झालेत?

पोच देणारा मुलगा: पन्नास ओअर बाईसाहेब.

नूरा: एक क्रोन आहे. नाही, बाकीचे पैसे ठेव तुला.

(मुलगा तिचे आभार मानतो आणि जातो. नूरा दरवाजा बंद करते. बाहेरचे कपडे काढताना ती हळुवारपणे आणि आनंदाने स्वतःशीच हसते. खिशातून केकची पिशवी काढून, ती एक दोन खाते आणि लपविते, नंतर ती तिच्या नवऱ्याच्या अभ्यासिकेच्या दाराकडे जावून, पायांच्या चवड्यांवर उभी राहून कानोसा घेते.) होय तो घरीच आहे. (पुन्हा उजव्या बाजूच्या टेबलाकडे जात गुणगुणते.)

हेल्मर: (त्याच्या अभ्यासिकेतून) ही माझी चंडेल पक्षिणी आहे काय, जी तेथे चिवचिवाट करतेय?

नूरा: (पुडके उघडण्यात गर्क असतांना) होय तीच ती.

हेल्मर: ही माझी खारोडी बागडत आहे का, सभोवती?

नूरा: होय!

हेल्मर: केव्हा आली खारोडी घरी?

नूरा: इतक्यातच. (केकची पिशवी खिशात लपविते आणि तोंड पुसते.) आत येना तुरवाल्ड, आणि तू बघू शकशील मी काय खरेदी केली आहे ती.

हेल्मर: व्यत्यय आणू नकोस! (थोड्या वेळाने तो दरवाजा उघडतो आणि आत डोकावतो, त्याच्या हातात पेन आहे.) खरेदी म्हणालीस तू? काय! हे सारं? माझी उधळी ठकुली पुन्हा पैसे उधळते काय?

नूरा: होय पण, तुरवाल्ड, ह्या वर्षी आपण नक्कीच कमी खर्च करायला हवा. हा पहिलाच नताळ आहे की आपण काटकसर केलेली नाही.

हेल्मर: पण तुला ठाउक आहे असा पैसा आपण उधळायलाच नको म्हणून.

नूरा: ओ, तुरवाल्ड, आपण थोडासा खर्च करू शकतो आता- अगदी थोडासा, किंचित? आता तुम्ही चांगला पगार कमावणार, तुमच्याजवळ खूप खूप पैसे येणार.

हेल्मर: होय, नव्या वर्षापासून. पण अजून तीन महिने बाकी आहेत माझा पहिला पगार मिळायला.

नूरा: काही काळजी करू नका. त्या दरम्यानच्या काळात आपण उसने घेऊ शकतो.

हेल्मर: नूरा! (तिच्या जवळ जाऊन लडिवाळपणे तिच्या कानाशी) अजूनही माझी छकुली विसरभोळीच! जर मी हजार क्रोन्स आज उसने आणले तर ह्या नाताळाच्या हत्यातच तू ते उधळून लावशील तर काय होईल? मग नववर्षाच्या सायंकाळीच माझ्या डोक्यावर छप्पर कोसळेल आणि त्याखाली मी गाडला जाईन.

नूरा: (त्याच्या तोंडावर हात ठेवीत) अहो! असे अभद्र बोलू नका!

हेल्मर: होय, पण असंच घडलं तर- मग काय?

नूरा: पण असं काही भयानक घडलं तर मी कर्जात होते किंवा नव्हते, माझ्या दृष्टीने सारे काही सारखेच.

हेल्मर: पण त्या लोकांच्या बाबतीत काय, ज्यांच्याकडून मी पैसे उसने घेतलेले असतील?

नूरा: त्यांच्या बाबतीत? कोण पर्वा करतो त्यांची? ते केवळ अनोळखी आहेत.

हेल्मर: नूरा, नूरा कशी बाई आहेस तू! गंभीरपणे विचार कर, नूरा तुला ठाऊक आहे की मी अशा गोष्टींबद्दल काय विचार करतो ते. कर्ज नको! उसनवारी तर मुळीच नको! काहीतरी स्वातंत्र्य गमावतोय- आणि काहीतरी उत्तम सुद्धा ज्यापासून आपल्या घराचा पाया उसनवारी आणि कर्जावर उभारला आहे. आपण आता धाडसी निर्णय घेतलेला आहे, आपण दोघांनीही उर्वरित थोड्याशा वेळात योग्य मार्गाने जायचं.

नूरा: (चुलीकडे जात) होय, होय तुरवाल्ड, जसे तुम्ही म्हणाल.

हेल्मर: (तिच्या मागे जात) आता, आता माझ्या लहानग्या चंडोल पक्षिणीचे पंख दुर्बल व्हायला नकोत. ये ना, अशी रागवू नकोस माझ्या खारोडी. (त्याचे पैशाचे पाकीट बाहेर काढीत) नूरा, ओळख बरं येथे माझ्याजवळ काय आहे ते?

नूरा: (पटकन वळत) पैसे!

हेल्मरः हे बघ!(तिच्याकडे काही नोटा देतो.) अर्थातच मला ठारूक आहे नाताळात सर्व प्रकारच्या गोष्टींची आवश्यकता असते.

नूराः (मोजत) दहा, वीस, तीस, चाळीस. ओ थँक यू तुरवाल्ड! बरेच दिवस पुरतील हे.

हेल्मरः होय, तुला खरोखरच ते पुरवायलाच हवेत.

नूराः होय, होय, मी तसंच करीन. पण इकडे या, म्हणजे मी तुम्हाला सारं काही दाखवू शकेन, जे मी खरेदी केलंय आणि खूप स्वस्त! बघा हे नवे कपडे इव्हसाठी—आणि तलवारही. हा घोडा आणि बाजा बॉबसाठी. आणि ही बाहुली आणि बाहुलीचा बिछाना एमीसाठी तो अंमळसा साधाच आहे, पण असं असलं तरी ती ते लवकरच फाडून तोडून टाकील. आणि हे गाऊनचे कापड आणि हातरुमाल मोलकरणीसाठी. म्हातारी ऍनेमेरी खरोखरच ह्या पेक्षाही जास्त योग्यतेची आहे.

हेल्मरः आणि तेथे त्या पुडक्यात काय आहे?

नूराः (किंचाळून) तुरवाल्ड, नाही, सायंकाळ होईपर्यंत ते तुम्ही बघायला नको!

हेल्मरः असं होय. पण आता मला सांग, माझ्या इवल्याशा उधळ्या बये, तू तुझ्यासाठी काय विचार केलास?

नूराः ओह, हरकत नाही, माझ्यासाठी? मला काहीही नको.

हेल्मरः खचितच तुला हवं आहे. सांग मला ह्याचे कारण—काय तुला अधिक आवडत.

नूरा: नाही, प्रामाणिकपणे नाही. ऐक ना तुरवाल्ड

हेल्मर: ठीक?

नूरा: (त्याच्याकडे न पाहता त्याच्याकोटाच्या बटनांशी खेळत) जर तुम्हाला मला काही घ्यायची इच्छा असेल तर कदाचित—तुम्ही-तुम्हाला शक्य आहे—

हेल्मर: चल, सांगून टाक एकदाचं.

नूरा: (त्वरेने) तुम्ही मला पैसे देऊ शकाल, तुरवाल्ड. तुम्ही विचार करता त्यापेक्षा जास्त काटकसर होईल. आणि नंतर एखाद्या दिवशी मी त्या बदल्यात काहीतरी विकत घेईन.

हेल्मर: नाही पण, नूरा—

नूरा: ओ प्लीज प्रिय तुरवाल्ड करा ते! मी तुमची विनवणी करते. नंतर मी ती सारी बिले नाताळाच्या झाडावर चकाकत्या कागदांवर टांगीन. ती एक गंमतच होणार, नाही का?

हेल्मर: ह्या इवल्याशा पक्षांना काय म्हणावे जे त्यांच्या पैशांमधूनच उडत राहतात?

नूरा: होय, होय, उधळी, मला ठाऊक आहे सारं. पण मी काय म्हणते तसं करूया तुरवाल्ड; म्हणजे मला निर्णय घ्यायला वेळ मिळेल नक्की. आता जे मला अधिकाधिक काय हवंय, ते खूपच शहाणपणाचं आहे नाही का?

हेल्मर: (स्मित करीत) होय, खूप- तेच हे. जर तू पैशाला चिकटून राहिलीस तर मी देतो तुला, आणि वास्तविक तू तुझ्यासाठी काहीतरी विकत घेण्यासाठी त्याचा उपयोग केलास. पण हे सारं जातं घरासाठी अगदी वेड्यासारखं, काहीतरी निरुपयोगी वस्तू खरेदी करण्यात, आणि मग मला अधिकाधिक पैसे मोजावे लागतात.

नूरा: ओ पण तुरवाल्ड—

हेल्मर: तू नाकारू शकत नाही ते माझ्या छकुल्या नूरा (तिच्या कमरेभोवती हात टाकीत) उधळेपणा करणारी माणसं गोड असतात. पण ते पैशांची अतोनात उधळपट्टी करतात. अशा गाणाऱ्या पक्षाला भरवणाऱ्या माणसाला खूपच किंमत मोजावी लागते-विलक्षण आहे हे सारं.

नूरा: ओह, कसं बोलू शकता तुम्ही असं? खरंच मी शक्य तेव्हाही काटकसर करते.

हेल्मर: (हसत) होय ते खरं आहे, पण गोष्ट अशी आहे की तू ते करू शकत नाहीस.

नूरा: (गुणगुणत आणि शांतपणे स्मित करीत) हं, म्हणजे आम्ही चंडोल पक्षी आणि खारोडे काय खर्च करतो हे तुम्हाला ठाऊक आहे तर तुरवाल्ड.

हेल्मर: तू इवलीशी विचित्र चिमणी आहेस. अगदी तुझे वडील होते त्या वळणाची. पैसे खर्च करायला तू कधीच भीत नाहीस; ज्या क्षणी तुझ्याजवळ ते असतात तेव्हा तुझ्या हातातून ते पटकन् निसटतात; आणि तुला ते कधीच कळत नाही की तू त्यांचं काय केलंस ते. ठीक, तू जशी

आहेस तशी तुला मी स्वीकारणं भाग आहे. हे तुझ्या रक्तात खोलवर रूजलेलं आहे. होय, होय, होय, ह्या गोष्टी अनुवंशिक आहेत, नूरा.

नूरा: पप्पांचे अनेक गुण माझ्या रक्तात उतरावेत अशी माझी इच्छाच होती मुळी.

हेल्मर: पण माझी इच्छा तशी नाही. माझी चंडोल पक्षिणी जशी आहे तशीच हवी मला. पण थांब, मला असं वाटतं खूप-काय म्हणावं मी त्याला-खूप साशंक दिसतेस तू आज-

नूरा: तशी दिसते मी?

हेल्मर: नक्कीच तशी दिसतेस. अगदी सरळ माझ्या डोळ्यात बघ बरं.

नूरा: (त्याच्याकडे बघत) ठीक?

हेल्मर: (तिच्याकडे तर्जनी हलवित) खात्रीने प्रियंवदेने शहरात आज काही भांडणतंटा केला नाही ना?

नूरा: नाही....कसा विचार करू शकता तुम्ही हा?

हेल्मर: ह्या प्रियंवदेने मिठाईवाल्याच्या दुकानाकडे तर फेरी मारली नाही ना?

नूरा: नाही, मी खात्रीपूर्वक सांगते, तुरवाल्ड-

हेल्मर: काही गोडाची चव नाही घेतली?

नूरा: नाही, मुळीच नाही.

हेल्मर: एक-दोन चॉकलेट्स तर चघळले नाही ना?

नूरा: नाही, मी खात्रीने सांगते मी खरोखर-

हेल्मर: तर, तर, तर, मी खरोखर विनोद करीत होतो-

नूरा: (टेबलाकडे जात, उजव्या बाजूस) तुमच्या विरुद्ध जाण्याबद्दल मी कधीच विचार करू शकत नाही.

हेल्मर: नाही, मला कळतंय ते आणि तू मला तुझा शब्द दिलेला आहेस- (तिच्याकडे जात) ठीक नाताळाचं छोटंसं गुपित तुझ्याजवळ ठेव, माझ्या भाग्यवान नूरा. ते प्रकाशात येईलच जेव्हा सायंकाळी नाताळ वृक्ष प्रकाशात चमकेल.

नूरा: मलासुद्धा, आणि किती आनंद होईल मला, तुरवाल्ड! डॉ. रँकना आमंत्रण दिल्याचं तुम्हाला आठवतंय?

हेल्मर: नाही. पण त्याची काही आवश्यकता नाही, अपेक्षेप्रमाणे ते येतीलच. शिवाय, ते आल्यावर त्यांना मी विचारणारच आहे. मी उत्तम दारू मागवलेली आहे. नूरा तू कल्पनाच करू शकणार नाही की ह्या सायंकाळची मी किती अधीरतेने वाट बघत आहे त्याची.

नूरा: आणि मी सुद्धा. आणि मुलंही किती मजा करणार आहेत, तुरवाल्ड!

हेल्मर: ओह, हे किती समाधानकारक आहे की एखाद्याला सुरक्षित जागा, भरपूर पगार हा विचार किती सुखकारक आहे, नाही?

नूरा: ओ, हे किती विस्मयकारक आहे!

हेल्मर: मागील नाताळ आठवतोय तुला? संपूर्ण तीन हप्ते आधी तू स्वतःला सायंकाळपासून ते अगदी मध्यरात्रीपर्यंत कोंडून घ्यायचीस, नाताळ वृक्षासाठी फुलं बनविणे आणि इतर सजावटी करून आम्हाला चकित करण्यासाठी. उक्स, किती कंटाळलेले तीन हप्ते होते ते जे मी आयुष्यात कधीही अनुभवले नव्हते.

नूरा: मला तरी ते स्वतःला इतकं कंटाळवाणं वाटलं नव्हतं.

हेल्मर: (हसत) पण निष्पत्ती फारच क्षुल्लक होती, नूरा.

नूरा: ओह, तुम्ही मला पुन्हा चिडविणार आहात का ह्या बाबतीत? त्या मांजरीने आत येऊन सगळ्या वस्तूंच्या फाडून चिंधड्या केल्या, त्याला मी करणार?

हेल्मर: खरंच, खात्रीने तू त्याला काहीच करू शकत नव्हतीस, माझ्या गरीब बिचाऱ्या छकुल्या नूरा. आम्हाला आनंद मिळावा म्हणून तू प्रयत्नांची पराकाष्ठा केलीस,- तेच मुख्य आहे. पण हे निश्चितच चांगलं की कष्टाचे दिवस संपलेत.

नूरा: होय, हे खरोखरच आश्चर्यकारक आहे.

हेल्मर: आता मला एकट्याला स्वतःला कंटाळवाणेपणे बसायची आवश्यकता नाही आणि तुला तुझ्या भाग्यशाली डोळ्यांना शिणवायची गरज नाही. ना तुझ्या सुकुमार कोमल बोटाना झिजवायची-

नूरा: (टाळ्या वाजवीत) नाही, मला आवश्यकता नाही, आहे का मला गरज तुरवाल्ड? ओ, किती अद्भूत याचा विचार करणं? (त्याचा बाहु पकडीत)

आता मी तुम्हाला सांगेन की ह्या योजना करण्यासाठी मी कसा विचार करीत आहे ते, तुरवाल्ड. नाताळ संपल्याबरोबर लगेच- (हॉलच्या दरवाजावरची बेल वाजते.) ओ, बेल वाजतेय! (रूम नीटनेटका करीत) कोणीतरी येणार होतं. किती त्रासदायक!

हेल्मर: भेटायला येणाऱ्यांसाठी मी “घरी नाहीये”, विसरू नकोस ते.

हेलिन: (दरवाज्यात) बाई आहेत. तुम्हाला त्यांना भेटायचंय मॅम.

नूरा: तिला आत येऊ दे.

हेलिन: (हेल्मरला) आणि डॉक्टरही नुकतेच आलेत, सर.

हेल्मर: ते माझ्या अभ्यासिकेत गेलेत काय?

हेलिन: होय, सर. (हेल्मर त्याच्या अभ्यासिकेत जातो. हेलिन सौ. लिंडेला आत घेऊन येते जी प्रवासाच्या कपड्यात आहे, दरवाजा बंद करून बाहेर जाते.)

सौ.लिंडे: (मिठी मारते आणि संकोचाने) कशी आहेस, नूरा?

नूरा: (साशंकतेने) कशी आहेस तू?

सौ.लिंडे: तू मला ओळखलं नाही?

नूरा: नाही, मला ठाऊक नाही- पण थांब, मला वाटतं (उद्धारत) काय, ख्रिस्तिना! खरोखर तू आहेस?

सौ.लिंडे: खरोखर मी!

नूरा: ख्रिस्तिना! आणि मी विचार केला मी तुला ओळखीत नाही! पण आता मी- (अधिक शांतपणे) किती बदललीस तू ख्रिस्तिना?

सौ.लिंडे: होय, शंकाच नाही. नऊ किंवा दहा वर्षांत- दीर्घ काळ आहे हा.

नूरा: खरोखर दीर्घ काळानंतर भेटतोय आपण! होय, अतिशय. ओ, होय ती आठ वर्षे सुखाचा काळ होता. पण आता- आणि तू आता शहरात आलीस सुद्धा. हिवाळ्यातील ऐन थंडीतील सर्वस्वी लांबचा प्रवास! किती धाडसी आहेस तू?

सौ.लिंडे: मी आज सकाळीच जहाजाने पोहोचले.

नूरा: सुंदर नाताळाची मौज लुटायला, खचितच. ओह, किती सुखद! होय, नाताळाचा आनंद लुटू आपण. ते वरचे कपडे काढ बघू- गारठल्यासारखं वाटतंय का? (तिची मदत करीत) बघ! आता आपण शेगडीजवळ बसू. नाही, तू ती आरामखुर्ची घे, मी ह्या डोलखुर्चीत बसेन. (तिचे हात पकडीत) होय, आता मी तुझा पूर्वीचा गोड चेहरा पाहू शकते- तो फक्त पहिल्या दृष्टिक्षेपात होता- तू किंचित निस्तेज आणि कदाचित थोडीशी कृश दिसतेस ख्रिस्तिना.

सौ.लिंडे: आणि खूप, खूप म्हातारी, नूरा.

नूरा: होय, कदाचित जरा म्हातारी- फार नव्हे- बरं का. (ती आकस्मिकपणे थांबते, गंभीरपणे) ओह, किती मूढ असभ्य आहे मी! येथे मी बडबड काय करतेय सारखी, आणि- सखे, प्रिय ख्रिस्तिना, तू मला माफ करू शकशील?

सौ.लिंडे: काय तुझ्या म्हणण्याचा अर्थ, नूरा?

नूरा: (सौम्यपणे) माझ्या गरीब बिचाऱ्या सखे ख्रिस्तिना! मी विसरले, तू विधवा झाली आहेस.

सौ.लिंडे: होय, माझे पती तीन वर्षांपूर्वी वारले.

नूरा: ओह, मला ठाऊक आहे; मी वर्तमानपत्रात वाचलं होतं. ओ ख्रिस्तिना, विश्वास ठेव माझ्यावर, मी आजपर्यंत तुला किती तरी वेळा लिहायचा विचार केला, पण मार्गात काही ना काही उद्धवले आणि मी ते पुढे ढकलीत गेले.

सौ.लिंडे: मी समजू शकते सारं, प्रिय नूरा.

नूरा: नाही, ख्रिस्तिना हे सारं थरकाप उडविणारं होतं माझ्यासाठी. ओ माझ्या गरीब बिचाऱ्या सखे! कशा परिस्थितीतून तुला जावे लागते! –आणि तुझ्या उपजीविकेसाठी तो काहीच सोडून गेला नाही?

सौ.लिंडे: काहीच नाही.

नूरा: आणि मुले नाहीत?

सौ.लिंडे: नाहीत.

नूरा: मुळीच, मुळीच नाहीत?

सौ.लिंडे: काही गमावल्याच्या भावनासुद्धा नाहीत की ज्यावर मी जगू शकेन.

नूरा: (साशंकतेने तिच्याकडे बघत) हेय पण, ख्रिस्तिना कसं शक्य आहे हे?

सौ.लिंडे: (खिन्नपणे हसत आणि तिच्या केसांना कुरवाळीत) ओह, घडतंय असं कधीतरी, नूरा.

नूरा: पण सर्वतः एकाकी राहणं! किती भयंकर आहे तुझ्यासाठी ते? मला तीन सुंदर मुले आहेत; तू आत्ताच त्यांना बघू शकणार नाही; ते त्यांच्या दाईबरोबर बाहेर गेले आहेत. पण आता तू मला सारं काही सांगायलाच हवं-

सौ.लिंडे: नाही, नाही, नाही, त्यापेक्षा तूच सांग.

नूरा: नाही, तुलाच आधी सुरुवात करायला हवी, आज मला स्वार्थी व्हायचंच नाही. आज मी फक्त तुझ्याविषयीच विचार करणार आहे. आणि तरीही मला तुला काहीतरी सांगायचंच- कदाचित तू ऐकलं असशील आमच्या मोठ्या उघडलेल्या नशिबाबद्दल?

सौ.लिंडे: नाही. काय ते?

नूरा: विचार कर फक्त! माझ्या नवऱ्याला सेव्हिंग बँकेत मॅनेजर बनविलं गेलंय.

सौ.लिंडे: तुझ्या नवऱ्याला? ओ किती नशिबवान-!

नूरा: होय, किती छान! नाही का? वकिलीचा व्यवसाय किती अस्थिर असतो, बघ तू. विशेषतः एखादी केस नियमबाह्य व अनुचित असल्यास तिला कुणीही हात लावणार नाही. तुरवाल्ड तर असं कधीच करणार नाही आणि येथे मी त्याला पूर्ण सहमत आहे. ओह, तू कल्पना करू शकशील आम्हाला किती आनंद झाला ह्याची! नविन वर्षांच्या सुरुवातीलाच ते त्याच्या पदावर रूजू होतील आणि नंतर त्यांना लठ्ठ पगार आणि भरपूर

कमिशन मिळणार. भविष्यात आम्ही नाविन्यपूर्ण पद्धतीने राहू शकू—
अगदी जसं आमच्या मनाला वाटेल तसं. खरोखर, ओ, ख्रिस्तिना मला
खूपच हलकंफुलकं आणि आनंदी वाटतंय! कुठल्याही गोष्टींविषयी चिंता
क्लेश करायची गरज नसणे आणि गडगंज पैसा असणं, किती आनंदी
आणि आल्हाददायक आहे हे नाही का?

सौ.लिंडे: होय, काही असो. तुझ्या गरजा भागविण्यासाठी तुला जे हवं ते असणं हे
मजेचं असणारच.

नूरा: नाही, नुसता तुमच्या गरजेपुरताच नाही तर पैशांचे ढीगच्या-ढीग!

सौ.लिंडे: (हसत) नूरा, नूरा, अजूनही तुझा पोरकटपणा गेला नाही का? शाळेत
होतीस तेव्हाही तू अशीच उधळी होतीस.

नूरा: (शांतपणे हसत) होय तुरवाल्ड म्हणतात अजूनही मी तशीच आहे. (तिचे
बोट हलवित) पण “नूरा, नूरा” इतकी मूर्ख नाही जसं तुम्हाला वाटतं—
ओ, खर्च करायला आमच्याजवळ पैसेच नव्हते मुळी, आम्हा दोघांना काम
करणं भाग होतं.

सौ.लिंडे: तुला सुद्धा?

नूरा: होय, सटरफटर शिवणकामे, वीणकाम, भरतकाम (सहजपणे) आणि इतर
गोष्टी सुद्धा. तुला ठाऊक आहे, जेव्हा आमचं लग्न झालं तेव्हा तुरवाल्डने
सरकारी नोकरी सोडली—त्यांच्या डिपार्टमेंटमध्ये त्यांना प्रमोशन
मिळण्याची आशाच नव्हती, आणि खचितच त्यांना पूर्वीपेक्षाही अधिक

पैसा मिळवायचा होता. आमच्या लग्नानंतर पहिल्याच वर्षात त्यांनी भयंकर जादा काम केले. त्यांना सर्वप्रकारची अतिरिक्त कामे करणं भाग होतं. अगदी सकाळपासून सायंकाळपर्यंत. त्यांना ते सहन झालं नाही आणि ते भयंकर आजारी पडले. नंतर डॉक्टरांनी सांगून टाकले की त्यांना साऊथला जावेच लागेल.

सौ.लिंडे: तू संपूर्ण वर्ष इटलीत घालवलं, नाही का?

नूरा: होय, खरोखर. ती परिस्थिती हाताळणं सोपं नव्हतं, मी सांगू शकते तुला. तेव्हा आयव्हरचा नुकताच जन्म झालेला होता. पण खचितच आम्हाला जाणं अपरिहार्य होतं. ओह, तो अतिशय छान आणि मनोरंजक प्रवास होता! आणि त्याने तुरवाल्डचे प्राण वाचले. पण त्यासाठी जबरदस्त पैसे मोजावे लागले, ख्रिस्तिना.

सौ.लिंडे: मी चांगलीच कल्पना करू शकते त्याची.

नूरा: एक हजार दोनशे डॉलर्स----चार हजार आठशे क्रोनर. खूपच पैसे आहेत हे.

सौ.लिंडे: होय, पण तू किती नशिबवान की अशा निकडीच्या वेळी खर्च करण्यासाठी तुझ्याजवळ पैसे होते.

नूरा: होय, मी सांगेन तुला. आम्हाला ते पप्पांकडून मिळालेत.

सौ.लिंडे: अचानक त्याच काळात नुकतेच तुझे वडिल वारले, मला आठवतंय चांगलं.

नूरा: होय ख्रिस्तिना, अगदी त्याचवेळी. एवढा प्रवास करून त्यांच्याकडे जाऊन त्यांची शुश्रूषाही करू शकत नव्हते. कुठल्याही क्षणी आयव्हर जन्माला येऊ शकत होता आणि त्याचवेळी माझ्या गरीब बिचाऱ्या भयंकर आजारी असलेल्या तुरवाल्डची सेवा करायची होती. माझे प्रिय कृपाळू पप्पा! मी त्यांना पुन्हा कधीच पाहू शकले नाही ख्रिस्तिना. लग्न झाल्यानंतर इतका कठीण काळ मला सोसावा लागला.

सौ.लिंडे: मला ठाऊक आहे त्यांच्यावर तुझा किती जीव होता ते.... म्हणून नंतर तू इटलीस गेली?

नूरा: होय, आमच्याजवळ नंतर पैसा होता, आणि डॉक्टरांनी सांगितलं की तुम्ही मुळीच वेळ घालवायला नको. एका महिन्यानंतर आम्ही लगेच निघालो.

सौ.लिंडे: आणि तुझा नवरा पूर्ण बरा झाल्यावर तुम्ही परतला?

नूरा: निरोगी, सुदृढ होऊन.

सौ.लिंडे: पण---डॉक्टर?

नूरा: कोण?

सौ.लिंडे: तो माणूस जो माझ्याबरोबरच पोहोचला—मला वाटलं की तुम्ही मोलकरीण म्हणाली की तो डॉक्टर होता.

नूरा: होय ते डॉक्टर रँक होते. पण ते व्यवसायानिमित्त येथे येत नाहीत, ते आमचे जवळचे मित्र आहेत. ते येथून जाताना दिवसातनं एकदातरी येथे येतात. नाही, तुरवाल्ड एक दिवस सुद्धा कधी आजारी पडले नाहीत

आणि मी सुद्धा नाही. (उडी मारून हाताने टाळ्या वाजविते) अरे देवा,
अरे देवा, ख्रिस्तिना असं छान आणि आनंदी जीवन जगणं किती मौजेचं!--
-ओ, पण हे किती घृणास्पद आहे माझ्यासाठी---मी माझ्याच बाबतीत
सारखी बोलतेय (स्टूलवर तिच्याजवळ जाऊन बसते आणि तिच्या
गुडघ्यावर हात ठेवते) ओ, रागावू नकोस माझ्यावर! ---सांग मला, हे खरं
आहे का की तुझ्या नवऱ्यावर तू प्रेम करीत नव्हतीस? मग तू त्याच्याशी
लग्न का केलं?

सौ.लिंडे: माझी आई अजूनही जिवंत होती, आणि अंथरुणाला खिळलेली आणि
असहाय्य. आणि मला दोन लहान भावांची काळजी घ्यावी लागत
होती—आणि म्हणून मी विचार केला की त्यांच्या मागणीला नकार देणं
योग्य नव्हतं.

नूरा: नाही, नाही, तू योग्यच केलंस. आणि त्या काळात तो श्रीमंत होता ना?

सौ.लिंडे: तो आर्थिक सुस्थितीत होता, असं मी म्हणेन. पण त्याचा बिझनेस
डळमळीत होता, नूरा. जेव्हा तो वारला तेव्हा सारं काही उद्ध्वस्त झालं
आणि काहीच शिल्लक उरलं नाही.

नूरा: आणि मग?

सौ.लिंडे: नंतर मला अतिशय दुर्दशेत कसेबसे दिवस काढावे लागले. एक छोटासं
दुकान चालवलं, नंतर एक छोटीशी शाळा, जे काही हाताला लागेल ते.
गेली तीन वर्षे मी काम कधीच थांबवलं नाही. पण आता संपलं सारं,

नूरा- गरीब बिचाऱ्या आईला आता माझी गरज नाही, कारण ती गेली.
ना तिच्या मुलांना माझी गरज उरली, कारण ते काम करतात आणि
स्वतःच्या पायांवर उभे आहेत.

नूरा: तुला आता निश्चित वाटत असावं.

सौ.लिंडे: नाही, अनिर्वचनीय, निरर्थक. जगण्यासारखं काहीच उरलं नाही.
(उद्वेगाने उभी रहात) म्हणून त्या निर्जन गुहेत मी फार काळ राहू शकले
नाही. कदाचित येथे, मी निश्चित राहू शकेन आणि माझ्या मनाला गुंतवून
ठेवू शकेन. जर मला कायमस्वरूपी काम मिळालं, काही ऑफीसचं काम--
-

नीरा: पण ख्रिस्तिना हे सारं भयंकर वीट आणणारं आहे आणि आधीच पार
थकून गेलेली आहेस. तू कुठल्याही छानशा, सुविधा असलेल्या रिसॉर्टमध्ये
जाऊन विश्रांती घे.

सौ.लिंडे: (खिडकीकडे जात) मला माझे वडिल नाहीत एवढा खर्च भरून द्यायला,
नूरा.

नूरा: (उभी रहात) ओह, रागावू नकोस माझ्यावर!

सौ.लिंडे: (तिच्याकडे जात) नाही, नूरा ती तूच आहेस की जिने माझ्यावर
रागवायलाच नको. माझ्या जीवनाच्या सर्वात वाईट परिस्थितीनेच तुला
दुःखी केलं. कुणासाठीही तुला काम करायला नको, तरीही तुला सतत
तणावाखाली रहावं लागतं. तुला जीवन जगायचच आहे म्हणून तू स्वार्थी

बनलीस. तुझ्या नशिबानं उचल खाल्लेली ऐकल्यावर तुझ्या हितापेक्षा माझ्या हितामुळे मला अधिक आनंद झाला.

नूरा: कसं ते? ओ, मला समजला तुझ्या मनातला हेतू. तुला वाटतंय की तुरवाल्ड तुझ्यासाठी कदाचित काहीतरी करू शकेल.

सौ.लिंडे: होय, तसाच विचार केला मी.

नूरा: आणि ते तसं करतील, ख्रिस्तिना. ते सारं फक्त तू माझ्यावर सोड. मी इतक्या सुंदर पद्धतीने हा विषय हाताळीन—त्याच्या आनंदी मूडमध्ये—मला तुला मदत करायला खूप आवडेल.

सौ.लिंडे: तू किती दयाळू आहेस नूरा. माझ्या बाजूने प्रेमळपणे उभी रहायला! संसाराच्या एवढ्या चिंता आणि ओझी डोक्यावर असून सुद्धा.

नूरा: माझ्या? खूपच कमी--?

सौ.लिंडे: ओ, ठीक, अरे देवा! छोटसं शिवणकाम आणि इतर काही! तू इवलीशी पोरगी आहेस नूरा!

नूरा: (मान हलवित आणि पावले टाकीत) तू असा आगाऊपणा करू नकोस हं.

सौ.लिंडे: मग?

नूरा: तू सुद्धा इतरांसारखाच विचार करते—मी काहीतरी योग्य आणि बरोबर करते असा विचारच कुणी करीत नाही.

सौ.लिंडे: ठीक, ठीक—

नूरा: --ह्या निर्दयी जगाशी मला कधीच तोंड द्यावं लागलं नाही.

सौ.लिंडे: माझ्या प्रिय नूरे, तू आत्ताच मला तुझ्या साऱ्या हालअपेष्टांबद्दल सांगितलं.

नूरा: शी: त्या क्षुल्लक गोष्टी! (सौम्यपणे) मी तुला ती मोठी गोष्ट सांगितलीच नाही.

सौ.लिंडे: कोणती मोठी गोष्ट? काय म्हणायचंय तुला?

नूरा: मला ठाऊक आहे, तू माझा तिरस्कार करशील ख्रिस्तिना, पण ते रास्त नव्हे. तू तुझ्या आईसाठी दीर्घकाळ काबाडकष्ट केले ह्याचा तुला अभिमान आहे ना?

सौ.लिंडे: मी कुणालाही तुच्छ लेखित नाही. पण हेही तितकेच खरे आहे की मला अभिमान आणि आनंद वाटतो जेव्हा मला आठवतं की मी माझ्या आईच्या शेवटच्या साऱ्या वर्षात तिची काळजी घेतली.

नूरा: आणि तू तुझ्या भावंडांसाठीही किती कष्ट केले ह्याचाही तुला अभिमान आहे.

सौ.लिंडे: मला वाटतं मी अगदी योग्य केलं.

नूरा: होय नक्कीच. पण आता मला तुला सांगू दे ख्रिस्तिना, माझ्याजवळ सुद्धा आनंद होण्याजोगं आणि अभिमानास्पद आहे.

सौ.लिंडे: त्याबद्दल मला शंकाच नाही. पण काय आहे तुझ्याजवळ ते?

नूरा: हळू बोल. विचार कर तुरवाल्डने हे ऐकलं तर! त्याने ते कदापि ऐकायला नको--; कुणालाच त्याविषयी कळायला नको, ख्रिस्तिना; फक्त तुझ्याशिवाय.

सौ.लिंडे: पण काय आहे ते?

नूरा: इकडे ये. (तिला ओढून सोफ्यावर बसवित) होय, ख्रिस्तिना—
माझ्याजवळ सुद्धा आनंद आणि अभिमान वाटावा असं काहीतरी आहे. ती
मीच होते जिने तुरवाल्डचे जीवन वाचविले.

सौ.लिंडे: जीवन वाचवलं-? कसं वाचविलंस?

नूरा: मी तुला इटलीच्या ट्रीपबद्दल सांगितलं होतं. जर आम्ही तेथे गेलो नसतो
तर तुरवाल्ड कधीच बरा झाला नसता.

सौ.लिंडे: होय, पण; तुला गरज होती तेवढा पैसा पुरविला की तुझ्या वडिलांनी
तुला—

नूरा: (हसते) होय, तोच तर तुरवाल्ड आणि इतर साऱ्यांचा समज झाला आहे;
पण—

सौ.लिंडे: पण--?

नूरा: पप्पांनी एक पेनीही दिली नाही. मीच पैसे उभे केले.

सौ.लिंडे: तू? एवढी मोठी रक्कम?

नूरा: बाराशे डॉलर्स—चार हजार आठशे क्रोनर. काय म्हणतेस तू ह्याला?

सौ.लिंडे: होय पण, नूरा, कसं शक्य आहे? तुला लॉटरी तर लागली नव्हती ना?

नूरा: (तिरस्काराने) लॉटरी? शी: (संतापाने फुरफुरत) त्यात कसली आली
प्रतिष्ठा?

सौ.लिंडे: कोठून मिळाले मग तुला?

नूरा: (गुणगुणत, गूढपणे हसत) हं; तरा—रा—रा

सौ.लिंडे: कारण तू ते उसनेही घेऊ शकत नव्हतीस.

नूरा: नाही? का नाही?

सौ.लिंडे: नाही, नवऱ्याच्या परवानगीशिवाय बायको उसनवार घेऊ शकत नाही.

नूरा: (डोके हलवित) ओ, जेव्हा बायकोला व्यवहारीपणाची समज असते, आणि कसं हाताळावं हे ठाऊक असतं—

सौ.लिंडे: नूरा पण मला काहीच कळेनासं झालंय—

नूरा: ठीक, त्याची काही आवश्यकता नाही. कोण म्हणेल मी पैसे उसनवार घेतले म्हणून? मी ते वेगळ्या मार्गाने मिळवलेत. (मागे सोफ्यावर पडत) मी ते माझ्या एका चहात्याकडून मिळविले असणार—किंवा दुसऱ्याकडून. काही झालं तरी मी दिसायला सुंदर आहे ना?

सौ.लिंडे: मूर्खपणा करू नकोस, नूरा.

नूरा: मला खात्री आहे की तुझी उत्सुकता आता शिगेला पोहोचली आहे—
ख्रिस्तिना!

सौ.लिंडे: ऐक माझं नूरा प्रिये, काही अविचारपणा तर नाही केला ना?

नूरा: (सावरून बसत) नवऱ्याचा जीव वाचविणं अविचाराचं असतं का?

सौ.लिंडे: मला वाटतं त्याला माहित नसताना तुझं हे असं करणं अविचाराचच होतं—

नूरा: पण त्याला हे कळणं त्याच्यासाठी प्राणघातक ठरलं असतं! अरे देवा, तुला कसं कळू शकत नाही ते? ते किती भयंकर आजारी होते ह्याची त्यांनाच कल्पना नव्हती. डॉक्टर माझ्याकडे आले आणि त्यांनी मला गुपचूपपणे सांगितलं की त्यांच्या जीवाला धोका आहे—दक्षिणेकडच्या हिवाळ्याशिवाय त्यांना कुणीच वाचवू शकणार नव्हतं. तुला असं वाटतं का की प्रथमतः मी माझं कौशल्य पणाला लावलं नाही असं? मी त्यांना सांगितलं की इतर तरूण बायकांना आवडतं तसं मलाही परदेशात जाऊन सुटी घालवायची खूप इच्छा आहे; मी रडले आणि विनवण्या केल्या, मी म्हटले की त्यांनी माझ्या अवस्थेचा विचार करायलाच हवा. आणि मला विरोध करू नका, आणि मी त्यांना अप्रत्यक्ष सूचित केलं की त्यांनी कर्ज काढावं. पण नंतर ख्रिस्तिना ते माझ्यावर खूप भडकले. ते म्हणाले मी हलकट आहे, आणि एक नवरा म्हणून तिच्या लहरीवर आणि उधळेपणावर तो भुलणार नाही, असं तो ह्या गोष्टींना म्हटला असं मला वाटतं. ठीक आहे, मी विचार केला त्यांना कुठल्याही परिस्थितीत वाचवायलाच हवं, आणि मग ते करण्यासाठी मला मार्ग सापडला.

सौ.लिंडे: आणि तुझ्या नवऱ्याला हे कधीच कळले नाही की तुझ्या वडिलांनी तुला कधीच पैसे दिले नव्हते हे?

नूरा: नाही, कधीच नाही. अगदी त्याच दिवसात पप्पा वारले. मी विचार केला की ही गुप्त गोष्ट त्यांना कळू द्यावी आणि ती कुणास कळू देऊ नका अशी

त्यांना विनंती करावी, पण ते इतके आजारी होते—दुर्दैवाने, त्या गोष्टीला महत्त्वच उरले नाही.

सौ.लिंडे: आणि मग तुझ्या नवऱ्याला तू विश्वासात घेऊन कधीच सांगितलं नाही?

नूरा: (विचारपूर्वक, अर्धवट हसत) होय—एकदा कदाचित,--येथून पुढे खूप खूप वर्षांनंतर, तेव्हा मी फारशी सुंदर दिसणार नाही. हसू नकोस मला! अर्थातच मला म्हणायचं आहे की आता जेवढं तुरवाल्ड माझ्यावर प्रेम करतो तेव्हा जेव्हा राहणार नाही; मी नृत्य करताना जेव्हा तो मोहात पडणार नाही—मी जेव्हा छान कपडे परिधान करून अभिनय करून त्याला रंजित करणार नाही तेव्हाच परिवर्तन घडून येईल. (एकदम थांबत) निरर्थक! निरर्थक! निरर्थक! ती वेळ कधीच येणार नाही.---आता काय वाटतंय तुला ह्या माझ्या मोठ्या गुपिताबद्दल ख्रिस्तिना? अजूनही माझ्यात धमक नाही? तू माझ्यावर विश्वास करू शकतेस की माझ्यावर अशी टांगती तलवार आहे. कुठलाही करार वक्तशीरपणे पाळणे म्हणजे चेष्टा नव्हे. व्यवहारात, ठाऊक आहे तुला, काही गोष्टी असतात ज्याला 'त्रैमासिक हप्ते' आणि 'कर्जाचे हप्ते' हे सर्व भरायची व्यवस्था करणं किती भयंकर आणि कठिण आहे. इथून तिथून खरवडून काटकसर करणं. घर खर्चामधूनही जेवढं वाचविता येईल तेवढं मी वाचवू शकले, कारण तुरवाल्डला चांगलं व्यवस्थित ठेवायलाच हवं होतं. पोराना मी फाटक्यातुटक्या गबाळ्या कपड्यात मी ठेवू शकत नव्हती, मी त्याच्यासाठी मिळवलं त्यांच्यावर खर्च केला, माझ्या लाडक्यांवर!

सौ.लिंडे: म्हणजे तू तुझ्या पॉकेटमनीमधून हे सारं भागवलंस गरीब बिचाऱ्या नूरे?

नूरा: होय स्वाभाविकच. काही झालं तरी ह्या साऱ्या कृत्याला मीच जबाबदार होते. जेव्हा मला तुरवाल्ड कपडे घ्यायला पैसे द्यायचे किंवा इतर गोष्टींसाठी तर मी अर्ध्यापेक्षा अधिक कधीही खर्च करायची नाही, मी नेहमीच साध्यासुध्या आणि स्वस्त वस्तू खरेदी केल्या. परमेश्वराची कृपा की ही गोष्ट तुरवाल्डच्या कधीही ध्यानीमनी आली नव्हती. पण हे वारंवार होणं खूप असह्य असतं, ख्रिस्तिना माझ्या प्रिये. सुंदर कपडे घालणं किती मौजेचं असतं—नाही का?

सौ.लिंडे: होय, खात्रीने. मग पुढे.

नूरा: आता मला पैसे मिळविण्याचे दुसरे मार्ग सापडले. मागच्या हिवाळ्यात मी खूपच नशिबवान ठरले. मला वकलांची खूप कामे मिळालीत. मी स्वतःला कोंडून घेऊन सायंकाळपासून तर अनेकदा उशीरा रात्रीपर्यंत लिहीत बसायची. ओ, मी अनेकदा खूप थकायची---खूप अगदी मरणप्राय थकायची. पण तरीही ती किती छान गंमत होती, तसं बसणं आणि काम करणं, पैसे कमवणं. ते जवळ जवळ एक पुरुष होण्यासारखंच होतं.

सौ.लिंडे: पण आतापर्यंत तू किती फेडू शकलीस?

नूरा: खरोखर तंतोतंत सांगू शकत नाही. हे जमाखर्च तुला ठाऊकच आहेत. आकडेवारी करणं सोपं नाही. मला फक्त एवढेच ठाऊक आहे की मी जेवढे कसेबसे प्रयत्न करून मिळविलेत तेवढे फेडले. नेमकं कुठे वळावं हेच कळेना. नेहमी बुचकळ्यात पडायचे. (हसत) मग मी येथे बसायची आणि कल्पना करायची की मी एका सभ्य कुलीन वृद्ध गृहस्थाच्या प्रेमात पडले आहे.

सौ.लिंडे: काय! कोण कुलीन गृहस्थ?

नूरा: होय, खरचं! आणि त्याचा मृत्यू होतो, आणि जेव्हा त्यांचे मृत्यूपत्र उघडले जाते तेव्हा त्यात असे लिहिलेले असते, “माझी सारी संपत्ती माझ्या अतिशय सुंदर व्यक्ती सौ. नूरा हेल्मरला ताबडतोब कॅशमध्ये द्यावी.”

सौ.लिंडे: पण नूरा प्रिये—हा कुलीन वृद्ध गृहस्थ—काय तुझ्या म्हणण्याचा अर्थ?

नूरा: अरे देवा, तुला कळू शकत नाही का? असा कुणीही कुलीन श्रीमंत वृद्ध नव्हताच मुळी. जेव्हा मी पैशासाठी भांबावलेल्या मनःस्थितीत असायचे तेव्हा मी हे स्वप्न बघायची. पण आता त्याची काही काळजीच करायला नको, तो मूर्ख जरूठ आता कुठेही असो मला त्याची पर्वा नाही आणि त्याच्या मृत्यूपत्राचीही पर्वा नाही, कारण आता माझ्या चिंता, काळज्या दूर झाल्यात! (उडी मारत) ओ, किती छान, ख्रिस्तिना, विचार कर, साऱ्या चिंतांपासून सुटका, चिंतामुक्त, पूर्ण मुक्त. मुक्त. मुलांबरोबर दंगामस्ती करायला आणि खेळायला संधी मिळणं आणि घर प्रसन्न आणि सुंदर ठेवणं—सारं काही जसं तुरवाल्डला आवडतं तसंच! आणि मग लवकरच वसंत ऋतू येईल अफाट निळ्या आकाशाबरोबर येथे. कदाचित आम्ही थोडं प्रवासालाही जाऊ. कदाचित मी पुन्हा महासागर बघू शकेन. ओ, होय, होय किती मस्त नाही? आनंदी असणं आणि सुंदर जीवन जगणं! (प्रवेशद्वारावरची बेल वाजते)

सौ.लिंडे: बेल वाजली, शक्यतो मीच जाणं योग्य.

नूरा: नाही, थांब, कुणाचीही येण्याची शक्यता नाही. तुरवाल्डकडे बहुधा कुणीतरी आलं असणार—

मोलकरीण:होय, बँक मॅनेजर. पण मला माहित नव्हते—डॉ. त्यांच्याबरोबर आहेत.

क्रोगस्टाड:(दरवाजातून) मी आहे, सौ. हेल्मर. (सौ.लिंडे उठते आणि खिडकीकडे जाते.)

नूरा: (त्याच्याकडे पावले टाकीत, तणावपूर्ण, तिचा आवाज मंद आहे.) तुम्ही? काय झालं? माझ्या नवऱ्याशी तुम्हाला काय बोलायचं आहे?

क्रोगस्टाड:बँक बिझनेस—त्याच काय आहे. मला एक छोटीशी नोकरी लागली ह्या इनव्हेस्टमेंट बँकेत, आणि तुमचे मिस्टर आमचे नवे चीफ होणार आहेत, मी ऐकलय---

नूरा: हो म्हणजे फक्त—

क्रोगस्टाड:नुसता कंटाळवाणा बिझनेस, सौ. हेल्मर, अधिक काही नाही.

नूरा: होय मग कृपया आपण अभ्यासिकेत जाणं योग्य होईल. (ती वरकरणी अभिवादन करते आणि हॉलचा दरवाजा बंद करते, नंतर चुलीजवळ जाते आणि आगीकडे बघते.)

सौ.लिंडे: नूरा—कोण होता तो माणूस?

नूरा: मि. क्रोगस्टाड—वकील.

सौ.लिंडे: मग खरोखर तेच असावेत.

नूरा: तू त्यांना ओळखतेस?

सौ.लिंगे: मी बऱ्याच वर्षांपूर्वी त्यांना ओळखित होते. आमच्या शहरातील वकीलांच्या ऑफिसमध्ये होते ते.

नूरा: होय, तेच होते ते.

सौ.लिंगे: किती बदल झालाय त्यांच्यात!

नूरा: मला ठाऊक आहे त्यांचं वैवाहिक जीवन क्लेशकारक होतं.

सौ.लिंगे: आणि आता ते विधुर झाले आहेत?

नूरा: खूप मुलांसह. तेथे! ते जळेल आता. (ती चूल विझविते, आणि डोलखुर्ची थोडीशी बाजूस लोटते.)

सौ.लिंगे: त्यांचा बिझनेस फारसा चांगला नव्हता, ते म्हणतात?

नूरा: असं का? कदाचित नसेल. पण आपण बिझनेसबद्दल विचार करू नये—ते फार कंटाळवाणं आहे. (डॉ. रांक हेल्मरच्या रुममधून बाहेर येतात.)

डॉ.रांक: (अजूनही दरवाजातच उभे आहेत) नाही, नाही, मी अडथळा करणार नाही तुम्हाला, मी थोडंसं तुमच्या पत्नीशी बोलेन. (दरवाजा बंद करतो आणि सौ. लिंगेकडे बघतो.) ओ, माफ करा. येथेही मी अडथळाच आणतोय.

नूरा: नाही, मुळीच नाही. (त्यांचा परिचय करून देते.) डॉ. रांक—सौ.लिंगे.

डॉ.रांक: होय, खरंच. ह्या नावाबद्दल ह्या घरात मी खूपच ऐकलं आहे. जीन्यावरून जाताना मी पुढे गेलो तेव्हा मी ह्यांना पाहिलं होतं.

सौ.लिंडे: होय, जीन्यावरून मला खूप हळू चढावं लागतं. खूप कठीण वाटतं मला ते.

डॉ.रांक: अरेरे, काही अंतर्गत कमजोरी?

सौ.लिंडे: केवळ जादा कामामुळे, मला वाटतं.

डॉ.रांक: दुसरं अधिक काहीही नाही? मग तुम्ही ह्या शहरात बहुतकरून विश्राम घेण्यासाठी व मनोरंजनासाठी आला आहात.

सौ.लिंडे: मी येथे नोकरी शोधण्यासाठी आले आहे.

डॉ.रांक: मग त्या वाजवीपेक्षा त्रासाला हा उत्तम उपाय आहे का?

सौ.लिंडे: एखाद्याला जीवन जगायचं असतं डॉ. रांक.

डॉ.रांक: होय, हा सर्वसामान्य पूर्वग्रह आहे.

नूरा: या, डॉ.रांक- तुम्हाला तुमच्यासाठी जगायचंय.

डॉ.रांक: निःसंशय मला जगायचंय. मी कितीही त्रासलेला असो, जेवढं शक्या होईल तेवढं रटाळपणे दीर्घकाळ मला हे ओढत न्यायचं आहे. माझ्या साऱ्या रुग्णांना माझ्यासारखाच मानसिक आजार आहे. आणि नैतिकता हाच—ज्यांचा आजार आहे, त्यांच्या बाबतीतही तेच आहे. अगदी ह्याच क्षणाला अशा असाध्य नैतिकतेबद्दल हेल्मर बोलताहेत--

सौ.लिंडे: (शांतपणे) ओह!

नूरा: कुणाविषयी म्हणायचंय तुम्हाला?

डॉ.रांक: ओ, ते आहेत वकील क्रोगस्टाड, असा माणूस की ज्याबद्दल तुम्हाला काहीच ठाऊक नाही.—ज्यांचं चारित्र्य अगदी मुळापासून किडलेलं आहे—पण तरीही त्यांनी.....बडबड करीत जाहीर केले की त्यांना कसे जगायचे होते.

नूरा: ओ, त्यांना तुरवाल्डशी काय बोलायचं होतं?

डॉ.रांक: मला खरोखर काहीच ठाऊक नाही. मी फक्त बँकबद्दलच काहीतरी ऐकलं.

नूरा: मला माहित नव्हतं ते क्रॉग—की ह्या वकीलाचे बँकेशी काही संबंध होते. होय, त्यांना तेथे एक प्रकारची नोकरी आहे. (सौ.लिंडेला) मला ठाऊक नाही तुमच्या प्रदेशातल्या विभागात असे लोक आहेत की नाही जे नैतिक भ्रष्टेसाठी उकरत व हुंगत फिरतात सभोवती—आणि मग जेव्हा अशी केस त्यांना सापडते तेव्हा त्या माणसाला चांगली जागा उपलब्ध करून देईपर्यंत थांबत नाहीत. तेथे ते त्याच्यावर नजर ठेवू शकतात. प्रामाणिक माणसाला बहुधा दुर्लक्षित झाल्याचे आढळून येते.

सौ.लिंडे: ठीक, मला वाटतं अशा रुग्णांची काळजी घेणं गरजेचं आहे.

डॉ.रांक: (खांदे उडवित) येथे आपण अगदी बरोबर आहोत! हीच ती कल्पना जी समाजाला रुग्णालये बनविते!

नूरा: (विचारात गुंग होऊन जाते आणि एकदम उसळून शांतपणे हसते आणि टाळ्या वाजविते)

डॉ.रांक: तुम्ही का हसलात ह्यावर? तुम्हाला समाज म्हणजे काय हे खरोखर ठाऊक आहे का?

नूरा: मी काय काळजी करणार अशा उदासवाण्या समाजाविषयी? मी हसत होते ते वेगळ्याच बाबतीत—काहीतरी भयंकर गमतीदार. सांगा मला डॉ.रांक, बँकेत जे काम करतात ते सर्व लोक तुरवाल्डवरच अवलंबून असतात का?

डॉ.रांक: हेच तुम्हाला विक्षिप्त आणि भयंकर मजेदार वाटले का?

नूरा: (हसत आणि गुणगुणत) हरकत नाही!हरकत नाही! (पावले टाकीत) होय, असा विचार करणं गमतीचं आहे की आपण—की तुरवाल्डची अनेक लोकांवर हुकूमत आहे. (तिच्या पाकीटातून बॅग बाहेर काढते) डॉ.रांक. तुम्हाला चॉकलेट्स चालतील का?

डॉ.रांक: काय!—चॉकलेट्स मला वाटतं ते येथे निषिद्ध आहेत.

नूरा: होय, पण हे ख्रिस्तिनाने माझ्यासाठी आणलेत.

सौ.लिंडे: काय? मी--?

नूरा: ओ, ठीक आहे! भिऊ नकोस. तुला कदाचित माहित नसावं की तुरवाल्डने त्यावर बंदी घातली आहे. वस्तुतः माझे दात खराब होतील अशी त्यांना भिती वाटते. पण छट्ट एकदाच अपराध! डॉ.रांक हे तुमच्यासाठी! (त्याच्या तोंडात एक चॉकलेट टाकते) आणि ख्रिस्तिना, तुला सुद्धा. आणि

मी सुद्धा घेईन एक—फक्त छोटंसं—किंवा दोन त्यापेक्षा जास्त नाही.
(पुन्हा पावले टाकीत चालत राहते.) ओ प्रिये, मी आनंदात आहे! फार
आनंदात! आता जगात एकच गोष्ट आहे जी मला खरोखर करावीशी
वाटते.

सौ.लिंडे: होय? आणि काय ती?

नूरा: ती काहीतरी मला एक तीव्र इच्छा आहे की ती तुरवाल्डने ऐकावी.

डॉ.रांक: आणि का तुम्ही ते सांगू शकत नाहीत?

नीरा: कारण मी धाडस करीत नाही, ते खूप धक्कादायक आहे.

सौ.लिंडे: धक्कादायक?

डॉ.रांक: मग तुम्ही ते न सांगणंच योग्य. पण आमच्यासमोर तुम्ही ते—तुमची
अशी कोणती इच्छा आहे जी हेलमर ऐकू शकतील?

नूरा: मला सांगायला आवडेल. मी खूप तिरस्करणीय आहे.

डॉ.रांक: तुम्हाला वेड लागलं का?

सौ.लिंडे: आई ग, नूरा---!

नूरा: (चाँकलेट लपवित)-चू—प—प (हेलमर त्याच्या अभ्यासिकेतून बाहेर
येतो, त्याच्या हातात हँट असते व बाहीवर ओव्हरकोट असतो.)

नूरा: (त्याच्याकडे जात) ठीक प्रिय तुरवाल्ड, त्याच्यापासून सुटका मिळाली का तुम्हाला?

हेल्मर: होय, ते नुकतेच गेलेत.

नूरा: मला परिचय करून देऊ द्या तुम्हाला—ही ख्रिस्तिना आहे. ती ह्या शहरात आली आहे.

हेल्मर: ख्रिस्तिना--? माफ करा मला—पण मी ओळखत नाही.

नूरा: सौ.लिंडे, डियर तुरवाल्ड, सौ.ख्रिस्तिना लिंडे.

हेल्मर: (सौ.लिंडेला) हो, खरोखर! माझ्या बायकोची शाळा मैत्रिण, शंकाच नाही ना?

सौ.लिंडे: होय, आम्ही मुली होतो तेव्हा एकमेकींना चांगलंच ओळखित होतो. आणि नुसता विचार करा, तुम्हाला भेटण्यासाठी ती एवढ्या लांबवर येथपर्यंत आली आहे.

हेल्मर: माझ्याशी बोलायला?

सौ.लिंडे: ठीक, पूर्णपणे तसं नव्हे—

नूरा: तुम्ही बघा, ख्रिस्तिना ही तिच्या ऑफिसच्या कामात खूपच हुशार आहे आणि तिला एखाद्या गोऱ्या माणसाच्या देखरेखीखाली काम करण्याची आणि अधिक काही शिकण्याची खूप इच्छा आहे.

हेल्मर: (सौ.लिंडेस) तुम्ही खरोखर सूझ आहात.

नूरा: आणि मग तुमची बँक मॅनेजर म्हणून जेव्हा नेमणूक झाली तेव्हा ही बातमी वर्तमानपत्रातही आली. मग ती लगेच निघाली—खरंच तुरवाल्ड आता ख्रिस्तिनासाठी तुम्ही काही तरी कराल—नाही का? माझ्यासाठी तरी कराल हे? काय?

हेल्मर: ते काही अशक्य नाही. मला वाटतं सौ.लिंडे विधवा आहेत.

सौ.लिंडे: होय.

हेल्मर: आणि तुम्हाला यापूर्वीचा ऑफिस कामाचा अनुभव आहे का?

सौ.सिंडे: होय, बराचसा.

हेल्मर: ठीक, मग मी तुमच्यासाठी जागा उपलब्ध करू शकतो.

नूरा: (टाळ्या वाजवित) बघ तू, बघितलंस ना?

हेल्मर: तुम्ही अगदी योग्य वेळी आलात सौ.लिंडे.

सौ.लिंडे: होय, तुमचे आभार कसे मानू?

हेल्मर: त्याची आवश्यकता नाही. (कोट घालत) पण आता मला माफ करा—

डॉ.रांक: थांबा, मी येतोय तुमच्याबरोबर. (ते पण फरचा कोट आणतात आणि शेगडीजवळ गरम करतात)

नूरा: फार वेळ थांबू नका बाहेर, डियर तुरवाल्ड.

हेल्मर: फक्त एख तास, जास्त नव्हे.

नूरा: तू सुद्धा जातेस का, ख्रिस्तिना?

सौ.लिंडे: (तिचे हिवाळ्याचे कपडे घेत) होय, मला आता जाऊन रुम शोधायलाच हवी.

हेल्मर: मग कदाचित आपण सारे एकत्र जाऊ या.

नूरा: (तिला मदत करीत) किती लाजिरवाणं हे, आम्हालाच हे घर रहायला अपूरं पडतंय, पण अशक्य आहे की—

सौ.लिंडे: अग त्याचा विचारसुद्धा करू नकोस, बरं जातेय नूरा, आणि ह्या साऱ्या गोष्टींबद्दल आभारी आहे.

नूरा: तात्पुरते गुडबाय, पण सायंकाळी नक्की ये हं. आणि तुम्ही सुद्धा डॉ. रांक. काय ठीक आहात ना तुम्ही? खचितच तुम्ही ठीक असायली हवे. चांगलं घट्ट लपेटून घ्या. (ते सर्व बोलत बाहेर जातात. जिन्यावरून मुलांचा आवाज येतो.) आलेत ते! आलेत ते! (खाली वाकून मुलांचा मुका घेते.) अरे माझ्या छोट्या बछ्छ्यांनो, बघ त्याच्याकडे ख्रिस्तिना, किती गोड आहेत ती!

डॉ.रांक: येथे गारठ्यात उभे राहून गप्पा करू नका!

हेल्मर: चला सौ.लिंडे, इथे आपलं काम नाही. आई मिळालीय त्यांना आता. (हेल्मर, डॉ.रांक आणि सौ.लिंडे जिन्यावरून खाली जातात. एंने मुलांबरोबर रुममध्ये येते, नूरा त्याच्यामागून येऊन दरवाजा बंद करते)

नूरा:

किती छान आणि गोंडस दिसता तुम्ही! किती लाल लाल गाल!
सफरचंदासारखे आणि गुलाबासारखे. (ह्या दरम्यान मुलं तिच्याशी गप्पा
मारतात) तुम्ही खूप मजा केली? खूपच छान! अरे वा खरंच! तू एमी
आणि बॉबला खेळायला घसरगाडी दिली? –तुम्ही दोघांनी एकत्र? तू खूप
हुशार पोरगा आहेस आयव्हर. ओ ऍना दे मला ती थोडी. माझी गोड
इवलीशी डॉली! (सर्वात छोट्या मुलीला ती दाईकडून घेते आणि
तिच्याबरोबर नाचते.) होय, होय, आई बॉबबरोबर सुद्धा नाचेल हो.
काय? बर्फाच्या चेंडूचा खेळ खेळलात तुम्ही? ओ, मला वाटलं, मी ही तेथे
असायला हवं होतं. नाही, सोड त्यांना ऍना, मी त्याच्या वस्तू घेते. ओ,
होय करू दे मला ते, तीच खरी गंमत आहे. तू त्याच्या नर्सरीत जा वर, तू
थंडीने गारठली आहेस. तेथे स्टोव्हवर कॉफी आहे गरम घे ती. (नर्स डाव्या
बाजूच्या रुममध्ये जाते. नूरा मुलांच्या वस्तू काढते आणि रुममध्ये
इतस्ततः फेकते, त्याचवेळी मुलं तिच्याशी एकत्रित बोलत असतात.)
खरंच! तो मोठा कुत्रा तुमच्या मागे धावला? पण तो तुम्हाला चावला
नाही? नाही, छोट्या गोड छकुल्यांना कुत्री चावत नसतात. नाही त्या
पार्सलांच्या आत डोकावून बघायचे नाही. आयव्हर काय आहे ते? तुला
बघायचे आहे का काय आहे त्यात ते? काय? खेळायचं आपण? काय
खेळायचं बरं आपण? लपंडाव? होय, चला खेळूया आपण लपंडाव. बॉब
आधी लपेल. मी सुद्धा? होय, पहिल्यांदा मला लपू दे.

(ती आणि मुलं खेळतात रुममध्ये आणि शेजारच्या उजव्या रुममध्ये हसत, खिदळत. शेवटी नूरा टेबलाखाली लपते, मुलं आत घुसतात, तिला शोधतात, पण सापडवू शकत नाहीत, तिच्या दबल्या आवाजातलं हसू ऐकतात. टेबलाकडे जोरात जातात. आच्छादन वर करुन तिला बघतात, मोठ्यानं ओरडतात. ती रांगत बाहेर येते. जणूकाही त्यांना घाबरविते, पुन्हा आणखी आरडाओरडा. दरम्यान हॉलकडे जाणाऱ्या दरवाजावर ठोठावण्याचा आवाज येतो. कुणीच ते ऐकलेलं नसतं. आता दरवाजा अर्धवट उघडला जातो. क्रोगस्टाड दिसतो. तो थोडा थांबतो, खेळ चालू राहतो.)

क्रोगस्टाड:माफ करा मला, सौ. हेल्मर—

नूरा: (दबल्या आवाजात किंचाळत, वळत, अर्धवट उभी राहत) ओह! काय हवय तुम्हाला?

क्रोगस्टाड:माफ करा पुढचा दरवाजा उघडा होता. कुणीतरी तो बंद करायचं विसरला असेल.

नूरा: (उठत) माझे पती घरी नाहीत, मि.क्रोगस्टाड.

क्रोगस्टाड:होय, मला ठाऊक आहे.

नूरा: मग—येथे तुम्हाला काय हवंय?

क्रोगस्टाड:तुमच्याशी थोडं बोलायचंय.

नूरा: माझ्याशी--? (मुलांना हळूच) ऍनाकडे जा तुम्ही. काय? नाही, तुमच्या मम्मीला असा अनोळखी माणूस काही इजा करणार नाही. जेव्हा ते जातील तेव्हा आपण आपला खेळ पुन्हा चालू ठेवू. (डाव्या हाताला असलेल्या रुममध्ये ती मुलांना नेते आणि त्यांच्या पाठी दरवाजा बंद करते. अस्वस्थ, उत्कंठीत) तुम्हाला माझ्याशी बोलायचंय?

क्रोगस्टाड:होय, तुमच्याशी.

नूरा: आज? पण ही महिन्याची पहिली तारीख नव्हे---

क्रोगस्टाड:नाही, ही नाताळची सायंकाळ आहे. आता ती किती आनंदाची जावी की न जावी हे तुमच्यावर अवलंबून आहे.

नूरा: तुम्हाला काय हवंय? आज मी काहीही व्यवस्था करू शकत नाही---

क्रोगस्टाड:काही हरकत नाही तात्पुरती. मी वेगळंच काही बोलायला आलो आहे. तुम्ही मला थोडा वेळ देऊ शकाल का?

नूरा: ओ, होय खचितच—मी देईन शिवाय---

क्रोगस्टाड:ठीक, मी खाली रेस्टॉरंटमध्ये बसलो होतो तेव्हा तुमच्या मिस्टरांना खाली रस्त्यावरून जाताना मी पाहिलं.

नूरा: असं?

क्रोगस्टाड:एका बाईबरोबर.

नूरा: मग काय?

क्रोगस्टाड:मी तुम्हाला विचारू शकतो का की त्या सौ.लिंडे होत्या?

नूरा: होय.

क्रोगस्टाड:ज्या नुकत्याच ह्या शहरात आल्यात?

नूरा: होय. आजच.

क्रोगस्टाड:त्या तुमच्या चांगल्या मैत्रिण आहेत?

नूरा: होय, आहेत त्या. पण मला हे समजत नाही---

क्रोगस्टाड:मी सुद्धा त्यांना एकदा ओळखायचो.

नूरा: मला ठाऊक आहे ते.

क्रोगस्टाड:खरंच? तुम्हाला सारं काही माहित आहे तर. त्यावर मी खूप विचार केला होता. आता मी तुम्हाला मोजक्याच पण गोड शब्दात विचारतो: सौ.लिंडेना बँकेत नोकरी मिळणार आहे का?

नूरा: तुम्हाला असा प्रश्न विचारायची हिंमतच कशी झाली, मि. क्रोगस्टाड. ती माझ्या पतीच्या कर्मचाऱ्यांपैकी एक आहे. पण तुम्ही विचारलेच आहे तर मी सांगते, होय, सौ.लिंडेला नोकरी मिळाली आणि तिच्यासाठी मीच शिफारस केली, मि. क्रोगस्टाड. कळलं आता तुम्हाला?

क्रोगस्टाड:मग माझा तर्क बरोबर होता तर.

नूरा: (पुढे मागे चालत) तुम्ही पहा, एखाद्या जवळ थोडं का होइना वजन असतंच, काही झालं तरी मी एक स्त्री आहे, म्हणून असा विचार करू

नका. एखाद्या कर्मचाऱ्याला दुखविण्यापूर्वी काळजी घ्यायला हवी ना!
मग तो कुणीही—हं—

क्रोगस्टाड:---ज्याच्याजवळ वजन असतं?

नूरा: अगदी बरोबर.

क्रोगस्टाड:(सूर बदलत) सौ. हेल्मर, तुम्ही माझ्यासाठी तुमचं वजन खर्च करू शकाल
का?

नूरा: काय? काय म्हणायचंय तुम्हाला?

क्रोगस्टाड:एक कर्मचारी म्हणून माझी नोकरी टिकावी म्हणून तुम्ही मदत कराल?

नूरा: काय तुम्हाला म्हणायचंय? कोण तुमची नोकरी घेण्याचा प्रयत्न करतेय?

क्रोगस्टाड:ओ, तुम्हाला काहीच माहित नाही असा आव आणण्याची आवश्यकता
नाही. मला चांगलं ठाऊक आहे की तुमची मैत्रिण माझ्या मार्गात अडचणी
निर्माण करण्यात आनंद मानत आहे. आणि आता मी हे ही समजू शकतो
की कुणासाठी माझा छळवाद होत आहे.

नूरा: पण मी तुम्हाला आश्वासन देते—

क्रोगस्टाड:होय, होय, होय. आता पाल्हाळ माजू देऊ नका—मी तुम्हाला सल्ला
देतो, अजूनही वेळ आहे. ते थांबविण्यासाठी तुमच्या वजनाचा वापर
करा.

नूरा: मि. क्रोगस्टाड, माझ्याजवळ तसले वजन नाही—बिलकूल नाही.

क्रोगस्टाड:नाही? मला वाटतं नुकतंच तुम्ही म्हणत होता---

नूरा: खचितच त्या अर्थाने नव्हे. तुम्ही असा विचारच कसा करू शकता की माझ्या पतीवर माझं वजन आहे?

क्रोगस्टाड:ओह, अगदी आमच्या विद्यार्थीदशेपासून मी तुमच्या नवऱ्याला ओळखतो. आणि मला नाही वाटतं आमचा उदार मनाचा बँकमॅनेजर इतर विवाहित पुरुषांसारखा ताठर वागणारा असेल.

नूरा: जर तुम्ही माझ्या नवऱ्याबद्दल अवमानकारक बोलत असाल तर मी तुम्हाला विनंती करेन की हे घर सोडा.

क्रोगस्टाड:तुम्ही फार धाडसी आहात मॅडम.

नूरा: मी तुम्हाला अधिक भिणार नाही. जेव्हा नववर्षाचा दिवस संपेल तेव्हा मी लवकरात लवकर ह्या संपूर्ण व्यवहारातून मुक्त होईन.

क्रोगस्टाड:(स्वतःवर ताबा ठेवीत) माझं ऐका, सौ. हेल्मर. गरज पडल्यास, बँकेतील ह्या माझ्या छोट्या जागेसाठी मी मरेपर्यंत लढा देईन.

नूरा: होय, तसं दिसतंच आहे.

क्रोगस्टाड:हा फक्त मिळकतीचा प्रश्न नव्हे. मी त्या गोष्टीला कमी महत्त्व देतो. अजूनही काहीतरी आहे—ठीक. मी तुमच्यासमोर माझं हृदय मोकळं करणं योग्य. खचितच तुम्हाला ठाऊक आहे, अगदी इतरांसारखं, की काही वर्षांपूर्वी मी फार संकटात होतो.

नूरा: मला वाटतं असंच काहीतरी मी ऐकलं आहे.

क्रोगस्टाड: ती बाब कोर्टात कधीच गेली नाही, पण त्या क्षणापासून माझ्यासाठी सर्व दरवाजे बंद झालेत. नंतर मी एक बिझनेस करायला घेतला होता हे तुम्हाला ठाऊक आहेच. कसंही करून मला जगायला हवं होतं आणि मी व्हाईट नाही असं मला सिद्ध करून दाखवायचे होते. पण आता मला ह्या साऱ्या गोष्टी सोडून द्यायच्या आहेत. माझी मुलं आता मोठी होत आहेत. आणि त्यांच्यासाठी तरी मला माझा मानमरातब ह्या शहरात पुन्हा परत मिळवायचा आहे.

क्रोगस्टाड: बँकेमधील ही नोकरी म्हणजे जणू शिडीची पहिली पायरी होती- आणि आता तुम्हाला नवरा मला लाथ मारून पुन्हा त्या चिखलात ढकलून देत आहे.

नूरा: पण मी अगदी प्रामाणिकपणे सांगते, मि.क्रोगस्टाड, की तुम्हाला मदत करू शकेन असं माझ्याजवळ काहीही नाही.

क्रोगस्टाड: त्या कारणामुळेच तुम्हाला तसं करायचं नाही. पण तुम्हाला तसं करायला भाग पाडण्यासाठी माझ्याजवळ मार्ग आहेत.

नूरा: तुमचं माझ्यावर कर्ज आहे असं माझ्या नवऱ्याला तर तुम्ही सांगणार नाहीत ना?

क्रोगस्टाड: हं, समजा मी तसं सांगितलं तर?

नूरा: त्याबद्दल तुम्हाला शरम वाटायला हवी. (ती रडवेली होते.) हे रहस्य म्हणजे माझा आनंद आणि माझा अभिमान आहे- आणि त्यांना ते तुमच्याकडून समजणं मी सहन करू शकणार नाही. असं अविचाराचं आणि पाशवीपणाचं--आणि तुमच्याकडून हे मला दुःखाच्या खाईत लोटल्यासारखं होईल.

क्रोगस्टाड: फक्त दुःखाच्या खाईत?

नूरा: (आवेशाने) फक्त करून बघा हे. पण तुमच्यासाठी हे फार वाईट होईल, कारण माझ्या नवऱ्याला कळेल की तुम्ही किती कपटी आहात, आणि मग नंतर तुम्ही तुमची नोकरी निश्चितपणे गमावून बसाल.

क्रोगस्टाड: मी विचारलं होतं की हे फक्त तुमचं कौटुंबिक दुःख होतं का की ज्याला तुम्ही घाबरलात?

नूरा: जर माझ्या नवऱ्याला हे कळलं तर ते नक्कीच माझ्यावरचं तुमचं कर्ज तात्काळ फेडून टाकतील आणि मग नंतर तुमच्याशी माझा काहीच संबंध उरणार नाही.

क्रोगस्टाड: ऐका, सौ. हेल्मर, एक तर तुमची स्मरणशक्ती कमकुवत झाली आहे किंवा तुम्हाला बिझनेसमधलं काही कळत नाही. मला तुम्हाला ह्या गोष्टी काहीशा स्पष्ट करून दाखवायलाच हव्यात.

नूरा: कसं ते?

क्रोगस्टाड: जेव्हा तुमचे पती आजारी होते, तेव्हा तुम्ही माझ्याकडे बाराशे डॉलर्सचे कर्ज घेण्यासाठी आला होतात.

नूरा: मला दुसरा पर्यायच नव्हता.

क्रोगस्टाड: मी तुम्हाला आश्वासन दिले की मी तुमच्यासाठी पैसे शोधेन.

नूरा: आणि तुम्हाला ते मिळालेत.

क्रोगस्टाड: मी तुम्हाला आश्वासन दिले होते ते काही निश्चित अशा अटींवरच. मी तुमच्यासाठी ही रक्कम शोधू शकेन. त्यावेळी तुमच्या पतीच्या आजारपणामुळे इतक्या चिंताग्रस्त होत्या, आणि तुमच्या प्रवासासाठी

पैसे मिळवण्यासाठी तुम्ही इतक्या उतावीळ झाल्या होत्या की मला नाही वाटत की तुम्ही त्यातील तपशीलाकडे लक्ष दिलं असावं—तर मला असं वाटतं की तुम्हाला त्याची पुन्हा आठवण करून देणं योग्य होईल. मी तुम्हाला सांगितलं होतं की त्या करारावर मी एक भक्कम टीप लिहिली होती.

नूरा: होय, आणि मी सही केली.

क्रोगस्टाड: अगदी बरोबर, पण मी खाली काही ओळी लिहिल्या होत्या की तुमच्या वडिलांनी ह्या रकमेसाठी जामीन रहावं. तुमच्या वडिलांनी त्या कायदेशीर कलमावर सही करायला हवी होती.

नूरा: हवी होती-? पण त्यांनी सही केली होती.

क्रोगस्टाड: मी तारखेची जागा कोरी ठेवली होती- दुसऱ्या शब्दात तुमच्या वडिलांनी स्वतः सही करून तारीख टाकावी. तुम्हाला आठवतंय ते?

नूरा: होय, मला वाटतं तसं.

क्रोगस्टाड: नंतर मी ते कागदपत्रं तुमच्या वडिलांकडे पोस्टाने पाठवण्यासाठी दिले. बरोबर?

नूरा: होय.

क्रोगस्टाड: आणि खचितच तुम्ही ते लगेचच पाठविले, कारण फक्त पाच किंवा सहा दिवसांनंतर तुम्ही ते कागदपत्रं मला आणून दिले- तुमच्या वडिलांच्या सही सह- आणि मी तुम्हाला पैसे दिले.

नूरा: ठीक, मी नियमितपणे फेडत आली नाही का ते?

क्रोगस्टाड: होय- प्रामाणिकपणे, खरोखर. पण ह्याच मुद्द्याकडे मागे जाता, तो काळ तुमच्यासाठी फार कठीण होता, सौ.हेल्मर.

नूरा: होय, अगदी खरं.

क्रोगस्टाड: तुमचे वडील खूप आजारी होते, खरं ना?

नूरा: ते मरणासन्न होते.

क्रोगस्टाड: नंतर ते लवकरच वारले ना?

नूरा: होय.

क्रोगस्टाड: सांगा मला, सौ.हेल्मर तुम्हाला त्यांच्या मृत्युचा दिवस आठवतो का?
मला म्हणायचंय त्या महिन्याची तारीख?

नूरा: पप्पा एकोणतीस सप्टेंबरला वारले.

क्रोगस्टाड: अगदी बरोबर. मी चौकशी केली आहेच. आणि एक चमत्कारिक गोष्ट पुढे येते- (पेपर्स काढतो.) तिचं मला स्पष्टीकरण करता येत नाही.

नूरा: कोणती चमत्कारिक गोष्ट? मला ठाऊक नाही-

क्रोगस्टाड: ती चमत्कारिक गोष्ट ही की तुमच्या वडिलांनी ह्या कर्जाच्या पेपर्सवर त्यांचा मृत्यु झाल्यावर तीन दिवसांनंतर सही केली.

नूरा: कसं? मला समजलं नाही-

क्रोगस्टाड: तुमचे वडील २९ सप्टेंबरला वारले. पण बघा येथे: त्यांनी तारीख टाकली आहे ऑक्टोबर २! हे चमत्कारिक नाही का, सौ.हेल्मर? (नूरा

शांत असते.) तुम्ही स्पष्टीकरण देऊ शकाल ह्याचं? (नूरा अजूनही गप्पच.)
अजूनही लक्षात घेण्याजोगी गोष्ट म्हणजे, ऑक्टोबर २ आणि वर्ष हे अक्षर
तुमच्या वडिलांच्या हस्ताक्षरातलं नाही. पण दुसऱ्याच कुणाच्या तरी,
मला वाटतंय मला ते ठाऊक आहे. कदाचित तुमचे वडील सही आणि
तारीख टाकायला विसरले असतील आणि कुणीतरी निष्काळजीपणे ते
केलं ज्याला त्यांच्या मृत्युपूर्वी ते ठाऊक नव्हतं. तेथे त्यात काहीच चूक
नाही. सही हीच महत्त्वाची बाब आहे. त्याबद्दल वादच नाही, अर्थात ती
खरी आहे, ना सौ.हेल्मर? खरोखर तुमच्या वडिलांनीच स्वतः त्यांचं नाव
लिहिलं आहे का येथे?

नूरा: (थोड्याशा शांततेनंतर, डोकं मागे फेकीत उद्दामपणे त्याच्याकडे बघते.)
नाही, तसं नाही. मीच पप्पांचं नाव लिहिलं.

क्रोगस्टाड: ओह! तुम्हाला जाणीव आहे का, मॅडम ही चुकीची कबुली देणं
धोकादायक आहे ते?

नूरा: का? तुमचे पैसे लवकरच तुम्हाला परत मिळतील.

क्रोगस्टाड: एक प्रश्न विचारू द्या तुम्हाला—तुम्ही ते पेपर्स तुमच्या वडिलांकडे का
पाठवले नाही?

नूरा: ते अशक्य होतं. पप्पा खूप आजारी होते. मी जर त्यांना सहीसाठी
विचारलं असतं तर हे पैसे मला कशासाठी हवे आहेत हे मला त्यांना
सांगावं लागलं असतं आणि मी त्यांना माझे पती किती आजारी आहेत हे
सांगू शकत नव्हते. ते अशक्य होतं.

क्रोगस्टाड: मग तुम्हाला तुमचा प्रवास रद्द करणं योग्य होतं.

नूरा: नाही, मी ते करू शकत नव्हते. ह्या प्रवासावर माझ्या पतीचं जीवन अवलंबून होतं. मी ते रद्द करू शकत नव्हते.

क्रोगस्टाड: पण हे तुमच्या लक्षात कधीच आलं नाही का की तुम्ही माझी फसवणूक करताहात हे?

नूरा: मी त्या बाबतीत काळजी करूच शकत नव्हते. तुमच्याविषयी माझ्या मनात विचारच नव्हते मुळी. मला ह्याची कल्पनाच नव्हती की माझे पती इतके भयंकर आजारी असताना तुम्ही आमच्यासाठी असे निर्दयी व्हाल.

क्रोगस्टाड: सौ.हेल्मर तुमच्या अपराधीपणाचं कारण तुम्हाला स्पष्टपणे कळत नाही, पण मी तुम्हाला हे सांगू शकतो, मी एकदा असं केलं की माझा सारा नावलौकिक धुळीस मिळाला, त्यात काही वार्डिट नव्हते वा चांगले नव्हते.

नूरा: तुम्ही? कधीकाळी तुम्ही तुमच्या बायकोचा जीव वाचविण्यासाठी धाडस केलं ह्यावर मी विश्वास ठेवावा अशी तुमची अपेक्षा आहे का?

क्रोगस्टाड: कायदा कारणमीमांसा करीत नाही.

नूरा: मग तो कायदा खूपच वार्डिट असला पाहिजे.

क्रोगस्टाड: वार्डिट असो वा नसो, पण जर मी ही कागदपत्रं कोर्टात सादर केली तर कायदेशीररित्या तुम्हाला शिक्षा होईल.

नूरा: माझा ह्यावर विश्वास नाही. एखाद्या मुलीला तिच्या मरणोन्मुख पित्याला चिंता आणि काळज्यांपासून संरक्षण देण्याचा अधिकार नसतो

का? एखाद्या पत्नीला तिच्या नवऱ्याचा जीव वाचविण्याचा अधिकार नसतो का? मला कायद्याविषयी फारसं ज्ञान नाही, पण मला खात्री आहे कुठेतरी पुस्तकात ह्या गोष्टींना अनुमती आहे. आणि तुम्हाला माहित नाही ते— तुम्ही, एक वकील! तुम्ही अगदी निर्बुद्ध वकील असावेत मि.क्रोगस्टाड.

क्रोगस्टाड: शक्य आहे. पण तुम्हाला हे कबूल करावे लागेल की मला व्यवहार कळतो, असा व्यवहार की ज्यात आपण दोघेही अडकलो आहोत. ठीक आहे, आता तुम्हाला जसं वाटेल तसं करा. पण मी तुम्हाला हे सांगून ठेवतो की जर मला ह्या दुसऱ्या वेळेलाही गटारात फेकलं गेलं तर तुम्हाला माझी सोबत करावी लागेल. (वाकून नमस्कार करून हॉलमधून बाहेर निघून जातो.)

नूरा: (काही क्षणांसाठी विचारमग्न होते, मग डोके हलविते.) काय मूर्खपणा हा! मला घाबरवितो तो. मी काही इतकी मूर्ख नाही. (ती मुलांच्या कपड्यांच्या घड्या घालू लागते, थांबते.) पण--? -नाही, हे शक्य नाही. का? मी हे सारं प्रेमाखातर केलं.

मुले: (दारात उभी असतात.) मम्मा तो विचित्र माणूस गेला आता.

नूरा: होय, होय, मला ठाऊक आहे ते. पण त्या विचित्र माणसाबद्दल कुणालाही सांगायचं नाही. ऐकलंत का तुम्ही? अगदी पप्पांना सुद्धा सांगायचं नाही!

मुले: नाही, मम्मा, पण तू खेळशील पुन्हा आमच्याशी?

नूरा: नाही, नाही, आत्ता नाही.

मुले: ओ,पण मम्मा, तू आम्हाला तसं कबूल केलं होतं.

नूरा: होय, पण आत्ता नाही खेळू शकत. जा आत, जा आत, माझी छबकडी ती. (ती त्यांना हळुवारपणे दुसऱ्या रुममध्ये लोटते आणि दरवाजा बंद करते. ती सोफ्यावर बसते, विणकाम हातात घेते, एक किंवा दोन टाके घालते, पण लगेच थांबते.) नाही! (ती विणकाम खाली फेकते, उठते, हॉलच्या दरवाजाजवळ जाते आणि हाक मारते.) हेलीन, नाताळ वृक्ष आण आत. (टेबलाकडे जाते, डाव्या बाजूस जात ड्राव्हर उघडते. पुन्हा थांबते.) नाही, ते केवळ अशक्य आहे!

हेलीन: (नाताळ वृक्षाबरोबर) कुठे ठेऊ मी हे मॅडम?

नूरा: तेथे रुमच्या मध्यभागी.

हेलीन: काही आणू का तुम्हाला येथे?

नूरा: नाही, थॅक्यू, जे हवं होतं ते सारं मिळालं मला. (हेलीन, नाताळवृक्ष ठेवते, बाहेर जाते.) (नूरा नाताळ वृक्ष सजविण्यात मग्न) मेणबत्ती येथे— आणि फुले तेथे—तो भयंकर माणूस! मूर्खपणा, मूर्खपणा, मूर्खपणा! घाबरण्यासारखं काही नाही. नाताळ वृक्ष सुंदर दिसेल. तुम्हाला आवडतं ते सारं काही करीनच मी तुरवाल्ड, मी नाचेन, मी गार्डन, आणि—(हेल्मर हॉलच्या दरवाजामधून प्रवेश करतो. त्याच्या काखेत कागदपत्रांचा गठा आहे.)

नूरा: ओह! तुम्ही लवकर परत आलात?

हेल्मर: होय. कुणी आलं होतं का येथे?

नूरा: येथे? नाही.

हेल्मर: विचित्रच आहे, मी क्रोगस्टाडला आपल्या घरातून बाहेर पडताना पाहिलं.

नूरा: तुम्ही बघितलंत? ओ, होय, अगदी बरोबर, हेल्मर. काही क्षणासाठी ते येथे होते.

हेल्मर: तुझ्या ह्या वागण्यावरून मी ओळखू शकतो की तो तुझ्याकडे स्वतःसाठी शिफारशीची याचना करायला आला होता.

नूरा: होय.

हेल्मर: आणि असे दिसते की ही तुझी स्वतःचीच योजना असावी. तो इथे आला होता हे तू मला कळू दिले नाहीस. हे सुद्धा त्यानेच तुला सांगितलं, नाही का?

नूरा: होय, तुरवाल्ड, पण—

हेल्मर: नूरा, नूरा! तू त्यासाठी इतक्या खालच्या पातळीला गेलीस? अशा माणसाशी बोलणं—त्याला आश्वासन देणं! आणि त्यावर कडी म्हणजे माझ्याशी खोटं बोलणं---?

नूरा: खोटं?

हेल्मर: तू म्हणाली नव्हतीस का की येथे कुणीही आलेलं नव्हतं? (तिच्याकडे बोट हलवित) माझ्या गाणाऱ्या मैनेने ह्यापुढे असं कधीच करू नये. गाणाऱ्या

मैनेने स्वच्छ आणि खरं गावं, खोट्या सुरात नव्हे. (तिच्या कमरेभोवती मिठी मारत) हे खरं आहे नाही का? होय, मला ठाऊक आहे. (तिला जाऊ देत) आता आपण ह्या बाबतीत काहीच बोलायचं नाही. (शेगडी जवळ बसत) ओ, किती आरामशीर वाटतं. (तो त्याचे पेपर्स चाळतो.)

नूरा: (नाताळ वृक्षात मग्न, थोड्याशा शांततेनंतर) तुरवाल्ड!

हेल्मर: यस्

नूरा: स्टेनबर्गच्या परवा होणाऱ्या फॅन्सी नृत्याची मी उत्कठतेने वाट बघत आहे.

हेल्मर: आणि तू मला काय आश्चर्याचा धक्का देणार आहेस ह्याची मी मोठ्या आतुरतेने वाट बघत आहे.

नूरा: ओ, खूपच कंटाळवाणं आहे ते.

हेल्मर: काय?

नूरा: काय बरोबर आहे हेच कळत नाही. साऱ्याच गोष्टी मला हास्यास्पद आणि खुळचट वाटतात.

हेल्मर: म्हणजे माझ्या छकुल्या नूराला कळलं तर आता.

नूरा: (त्याच्या मागे जाऊन खुर्चीवर हात ठेवते) तुम्ही खूप कामात आहात का तुरवाल्ड?

हेल्मर: ओह---

नूरा: कसले पेपर्स आहेत ते?

हेल्मर: बँकेच्या कामाचे.

नूरा: एवढ्यातच?

हेल्मर: कर्मचारी वर्ग व त्यांची कामे ह्यात आवश्यक ते फेरबदल करण्यासाठी सेवानिवृत्त होणाऱ्या मॅनेजर कडून मला पूर्ण अधिकार मिळालेत. ह्या ख्रिसमसच्या आठवड्यादरम्यान मी हे पूर्ण करू शकतो. नविन वर्षाच्या सुरूवातीला मी ही सर्व तयारी करून ठेवावी अशी माझी इच्छा आहे.

नूरा: म्हणून ह्याच कारणाने तो गरीब बिचारा क्रोगस्टाड—

हेल्मर: हं.

नूरा: (अजूनही खुर्चीवर वाकलेली आहे, त्याचे डोके कुरवाळीत) जर तुम्ही खूप कामात नसाल तर मी तुमच्याकडे खूप खूप मदत मागू शकेन.

हेल्मर: ठीक, काय ते सांग मला.

नूरा: तुमच्यासारखे चोखंदळ नाहीत कुणी. आणि मला त्या फॅन्सी ड्रेस पार्टीत खूप छान दिसायचंय. तुरवाल्ड तुम्ही ही जबाबदारी घेऊ शकत नाही का की तुम्ही मला सांगावं—आणि माझ्या वेषभूषेची तजवीज करावी?

हेल्मर: ओ, म्हणजे माझ्या छकुलीला अंगरक्षक हवाय तर!

नूरा: होय, तुरवाल्ड. तुमच्या मदतीशिवाय मी काहीच करू शकत नाही.

हेल्मर: ठीक, ठीक. मी ह्यावर विचार करीन आणि ह्यावर आपल्याला काहीतरी मार्ग सापडेल.

नूरा: ओ, किता चांगले आहेत तुम्हा? (पुन्हा नाताळ वृक्षाकडे जाते, थांबते) ही लाल फुले किता छान आहेत नाही? ---सांगा मला, क्रोगस्टाडने केला तो खरोखर गुन्हा होता का?

हेल्मर: त्याने खोटी सही केली, याचा अर्थ काय ह्याची काही तुला कल्पना आहे का?

नूरा: खूपच मोठ्या गरजेपोटी त्याने असं केलं असावं असं तुम्हाला वाटत नाही का?

हेल्मर: होय, किंवा—इतर अनेकांसारखा निष्काळजीपणा. मी काही एखाद्याला त्याच्या चुकीसाठी शिक्षा ठोठावण्याइतका निर्दयी नाही.

नूरा: खचितच नाही, तुरवाल्ड!

हेल्मर: अशा अनेक लोकांनी उघडपणे गुन्ह्याची कबुली देऊन, शिक्षा स्विकारून स्वतःची सुटका करून घेतली आहे.

नूरा: शिक्षा--?

हेल्मर: क्रोगस्टाडने तसलं काही केलं नाही. त्याने कांगावा करून अंग काढून घ्यायचा चलाखीने प्रयत्न केला आणि त्यामुळेच त्याचे नैतिकदृष्ट्या अधःपतन झाले आहे.

नूरा: तुम्हाला खरोखर तसं वाटतं?

हेल्मर: जरा विचार कर, त्याच्यासारखा गुन्हेगार माणूस सर्वांशी खोटं बोलणारच, आणि ढोंगीपणाचा आव आणून सर्वांना फसविणारच. त्याच्या आसस्वकीय आणि प्रेमाच्या माणसांशी सुद्धा तो मुखवटे घालूनच वावरणार—होय अगदी त्याच्या बायकापोरांसोबतसुद्धा—हीच सर्वात भयंकर गोष्ट आहे नूरा.

नूरा: का?

हेल्मर: कारण की अशा खोटेपणाचे वातावरण घरातल्या सर्वांचं जीवन विषारी बनवतं आणि मुलं जे श्वास घेतात तो प्रत्येक श्वास कुकर्माच्या जंतूंनी भरलेला असतो.

नूरा: (त्याच्या जवळ मागे) तुम्हाला खरंच तसं वाटतं?

हेल्मर: ओह, एक वकील म्हणून मी अनेकदा अशा केसेस पाहिल्या आहेत, जवळ जवळ सारीच तरूण मंडळी ज्यांच्या आयांना खोटं बोलायची सवय असते.

नूरा: फक्त आयाच कारणीभूत असतात का?

हेल्मर: बहुधा आयांचाच परिणाम प्रभावशाली असतो, तथापि पित्याचे परिणामही अर्थातच त्याच दिशेने कारणीभूत ठरतात. प्रत्येक वकीलाला हे चांगलंच माहित असतं. आणि निश्चितच काही वर्षांसाठी हा माणूस, क्रोगस्टाड घरी जात असतो आणि त्याच्या स्वतःच्या मुलांचा खोटेपणा आणि ढोंग ह्यांनी नाश करतो. म्हणून मी म्हणतो की त्याचे नैतिक अधःपतन झाले आहे. (तिच्याकडे हात करीत) म्हणून माझ्या इवल्याशा नूरा तुला मला वचन द्यावं लागेल की त्याच कारणासाठी तू त्याची बाजू

मांडणार नाहीस. माझ्या हातावर हात ठेव बघू. ये. ये. काय हे? दे मला तुझा हात.....उत्तम. आता सारा समझोता झाला. मी तुला सांगतो, त्याची मदत करणं मला कदापि शक्य नाही, अशा माणसाच्या सानिध्यात मला शारीरिकदृष्ट्या आजारी असल्यासारखे वाटते. (नूरा त्याचा हात सोडवित नाताळवृक्षाच्या दुसऱ्या बाजूस जाते.) किती गरम हातं इथे. आणि मला खूप काही करायचं आहे.

हेल्मर: (उठत पेपर्स गोळा करीत) होय आणि जेवणापूर्वी काही पेपर्स काळजीपूर्वक वाचायचे आहेत. आणि तुझ्या फॅन्सी ड्रेस बदलही विचार करायचा आहे. आणि सोनेरी कागदात कदाचित मला नाताळ वृक्षाला काहीतरी टांगायचंय. (तिच्या हातावर त्याचे हात ठेवतो.) माझी मौल्यवान इवलीशी गाणारी मैना (तो त्याच्या रुममध्ये जातो आणि दरवाजा बंद करतो.)

नूरा: (काही वेळानंतर शांत आवाजात) ओ नाही! हे खरं असू शकत नाही...नाही हे शक्य नाही. हे शक्य असूच शकत नाही.

एँने: (डाव्या बाजूस दरवाजात) मुलांना आत यायचं आहे, मम्मीकडे. ते कळकळीने विचारताहेत.

नूरा: नाही! नाही! त्यांना माझ्याजवळ येऊ देऊ नकोस! तुझ्याबरोबरच असू दे, नॅनी.

एँने: होय मॅडम (ती दरवाजा बंद करते.)

नूरा: (भितीने निस्तेज होते) माझ्या मुलांना नीतीभ्रष्ट--! माझं घर विषारी बनेल. (थांबते, डोके आपटीत) हे खरं नाही! ते कदापि कदापि खरं असणार नाही!

अंक दुसरा

(तीच रूम. नाताळ वृक्षाची सजावट काढून टाकलेली आहे आणि तो अस्ताव्यस्त झालेला आहे. मेणबत्त्या विझल्या आहेत. नूरा बाहेर जाण्याच्या पोषाखात असून सोफ्यावर बसलेली आहे. नूरा एकटीच आहे. रूममध्ये अस्वस्थपणे येरझाऱ्या घालते आहे. शेवटी सोफ्याजवळ थांबते आणि तिचा कोट उचलते.)

नूरा: (कोट खाली टाकीत) कुणीतरी येतंय! (दरवाज्याजवळ जाते आणि कानोसा घेते.) नाही कुणीही नाही तेथे. खचितच—आज कुणीही येणार नाही. ख्रिसमसच्या दिवशी, उद्याही कुणी येणार नाही. पण कदाचित- (दरवाजा उघडते आणि बाहेर बघते) नाही. लेटरबॉक्समध्येही काही नाही. ते पूर्णपणे रिकामे आहे. (परत माघारी रूममध्ये येते.) काय मूर्खपणा आहे... तो काही असं भयंकर करणार नाही. आणि काही अनुचित घडणार नाही. ते शक्यच नाही का? मला तीन लहान लहान मुलं आहेत! (एँने डाव्या बाजूच्या रूममधून आत येते. तिच्याजवळ पुठ्याचा मोठा बॉक्स आहे.)

एँने: शेवटी मला हा फॅन्सी ड्रेसचा बॉक्स सापडला.

नूरा: थँक यू, त्या टेबलावर ठेव.

एँने: (तसं करीत) पण ते अस्ताव्यस्त आहे.

नूरा: असं वाटतं की तो फाडून तोडून त्याचे तुकडे करून टाकावेत.

एँने: देव ना करो! होईल ते लवकर व्यवस्थित—थोड्या संयमाची गरज आहे.

नूरा: होय मी जाईन आणि सौ.लिंडेला मदतीसाठी घेऊन येईन.

एँने: परत बाहेर जाणार आता? अशा भयंकर वातावरणात? तुम्हाला थंडी बाधेल, आणि तुम्ही आजारी पडाल.

नूरा: आणि ह्यापेक्षाही वाईट गोष्टी आहेत—मुलं काय करताहेत आता?

एँने: ती गरीब बिचारी इवलीशी पोरं खेळताहेत त्यांच्या भेटवस्तूंबरोबर,
पण—

नूरा: त्यांनी माझी फारशी चौकशी केली नाही का?

एँने: त्यांना आता आपली आई आपल्या भोवतीच आहे अशा वाटण्याची सवय झालीय.

नूरा: होय पण, एँनेमेरी मी भविष्यात पूर्वीसारखी अधिक काळ त्यांच्या सहवासात राहणार नाही.

एँने: ठीक पण लहान मुलांना सवय लागते कुठलीही.

नूरा: तुला तसं वाटतं? तुला वाटतं का की त्यांची आई त्यांच्या भल्यासाठी निघून गेल्यावर ते तिला विसरतील?

एँने: अरे देवा—भल्यासाठी निघून गेल्यावर!

नूरा: सांग मला एँनेमेरी मला कित्येकदा आश्चर्य वाटतं, परक्या माणसाजवळ मुलांना सोडून राहतेस तुला काही काळीज आहे की नाही?

एँने: पण मला माझ्या छोट्या नूराची शुश्रूषा करायची होती ना.

नूरा: होय पण कसं करू शकलीस तू हे?

एँने: जेव्हा मला अशी चांगली जागा मिळाली. कुठल्याही असहाय्य आणि संकटात सापडलेल्या मुलीला ते सुखकारकच वाटेल. कारण त्या निष्ठुर विश्वासघातक्याने माझ्यासाठी काहीच केले नाही, तुला माहित आहे

नूरा: पण तुझी मुलगी तुला पार विसरून गेलेली दिसते.

एँने: नक्कीच नाही. तिचं लग्न ठरलं तेव्हाही तिने मला लिहिलं होतं आणि लग्न झाल्यानंतरही.

नूरा: (तिच्या गळ्याभोवती हात टाकीत) माझी प्रेमळ आजी. लहानपणीच किती छान आई मिळाली होती मला.

एँने: माझ्या इवल्याशा गरीब नूराला माझ्याशिवाय दुसरी आईच नव्हती.

नूरा: आणि जर माझ्या छकुल्यांना दुसरी आईच नसती, मला खात्री आहे तू नक्कीच—. मूर्ख, मूर्ख, मूर्ख (बॉक्स उघडत) जा तू मुलांकडे. मला हे करायलाच हवं. आता मला करायलाच हवं—उद्या तू बघशीलच मी किती सुंदर दिसते ते.

एँने: होय, माझी खात्री आहे. त्या पार्टीत माझ्या नूरेसारखी सुंदर दुसरी कुणीच नसेल. (ती डाव्या बाजूच्या रूमकडे जाते)

नूरा: (ती वेशभूषेचे बॉक्स उघडते, पण पुन्हा ते खाली फेकते.) ओह, जर मी बाहेर जायचं धाडस केलं. जर फक्त कुणीच आलं आणि जर त्या दरम्यान काहीच घडलं नाही. मूर्खपणा, कुणीच येत नाहीये. फक्त विचारच करायला नको. किती छान आहेत हे मोजे, मफलर, सुंदर मोजे, सुंदर मोजे! विसर, विसर ते! एक, दोन, तीन, चार, पाच, सहा—(ओरडत) ओ, ते आहेत तेथेच—(दरवाज्याकडे जाते, पण निश्चयहीन उभी राहते. सौ.लिंडे हॉलमधून आत येते जेथे तिने तिच्या वस्तू काडून ठेवल्या आहेत.) ओ, तू का, ख्रिस्तिना? तिकडे बाहेर कुणी नाही ना? बापरे किती बरं वाटलं तू आल्यावर!

सौ.लिंडे: मी असं ऐकलं की तू माझ्याबद्दल चौकशी करीत होतीस.

नूरा: होय. मी जातच होते, पण थांबले. तू नक्कीच मला काहीतरी मदत करू शकशील. ये आपण या सोफ्यावर बसूया. उद्या संध्याकाळी कॉन्सूल स्टेनबर्गच्या वरच्या मजल्यावर फॅन्सी ड्रेस डान्सिंग पार्टी आहे, आणि तुरवाल्डला वाटतं की मी नॅपोलिटन कोळिणीचा वेश घालून तारांतेला हे नृत्य करावे, जे मी काप्री मध्ये शिकले.

सौ.लिंडे: असं, असं, म्हणजे तू नृत्याचा पूर्ण कार्यक्रम करणार आहेस तर?

नूरा: होय. तुरवाल्डची इच्छा आहे तशी, बघ हा वेश आहे. तुरवाल्डने माझ्यासाठी इटलीत बनविला. पण तो आता इतका फाटला आहे की मला कळत नाही—

सौ.लिंडे: अगं आपण तो सहज दुरुस्त करू. तो ह्या झालरखाली वर थोडा उसवला आहे. तुझ्याजवळ सुईदोरा आहे का? ठीक, आपल्याला हवे ते मिळाले.

नूरा: ओह, किती गोड आहेस तू!

सौ.लिंडे: (शिवणकाम करीत) म्हणजे उद्या तू हा ड्रेस घालणार तर? मी येईन येथे क्षणभरासाठी आणि तुला हा संपूर्ण ड्रेस घातलेला बघेन, मी अगदी साफ विसरले बघ, कालच्याच छान सायंकाळबद्दल तुझे आभार मानायला विसरले.

नूरा: (उठून चालत राहते.) शीस, काल... मला नाही वाटत नेहमीप्रमाणे ती सायंकाळ इतकी छान होती असं! तुला ह्या शहरात जरा लवकरच यायला हवं होतं, ख्रिस्तिना. तुरवाल्डला घर कसं आकर्षक आणि सुखावह करायचं हे निश्चितच जमतं.

सौ.लिंडे: तुला सुद्धा. जर असं नसतं तर तू तुझ्या वडिलांची मुलगीच शोभली नसती. पण सांग मला—डॉ.रांक नेहमीच असे उदास असतात का, जसे ते काल सायंकाळी होते?

नूरा: नाही, नेहमीपेक्षा कालच्या रात्री ते भयंकर उदास होते.पण ते खरोखरच आजारी आहेत, गरीब बिचारे त्यांना पाठीच्या कण्याचा टी.बी. झाला आहे. तुला ठाऊक आहे त्यांच्या वडिलांची वागणूक अगदीच घृणास्पद

होती. त्यांनी अनेक बाया ठेवलेल्या होत्या- आणि तशीच काही वाईट व्यसनेही त्यांना होती. ह्याच कारणामुळे त्या माणसाचा मुलगा लहानपणापासून आजारी आहे.

सौ.लिंडे: (शिवणकाम मांडीवर टाकीत) का? अगं पण प्रिय नूरा, हे सारं तुला कसं कळलं?

नूरा: (रूममध्ये चालत) जेव्हा एखादीला तीन मुले असतात, तेव्हा बाया एकमेकांना भेटतात- जेव्हा त्यांना निश्चितप्रकारे वैद्यकीय ज्ञान असते, आणि त्या गप्पा मारतात ह्याविषयी.

सौ.लिंडे: (शिवणकाम चालू ठेवते, थोड्या स्तब्धतेनंतर) डॉ.रांक रोज येतात का येथे?

नूरा: दररोज. तुरवाल्डचे ते लहानपणापासूनचे जिवलग मित्र आहेत, आणि माझे सुद्धा जवळचे मित्र आहेत. डॉ.रांक आमच्या कुटुंबापैकीच एक आहेत.

सौ.लिंडे: पण मला सांग, ते पूर्णपणे प्रामाणिक आहेत का? मला असं म्हणायचंय ते लोकांची हांजी हांजी करण्यात अधिक मौज लुटतात का?

नूरा: नाही, अगदी त्याच्या उलट. तुला असं का वाटतं?

सौ.लिंडे: जेव्हा तू आमचा एकमेकांशी परिचय करून दिला तेव्हा ते म्हणाले, ह्या घरात त्यांनी माझं नाव नेहमी ऐकलं आहे. पण माझ्या नंतर लक्षात आलं की तुझ्या नवऱ्याला मी कोण आहे ह्याबद्दल काही कल्पना नव्हती. मग डॉ.रांक असं कसं...?

नूरा: त्यांचं पूर्ण बरोबर होतं, ख्रिस्तिना, तू बघ, तुरवाल्डचं माझ्यावर अवर्णनीय प्रेम आहे. मी फक्त त्यांचीच रहावी अशी त्यांची इच्छा. सुरूवातीला जेव्हा आमचं लग्न झालं तेव्हा घरच्या जुन्या मित्रांचा मी उल्लेख केला तरी त्याचा त्यांना मत्सर वाटायचा, म्हणून मी अर्थातच तसं करणं सोडून दिलं. पण मी अनेकदा डॉ.रांकशी जुन्या काळाबद्दल बोललेय तेव्हा ह्यांना त्या बाबतीत ऐकायला आवडतं.

सौ.लिंडे: माझं ऐक, नूरा! तू अजूनही बऱ्याचशी बाबतीत पोरकट आहेस. मी तुझ्यापेक्षा वयाने मोठी आहे आणि मी खूप अनुभव घेतलेले आहेत. मी तुला असं सांगेन की डॉ.रांक बरोबर तुझं हे चाललेलं आहे, ते तू एकदम थांबवावंस.

नूरा: काय थांबवायला हवं मी?

सौ.लिंडे: हे सारं प्रकरण, मी म्हणेन. काल तू एका श्रीमंत चाहत्याबद्दल बोलत होतीस जो तुला पैसे देणार होता.

नूरा: होय, पण तो अस्तित्वातच नाही, दुर्दैव. पण त्याचं काय?

सौ.लिंडे: डॉ.रांकजवळ खूप पैसे आहेत का?

नूरा: होय. आहेत त्यांच्याजवळ.

सौ.लिंडे: आणि त्यांच्यावर कुणीही अवलंबून नाही?

नूरा: कुणीही नाही. पण-?

सौ.लिंडे: आणि ते दररोज येथे येतात?

नूरा: होय, मी तुला सांगितलं होतं तसं.

सौ.लिंडे: मला हा विचार करायलाच हवा की त्यांना चांगलीच अभिरूची असावी.

नूरा: मला समजत नाही तुला एकंदरित काय म्हणायचे आहे ते.

सौ.लिंडे: ढोंग करू नकोस, नूरा. तुला असं वाटतं का की तू बाराशे डॉलर्स कर्ज कुणाकडून घेतलं ह्याचा मला अंदाज नाही?

नूरा: वेडी झालीस का तू? असा कसा विचार करू शकतेस तू? एक मित्र जो आमच्या घरी दररोज येतो! का, असह्य झाली असती अवस्था!

सौ.लिंडे: मग खरोखर ते नाहीत का?

नूरा: नाही, मी तुला खात्रीपूर्वक सांगते. हे एका क्षणापुरतेही माझ्या मनात आले नव्हते. शिवाय त्या दिवसात त्यांच्याजवळ उसने देण्याइतके पैसेच नव्हते, वारसाप्राप्त संपत्ती त्यांना त्यानंतर मिळाली.

सौ.लिंडे: ठीक, मला वाटतं नूरा तू ह्या बाबतीत नशीबवान होतीस.

नूरा: नाही, डॉ.रांकना याबाबतीत विचारायचे कधीच आले नाही माझ्या मनात. मला खात्री आहे की जर मी---

सौ.लिंडे: पण खचितच तू तसे केले नसते.

नूरा: खचितच नाही, मला असं वाटलंच नाही की मला तशी गरज पडेल. पण मला पूर्ण खात्री होती जर मी डॉ.रांकना तसं सांगितलं असतं तर-

सौ.लिंडे: तुझ्या नवऱ्याच्या पश्चात?

नूरा: मला अजूनही दुसऱ्या गोष्टी स्पष्ट करायला हव्यात, त्या सुद्धा त्यांच्या पश्चातच घडलेल्या आहेत. मला त्या स्पष्ट करायलाच हव्यात.

सौ.लिंडे: होय, होय, हेच मी तुला काल सांगितले, पण-

नूरा: (येरझाऱ्या घालीत) स्त्रीपेक्षा पुरुष अशा गोष्टी चांगल्या हाताळतो.

सौ.लिंडे: एखादीचा नवरा, होय.

नूरा: मूर्खपणा. (थांबत) जेव्हा सारं काही चुकतं केलं जातं तेव्हा कर्जरोखा परत मिळतो?

सौ.लिंडे: होय, खचितच.

नूरा: आणि त्याचे लाखो तुकडे करू शकतो आणि जाळून टाकतो त्या भयंकर, घाणेरड्या कागदांना!

सौ.लिंडे: (तिच्याकडे भेदक नजरेने बघत, शिवणकाम खाली ठेवते आणि हळूच उठते.) नूरा तू माझ्यापासून काहीतरी लपवित आहेस.

नूरा: माझ्या चेहऱ्यावरून पाहू शकतेस का?

सौ.लिंडे: काल सकाळपासून काहीतरी घडलंय, नूरा. काय ते?

नूरा: (तिच्याकडे जात) ख्रिस्तिना-! (कानोसा घेत) शूः! तुरवाल्ड घरी येत आहेत. तू तूर्तास मुलांकडे थांबली तर काही हरकत नाही ना? तुरवाल्डला हे कपडे शिवण्याचे काम चालू असलेलं आवडू शकणार नाही. एंनेला मदतीला घे.

सौ.लिंडे: (काही वस्तू एकत्र गोळा करते) हो, हो, पण जोपर्यंत तू मला ह्या गोष्टींबाबत सांगत नाहीस तोपर्यंत मी येथून जाणार नाही. (ती डाव्या बाजूने जाते, तेवढ्यात तुरवाल्ड हॉलमधून आत येतो.)

नूरा: (त्याच्याकडे जात) ओ, किती आतुरतेने वाट बघत होती मी तुमची डियर तुरवाल्ड!

हेल्मर: ती शिंपीण होती का-?

नूरा: नाही, ती ख्रिस्तिना होती. ती माझे कपडे दुरूस्त करण्यात मदत करतेय. तुम्ही बघालच मी किती सुंदर दिसणार आहे ते.....

हेल्मर: ही सुंदर कल्पना माझीच होती ना?

नूरा: उत्कृष्ट! पण तुमच्या सांगण्याप्रमाणेच मी हे केलं, पण छान नाही का?

हेल्मर: (तिची हनुवटी उचलीत) तुझं सौजन्य! स्वतःच्या नवऱ्याचं ऐकणं! ठीक, ठीक. तू माझी चंचल छकुली, मला ठाऊक आहे की तसा तुझ्या म्हणण्याचा अर्थ नव्हता. पण मी तुझ्या कामात व्यत्यय आणणार नाही. मी कबूल करतो की तुला खूप प्रयत्न करायचे आहेत.

नूरा: आणि तुम्ही काम करणार.

हेल्मर: होय. (तिला पेपर्सचा गठा दाखवित) बघ येथे. मी नुकताच बँकेतून आलो- (त्याच्या रूमकडे जातो.)

नूरा: तुरवाल्ड

हेल्मर: (थांबत) काय?

नूरा: तुमच्या इवल्याशा खारोडीने अगदी अंतःकरणापासून तुमच्याकडे काही मागितले-

हेल्मर: काय ते?

नूरा: कराल तुम्ही ते?

हेल्मर: मला आधी कळायलाच हवं काय ते.

नूरा: तुमची खारोडी बागडेल आणि सर्व युक्त्या—प्रयुक्त्या करून खेळेल जर तुम्ही तिच्याशी छान वागलात आणि स्नेह दाखविलात तर.

हेल्मर: ये, सांग मग ते.

नूरा: तुमची चंडोली चिवचिव करेल सकाळपासून सायंकाळपर्यंत-

हेल्मर: ती करतेच नेहमी, नाहीतरी तशी.

नूरा: मी वनदेवी होऊन चांदण्यात नाचेन तुमच्यासाठी, तुरवाल्ड.

हेल्मर: नूरा, सकाळी तू ज्या गोष्टीचता उल्लेख केला होता ती खचितच नव्हे ना?

नूरा: (जवळ येत) होय तुरवाल्ड. मी तुमची याचना आणि विनवणी करते!

हेल्मर: ते पुन्हा सुरू करण्याचं धाडस खरोखर आहे का तुझ्यात?

नूरा: होय, होय, माझ्यासाठी तुम्ही क्रोगस्टाडला बँकेत त्याच्या जागेवर राहू द्यायलाच हवं.

हेल्मर: पण प्रिये नूरा, मी त्याच्या जागी सौ.लिंडेची नेमणूक करायचं ठरवलं आहे.

नूरा: होय, ते तुम्ही खूपच चांगलं करताहात. पण क्रोगस्टाडऐवजी तुम्ही दुसऱ्या एखाद्या क्लार्कला कामावरून काढून टाकू शकत नाही का?

हेल्मर: का, हा विलक्षण हटवादीपणा आहे! कारण तू निष्काळजीपणे त्याला आश्वासनाचा शब्द दिलेला आहे. मला तू-!

नूरा: ते कारण नाही तुरवाल्ड. ते फक्त तुमच्यासाठी. हा माणूस अर्वाच्य वर्तमानपत्रासाठी लिहितो. तो तुम्हाला काहीही इजा करू शकतो. मला त्याची भयंकर भीती वाटते-

हेल्मर: ओ, मी समजलो. ह्या जुन्या आठवणी आहेत ज्यामुळे तू घाबरतेस.

नूरा: काय तुमच्या म्हणण्याचा अर्थ?

हेल्मर: तू खचितच तुझ्या वडिलांचा विचार करतेस.

नूरा: होय, होय, तेच ते. जरा आठवा त्याच्या दुष्ट कृत्यांना. पप्पांविषयी वर्तमानपत्रांमध्ये किती घाणेरड्या कुटाळक्या छापल्या आणि अतिशय क्रूरपणे निंदानालस्तीही केली. शासनाने तुम्हाला त्याबाबतीत चौकशीसाठी पाठविले नसते आणि जर त्याबाबतीत तुम्ही त्याच्यावर दया केली नसती किंवा त्याला मदत केली नसती तर शासनाने त्याला जागेवरून काढून टाकलं असतं.

हेल्मर: प्रिय छोटी नूरे, तुझ्या वडिलांमध्ये आणि माझ्यामध्ये फार फरक आहे. एक अधिकारी म्हणून तुझ्या वडिलांचा नावलौकिक निर्दोष होता असे म्हणता येणार नाही- माझा आहे, आणि मला आशा आहे की जोपर्यंत मी ह्या पदावर आहे तोपर्यंत तो टिकेल.

नूरा: तुम्हाला माहित नाही लोकं तुमचं काय नुकसान करू शकतील. आपण आनंदाने आणि शांततेने राहू आता. तुम्ही, मी आणि मुलं बरं का तुरवाल्ड, काहीही चिंता न करता, आपल्या घरात. ह्यामुळेच मी तुमची विनवणी करते-

हेल्मर: आणि तू अगदी बरोबर त्याची बाजू घेतेस. आणि त्यामुळेच मला त्याला त्या जागेवर ठेवणं अशक्य होतंय. बँकेत सर्वानाच हे आधीपासून ठाऊक आहे की मी क्रोगस्टाडला काढून टाकीत आहे. समज जर अशी आफवा पसरली की नव्या मॅनेजरवर त्याच्या बायकोकडून दबाव आणला जात आहे---

नूरा: मग काय?

हेल्मर ओ, काही नाही. जोपर्यंत एखादी हेकेखोर बाई मनमानी करीत आहे. साऱ्या ऑफिससमोर मी माझं हसं करून घ्यावं- आणि लोकांना हे म्हणायला लावावं की मी बाहेरून आलेल्या दबावामुळे डळमळलो. मला ह्या परिणामांना तोंड द्यावं लागेल, सांगतो तुला मी. शिवाय एक गोष्ट आहे की जोपर्यंत मी बँकेत आहे तोपर्यंत क्रोगस्टाडला माझ्याबरोबर काम करणं अशक्य आहे.

नूरा: काय ते?

हेल्मर: कदाचित मी त्याच्या नैतिक अधःपतनाकडे किंचित दुर्लक्ष केले असते—

नूरा: होय, तुरवाल्ड का नाही?

हेल्मर: आणि मी असं ऐकलं आहे की कामात तरबेज आहे. पण वस्तुस्थिती अशी आहे की तो माझा जिवलग मित्र होता. पण ही मैत्री अशी होती की जिचा

मला नंतरच्या जीवनात खेद वाटावा. मी हे लगेच कबूल करतो की तो मला माझ्या पहिल्या नावाने हाक मारायचा. तो इतका बिनडोक होता की इतरांच्या उपस्थितीत तो ते नाव घ्यायचा. जणू काही त्याला हक्कच मिळाला होता—तुरवाल्ड येथे, तुरवाल्ड तेथे! मी तुला खात्रीपूर्वक सांगतो नूरा, हे मला खूपच दुःखायक होतं. बँकेतील माझं स्थान पूर्णपणे असह्य करून टाकील तो.

नूरा: तुम्ही खात्रीने गंभीरपणे विचार करित नाही ना?

तुरवाल्ड: नाही? का नाही?

नूरा: हे खूपच क्षूद्र कारण आहे.

तुरवाल्ड: काय! क्षूद्र! मी क्षूद्र आहे असं तुला वाटतं?

नूरा: नाही, त्या विरूद्ध, तुरवाल्ड डियर, आणि म्हणूनच की—

तुरवाल्ड: काही हरकत नाही! माझ्या हेतूंना तू क्षूद्र म्हणतेस, म्हणूनच मी सुद्धा क्षूद्रच की! ठीक आहे! आपण येथेच थांबूया (हॉलच्या दरवाजाजवळ जातो आणि हाक मारतो) हेलिन!

नूरा: काय हवंय तुम्हाला?

हेल्मर: (त्याच्या कागदपत्रात शोधीत) निर्णय लावायचाय. (हेलिन आत येते.)
येथे, हे पत्र धे, त्या कुरियरवाल्याला दे. त्याने ते लगेच घ्यायला हवं ह्याकडे लक्ष दे. पत्ता आहेच त्यावर. हे पैसे.

हेलिन: ठीक आहे, सर.

हेल्मरः (कागदपत्रे एकत्र गोळा करीत) ही बघा माझी हट्टी दुराग्रही इवलीशी मॅडम.

नूराः (श्वास रोखून) तुरवाल्ड, काय होतं त्या पत्रात?

हेल्मरः क्रोगस्टाडची बडतर्फी.

नूराः परत बोलवा तिला, तुरवाल्ड! अजूनही वेळ आहे. ओह, तुरवाल्ड बोलवा परत, माझ्या खातर-तुमच्या खातर-मुलांखातर सुद्धा. तुम्ही ऐकताहात ना तुरवाल्ड? करा तसं! तुम्हाला ठाऊक नाही ते पत्र आपल्या सर्वांवर काय आणू शकतं ते.

हेल्मरः फार उशीर झालाय.

नूराः होय, फार उशीर झालाय.

हेल्मरः माझ्या प्रिय नूरे, मी तुझ्या अधिरतेबद्दल तुला क्षमा करतो. वास्तविक पाहता तू थोडाका होईना माझा अवमान केलास तरीही. तुला असं कसं वाटलं की त्या दुष्ट बुद्धीच्या भिकार खर्डेघाशी करणाऱ्याला मी घाबरतो असे? पण मी तुला माफ करतो कारण तुझं माझ्यावर प्रेम आहे याचा हा पुरावा आहे. (तिला बाहुपाशात घेतो) माझ्या नूरे जे व्हायला हवं ते झालं काही होईल ते होऊ दे—तशी वेळ आल्यास मी पुरेसा धाडसी आणि समर्थ आहे. तू बघशीलच, माझे खांदे बळकट आहेत ही धुरा वाहून न्यायला.

नूराः (धास्तावलेली) तुमच्या ह्या म्हणण्याचा काय अर्थ?

हेल्मर: सर्व ओझे, असे म्हणतो मी—

नूरा: (खंबीरपणे) तुम्ही कधी, कधीही असं करणार नाहीत.

हेल्मर: ठीक आहे, मग आपण त्यात सहभागी होऊ नूरा, पुरुष आणि पत्नी म्हणून. हे असंच व्हायला हवं. (तिला कुरवाळीत) आता झालं तुझं समाधान? ये, ये, ये असं भेदरलेल्या कबुतरागत बघू नकोस. हे सारं व्यर्थ आहे—
हास्यास्पद आभास—तुला कोळी नृत्याची तालीम करायलाच हवी खंजिरी वाजवून. मी आताच खोलीत जाऊन दोन्ही दरवाजे बंद करून घेतो, म्हणजे मला काहीही ऐकू येणार नाही. तू, तुला वाटेल तेवढा आवाज केलास तरी काही हरकत नाही. (दाराकडे वळत) आणि डॉ.रांक आले तर त्यांना सांग मी कोठे आहे ते. (तो कागदपत्रे घेऊन मान डोलावतो व खोलीत जाऊन दरवाजा बंद करतो)

नूरा: (भितीने भांबावलेली, एका जागेवर खिळलेली, कुजबुजते) ते करतील तसं. होय, ते करतील तसं. कशालाही न जुमानता ते तसं करतील.—
नाही, कदापि नाही ते, कधीच नाही, कधीच नाही. त्यापेक्षा अधिक श्रेयस्कर! ओह, सुटकेच्या मार्गासाठी! काय करावं मी--! (हॉलच्या दारावरची बेल वाजते) डॉ.रांक! काहीही, काहीही त्यापेक्षा श्रेयस्कर--!
(तोंडावरून हात फिरविते, सर्व सामर्थ्य एकवटते, दरवाज्याकडे जाते आणि तो उघडते. डॉ.रांक बाहेर उभे असतात कोट टांगत. ह्या दरम्यान अंधारून आलेले असते)

नूरा: नमस्कार, डॉ.रांक. तुम्ही वाजविलेली बेल मी ओळखली. पण तुम्ही आत्ता तुरवाल्डकडे जाऊ नये. मला खात्री आहे ते खूप कामात आहेत.

डॉ.रांक: आणि तुम्ही? (आत येतो आणि दरवाजा बंद करतो)

नूरा: ओह, तुम्हाला चांगलंच माहित आहे, माझ्याजवळ तुमच्यासाठी नेहमीच वेळ असतो.

डॉ.रांक: आभारी आहे. मी तुमच्या या सहानुभूतीचा स्वतःसाठी जेवढा होईल तेवढा उपयोग करून घेईन.

नूरा: काय तुमच्या म्हणण्याचा अर्थ? जेवढा उपयोग करून घेता येईल तेवढा?

डॉ.रांक: होय. ह्यामुळे तुम्ही घाबरलात का?

नूरा: काहीतरी चमत्कारिक वाचलं मला. काहीतरी घडणार अशी अपेक्षा आहे का तुमची?

डॉ.रांक: काहीतरी घडेल ह्यासाठी मी बऱ्याच काळापासून मनाची तयारी करून ठेवली आहे, पण मला नव्हतं वाटलं की ते इतक्या लवकर घडेल.

नूरा: (त्याचा बाहू पकडीत) काय आढळून आलंय तुम्हाला? डॉ.रांक, तुम्ही सांगायलाच हवंय मला!

डॉ.रांक: (चुलीजवळ बसत) मी थकलोय खूप. हतबल झालो मी!

नूरा: (सुस्कारा टाकीत) तुम्हीच का---?

डॉ.रांक: मग कोण असेल दुसरं? –स्वतःला का फसवावं? मी माझ्या रुग्णांमध्ये सर्वात दुर्भागी आहे, सौ हेल्मर. गेल्या काही दिवसांपासून मी माझ्या जीवनाच्या व्यवहारांचा हिशोब लावतोय—दिवाळं! एका महिन्यात कदाचित मी स्मशानात कुजत पडलेला असेन.

नूरा: ओह! किती किळसवाणं बोलताहात तुम्ही.

डॉ.रांक: ही गोष्टच मुळी गोंधळात टाकण्यासारखी वाईट आहे. पण सर्वात वाईट म्हणजे हे सारं संपण्यापूर्वी आधी मला भीषण परिस्थितीतून जायचे आहे. अखेरची तपासणी राहिली आहे. आणि त्याबरोबरच मी संपणार आहे. मातीत मिळायला केव्हा सुरुवात होणार हे मला चांगलं ठाऊक आहे. मला तुम्हाला काहीतरी सांगायचंय, तुरवाल्डसुद्धा अशा गंभीर बाबींशी तोंड देण्यात हळवा आहे—माझ्या आजारी खोलीजवळ मी त्याला फिरकू देणार नाही.

नूरा: पण डॉ.रांक---

डॉ.रांक: मी त्यांना येऊ देणार नाही तेथे, म्हणतो मी---कोणत्याही सबबीवर नाही! त्याच्या विरुद्ध मी दाराला कुलूप ठोकेन. ज्यावेळी मला त्या भयंकर गोष्टीची खात्री वाटेल तेव्हा मी काळा क्रॉस असलेले व्हिजिटिंग कार्ड पाठवेन, आणि मग तुम्हाला कळेल की माझ्या भयंकर गोष्टीला सुरुवात झालेली असेल.

नूरा: का, तुम्ही पूर्णपणे अवाजवी आहात आज, माझी अशी इच्छा होती की तुम्ही खरोखर खुषीत असाल.

डॉ.रांक: मृत्यू तोंडावर आला असताना? –आणि दुसऱ्यांच्या पापाने जर्जर! ह्याचा न्याय कोठे आहे? ह्या मार्गाने किंवा त्या मार्गाने प्रत्येक कुटुंबाला अशी शिक्षा भोगावीच लागते---

नूरा: (कानांवर हात ठेवीत)मूर्खपणा, मूर्खपणा, आता आनंदी आनंद!

डॉ.रांक: ठीक, शेवटी ही सारी गोष्ट हास्यास्पद आहे. माझ्या गरीब बिचाऱ्या निष्पाप पाठीच्या कण्याला माझ्या बापाच्या स्वैर वागण्याचे पाप भोगू दे!

नूरा: (टेबलाकडे डाव्या बाजूला जाते) त्यांना शतावरीची साल आणि लठ्ठ बदकाच्या यकृताचा लगदा खायचा खूप नाद होता, नाही का?

डॉ.रांक: होय आणि आळंबे.

नूरा: होय, कालवे कालवे खात्रीने!

डॉ.रांक: होय, कालवे कालवे खचितच.

नूरा: आणि मग समस्त लाल रंगाचे गोड मद्य आणि चमकदार मद्य! किती वाईट, की ह्या साऱ्या चांगल्या गोष्टींनी पाठीच्या कण्यावर हल्ला केला.

डॉ.रांक: विशेषतः जेव्हा त्यांनी दुर्दैवी पाठीच्या कण्यावर हल्ला केला तेव्हापासून ते साऱ्या मौजमजेला दुरावले.

नूरा: ओह, होय, ते सर्वात वाईट.

डॉ.रांक: (तिच्याकडे शोधक नजरेने बघत) हं s s –

नूरा: (काही क्षणात) का स्मित केलं तुम्ही?

डॉ.रांक: नाही; तुम्हीच हसलात.

नूरा: नाही; तुम्हीच स्मित केलं डॉ.रांक

डॉ.रांक: (उभा राहत) मला वाटतं तुम्ही खूप विचारमग्न आहात.

नूरा: माझी मनःस्थिती आज ठीक नाही.

डॉ.रांक: ते दिसतंच आहे.

नूरा: (त्याच्या खांद्यावर हात ठेवीत) डॉ.रांक. प्रिय, प्रिय डॉ.रांक. मृत्यू तुम्हाला माझ्यापासून आणि तुरवाल्ड पासून घेऊन जाऊ शकत नाही.

डॉ.रांक. ओह, ह्यातून तुम्ही लवकरच मुक्त व्हाल. जे जातात ते लवकरच विसरले जातात.

नूरा: (त्याच्याकडे अस्वस्थपणे बघत) तुम्हाला वाटतं तसं?

डॉ.रांक: लोक नवी नाती बनवितात, आणि मग—

नूरा: कोण बनवितात नवी नाती?

डॉ.रांक: तुम्ही आणि हेल्मर बनविणार नवी नाती, मी गेल्यावर. तुम्हाला संधी मिळाली मिहणून तुम्ही आधीच तयारीला लागले आहात, असं दिसतंय मला. काल सौ. लिंडे काय करीत होत्या येथे?

नूरा: ओह, तुम्ही त्या बिचाऱ्या ख्रिस्तिनाचा नक्कीच मत्सर करीत नसाल?

डॉ.रांक: होय, करतोय मी. ह्या घरात माझ्यानंतर ती बाईच जागा घेईल. जेव्हा मी निघून जाईन तेव्हा ती बाई—कदाचित—

नूरा: मोठ्याने बोलू नका! ती येथेच आहे.

डॉ.रांक. आजही ती येथे आहे? बघा तुम्ही!

नूरा: फक्त माझा पोषाख दुरुस्त करण्यासाठी—आई ग! किती अविवेकी आहात तुम्ही? (सोफ्यावर बसत) चांगलं वागा डॉ.रांक. उद्या तुम्ही बघालच की मी किती छान नाचते ते, आणि मग तुम्ही अशीही कल्पना करू शकता की मी तुम्हाला आनंद व्हावा म्हणून नाचते आहे, आणि खचितच तुरवाल्डसाठीही. (बॉक्समधून निरनिराळ्या वस्तू बाहेर काढते) या येथे आणि खाली बसा डॉ.रांक. मी तुम्हाला काहीतरी दाखवितेय.

डॉ.रांक: (खाली बसत) काय ते?

नूरा: इकडे बघा! बघा.

डॉ.रांक: रेशमी मोजे.

नूरा: गव्हाळ रंगाचे. सुंदर आहेत ना? येथे खूप अंधार आहे. पण उद्या – नाही, नाही, नाही, तुम्ही फक्त पायांकडेच बघायला हवं. ओह, ओह, मला वाटतं तुम्ही बाकीचंही बघू शकता.

डॉ.रांक: हं—

नूरा: एवढं चिकित्सक दृष्टीने काय बघता? तुम्हाला वाटतं का ते नीट बसत नाही असं?

डॉ.रांक: त्याबाबतीत मी कौशल्यपूर्ण मत देऊ शकत नाही.

नूरा: (त्यांच्याकडे क्षणभर बघत) तुम्हाला लाज वाटायला हवी! (त्याच्या कानावर हळूच मोजे मारीत) घ्या ते! (ती ते पुन्हा गुंडाळते.)

डॉ.रांक: अजून कोणती चमत्कारिक गोष्ट बघायचीय मला?

नूरा: मी तुम्हाला ती वस्तू दाखवणार नाही, कारण तुम्ही चांगलं वागत नाहीत. (ती थोडीशी गुणगुणते आणि वस्तूंमध्ये काहीतरी शोधते.)

डॉ.रांक: (थोड्याशा शांततेनंतर) जेव्हा मी येथे बसून तुमच्याशी गप्पा मारीत बसतो, मी कल्पनाच करू शकत नाही, मी खरोखरच विचारच करू शकत नाही—की मी ह्या घरात प्रवेशच करू शकलो नसतो तर माझे काय झाले असते.

नूरा: (स्मित करीत) होय, मला वाटतं आमच्या बरोबर असताना तुम्हाला आपल्या घरीच आहोत असं वाटतं.

डॉ.रांक: (अधिक शांतपणे- समोर टक लावून बघत) आणि आता हे सारं सोडून जाणं—

नूरा: मूर्खपणा! तुम्ही आम्हाला सोडून जाणार नाहीयेत.

डॉ.रांक: (त्याच सुरात) आणि कृतज्ञतेचे अतिशय क्षुल्लक प्रतिकही मागे सोडून जाणं शक्य नाही, केवळ तात्पुरता पश्चात्ताप—काहीच नाही पण रिकामी जागा, जो आधी येईल त्याने ती भरून निघेल.

नूरा: आणि जर मी तुम्हाला त्यासाठी विचारलं तर--? नाही-

डॉ.रांक: कशासाठी?

नूरा: तुमच्या मैत्रीच्या मोठ्या पुराव्यासाठी.

डॉ.रांक: होय—होय?

नूरा: मला म्हणायचं होतं—तुमच्या मोठ्या, खूप मोठ्या मदतीसाठी-

डॉ.रांक: तुम्ही खरोखर, एकदाच, मला सुखी करू शकाल?

नूरा: ओह, तुम्हाला ठाऊक नाही काय ते...

डॉ.रांक: मग सांगा मला.

नूरा: नाही, मी खरोखर तुम्हाला सांगू शकत नाही डॉ.रांक. काहीतरी खरोखर खूप काही उपदेश किंवा मदत ह्या शिवाय-

डॉ.रांक: खूपच छान, काय असेल चे मला सांगता येणार नाही. म्हणून तुम्हीच सांगा मला. माझ्यावर विश्वास नाही का तुमचा?

नूरा: तुमच्याशिवाय माझा कुणावरही विश्वास नाही. तुम्ही माझे उत्कृष्ट आणि विश्वासू मित्र आहात, मला खात्री आहे. म्हणूनच तर मला तुमच्याशी बोलायचंय. ठीक आहे, तर मग डॉ.रांक असं काही आहे की ते

थोपविण्यात मला मदत करू शकाल. तुम्हाला माहित आहे तुरवाल्ड किती जीवापाड, किती गाढ प्रेम करतात माझ्यावर. माझ्यासाठी ते जीवही द्यायला मागेपुढे पाहणार नाहीत.

डॉ.रांक: (तिच्याकडे जवळ जाऊन झुकत) नूरा—तुम्हाला असं वाटतं की तोच एकटा असा आहे जो-?

नूरा: (थोडंसं चालत) कोण?

डॉ.रांक: जो आनंदाने तुमच्यासाठी जीव देईल?

नूरा: (दुःखाने) ओह!

डॉ.रांक: मी तुम्हाला स्वतः वचन देतो. मी निघून जाण्यापूर्वी तुम्हाला कळेल मला अशी सुवर्णसंधी कधीच मिळणार नाही. होय नूरा, मी तुम्हाला सांगितलंच आहे आणि तुम्हाला हेही कळू शकेल की दुसऱ्या कुणाहीपेक्षा तुम्ही माझ्यावर विश्वास ठेवू शकता.

नूरा: (उभी राहत, सहज आणि शांतपणे) मला जाऊ द्या.

डॉ.रांक: (तिला रस्ता देत, पण बसलेला) नूरा-

नूरा: (दारात) हेलिन, दिवा आण बघू. (चुलीकडे जात) ओ, प्रिय डॉ.रांक हे खूप वाईट आहे तुमच्यासाठी.

डॉ.रांक: (उठत) दुसऱ्या कुणा एकासारखं मी तुमच्यावर गाढ प्रेम केलं म्हणून? हे खूप वाईट होतं माझ्यासाठी?

नूरा: नाही.... पण जाणं आणि मला असं सांगणं, ते खूपच अनावश्यक होतं-

डॉ.रांक: काय तुमच्या म्हणण्याचा अर्थ? तुम्हाला ठाऊक होतं-? (हेलिन दिवा घेऊन येते, टेबलावर ठेवते आणि पुन्हा जाते.) नूरा- मिसेस हेल्मर- मी तुम्हाला विचारतो, तुम्हाला ठाऊक होतं?

नूरा: ओह, कसं सांगू तुम्हाला मला माहित होतं किंवा नव्हतं ते? मी खरोखर सांगू शकत नाही—किती वेंधळे आहात तुम्ही, डॉ.रांक. ते सारं काही छान होतं!

डॉ.रांक: ठीक, काही झालं तरी तुम्हाला माहित आहे, मी माझ्या शरीर आणि आत्म्यासह तुमच्या सेवेत आहे. म्हणून तुम्ही सांगणार नाहीत का काय ते?

नूरा: (त्याच्याकडे बघत) त्यानंतर?

डॉ.रांक: मी तुमची विनवणी करतो, सांगा मला काय हवंय तुम्हाला.

नूरा: मी तुम्हाला आता काहीच सांगू शकत नाही.

डॉ.रांक: होय, होय! तुम्ही मला अशा रितीने शिक्षाच करू शकत नाही. एखादा माणूस जे काही करू शकतो ते मला तुमच्यासाठी करू द्या.

नूरा: सध्या तरी तुम्ही माझ्यासाठी काहीही करू शकणार नाहीत. शिवाय मला खरोखर मदतीची गरज नाही. मी बघेन, ती माझी कल्पना होती फक्त. प्रामाणिकपणे. (स्मित करित) तुम्ही खूप चांगले आहात, डॉ.रांक!

टेबलावर दिवा जळत आहे तरीही तुम्हाला स्वतःची काही लाज वाटत नाही का?

डॉ.रांक: नाही, चुकीचं. पण कदाचित मी तुमच्यासाठी करायलाच हवं.

नूरा: नाही, खरोखर तुम्ही तसं करायलाच नको. खचितच तुम्ही येथे येता आणि जाता जसं तुम्ही नेहमीप्रमाणे केलेलं आहे. तुम्हाला ठाऊक आहे तुरवाल्डला तुमच्याशिवाय करमत नाही.

डॉ.रांक: होय, पण तुम्ही?

नूरा: ओह, तुम्हाला ठाऊक आहे. तुम्ही येथे असणं मला नेहमीच आवडतं.

डॉ.रांक: तुम्ही केवळ माझी दिशाभूल करताहात. तुम्ही म्हणजे माझ्यासाठी एक कोडं आहात. मला नेहमीच वाटतं की हेल्मर तुम्हाला जेवढा आवडतो तेवढाच मीही.

नूरा: होय, तुम्हाला दिसत नाही का? काही लोकांना फक्त प्रेम करायला आवडतं आणि इतरांना फक्त बोलायला.

डॉ.रांक: होय तसंच काहीतरी असतं.

नूरा: जेव्हा मी मुलगी होते, खचेतच मी पप्पांवर खूप प्रेम करायची. पण मोलकरणींच्या खोलीकडे मी नेहमी चोरून जायची, सुरुवातीला त्या मला कधीच उपदेश करायच्या नाहीत, पण दुसऱ्यांदा मात्र त्यांचं बोलणं ऐकण्यात मला गंमत वाटायची.

डॉ.रांक: ओह, कळलं, ती जागा मी भरून काढली?

नूरा: (उसळून घाईने त्याच्याकडे जात) ओह, माझे प्रिय डॉ.रांक, मला तसं म्हणायचं नव्हतं. तुरवाल्डबरोबर राहणं म्हणजेच पप्पांबरोबर राहण्यासारखंच होतं. (हेलिन हॉलमधून आत येते.)

हेलिन: प्लिज, मॅम- (तिच्या कानात कुजबुजते आणि तिला कार्ड देते.)

नूरा: (कार्डकडे दृष्टीक्षेप टाकून) अरे देवा! (तिच्या खिशात ठेवते.)

डॉ.रांक: काही बिघडलं का?

नूरा: नाही, नाही, मुळीच नाही. हा फक्त- हा माझा नवा पोशाख-

डॉ.रांक: तुमचा पोशाख! तो का तिकडे आहे?

नूरा: ओह, तोच तो, होय. पण हा दुसरा जो- मी ऑर्डर दिली होती तो—
तुरवाल्डला कळायलाच नको-

डॉ.रांक: ओह! हेच तुझं गुपित आहे तर.

नूरा: होय, अर्थातच. जा तुम्ही प्लिज त्यांच्याकडे, ते आतल्या खोलीत आहेत.
त्यांना तेथेच थांबवा जोपर्यंत मी---

डॉ.रांक: घाबरू नका, मी त्यांना बाहेर पडू देणार नाही. (ते हेल्मरच्या रूममध्ये जातात.)

नूरा: (हेलिनला) ते किचनमध्ये वाट बघताहेत का?

हेलिन: होय, ते मागच्या जिन्न्याने वर आलेत.

नूरा: पण तू त्यांना सांगितलं नाहीस का, की कुणीतरी तेथे आहे म्हणून?

हेलिनः होय, पण त्याचा काहीही उपयोग झाला नाही.

नूराः ते गेले नाहीत का परत?

हेलिनः नाही, तुमच्याशी बोलणं झाल्याशिवाय त्यांना जायचे नव्हते.

नूराः मग येऊ दे त्यांना आत, पण शांतपणे. आणि हेलिन, कुणाला सांगू नकोस हे, माझ्या नवऱ्याला त्याचा धक्काच बसेल.

हेलिनः ओ, होय मॅम, मला कळलय. (ती जाते.)

नूराः ते येत आहे! अतिशय भयानक गोष्ट येतेय, शेवटी. नाही, नाही, नाही. ते कधीच होऊ नये. हे होणार नाही! (ती हेल्मरच्या दरवाज्याकडे जाते आणि कडी लावते. हेलिन क्रोगस्टाडसाठी हॉलचा दरवाजा उघडते आणि त्याला आत येऊ देते व दरवाजा बंद करते. त्याने प्रवासाचा कोट, उंच बूट आणि लोकरीची हॅट घातलेली आहे.)

नूराः (त्याच्याकडे जाते) हळू बोला, माझे पती घरी आहेत.

क्रोगस्टाडः काही हरकत नाही. त्यांच्यासाठी ते चांगलं आहे.

नूराः काय हवंय तुम्हाला?

क्रोगस्टाडः थोडीशी माहिती.

नूराः लवकर, मग काय ते?

क्रोगस्टाडः तुम्हाला ठाऊक आहे की मला बडतर्फीची नोटीस मिळाली आहे.

नूरा: मी ती थांबवू शकत नव्हते, मि. क्रोगस्टाड. मी सर्वतोपरी प्रयत्न केला पण त्याचा काहीच उपयोग झाला नाही.

क्रोगस्टाड: तुमच्या नवऱ्याला तुमच्याबद्दल थोडीशी तरी काळजी वाटते का? तुम्हाला माहित आहे की तुमच्यावर काय गदा आणू शकतो ते आणि तरीही हे धाडस—

नूरा: तुम्ही कसा विचार करू शकता की मी हे त्यांना सर्व सांगेन?

क्रोगस्टाड: ठीक, मी खरोखरच ती कल्पना केली नाही. माझा मित्र म्हणून तुरवाल्ड हेल्मरला हिंमतच कशी झाली—

नूरा: मि. क्रोगस्टाड माझ्या नवऱ्याबद्दल बोलताना अदबीने बोला.

क्रोगस्टाड: खचितच अदबीनेच बोलायला हवं. पण तुम्ही त्या रहस्याची गोष्ट लपविण्यात खूप काळजी घेतली, मला वाटतं कालपेक्षा आज तुम्हाला थोडीशी स्पष्ट कल्पना आली असेल की तुम्ही काय केलेलं आहे.

नूरा: तुम्ही मला शिकवलं त्यापेक्षा अधिक स्पष्ट.

क्रोगस्टाड: होय, अशा प्रकारचा वॉईट वकील मी-

नूरा: काय हवंय तुम्हाला ते?

क्रोगस्टाड: तुम्ही कशी प्रगती करताहात हेच फक्त मला बघायचंय सौ.हेल्मर. मी आज दिवसभर तुमचाच विचार करीत होतो. जरी केवळ एक व्याजाने पैसे देणारा सावकार, एक हलक्या दर्जाचा वृत्तपत्रकार- थोडक्यात एक

क्षुद्र प्राणी- ज्याला लोकं भावना म्हणतात त्या थोड्याशा का होईना असणारा-

नूरा: मग दाखवा त्या, माझ्या लहान पोरानाचा विचार करा.

क्रोगस्टाड: तुम्ही आणि तुमच्या नवऱ्याने केला कधी माझा विचार? पण हे आता पुरे झालं. मला एकच सांगायची इच्छा होती की ह्या गोष्टी तुम्ही गंभीरपणे घेऊ नका. सध्या तरी मी तुमच्या विरुद्ध कायदेशीर कारवाई करणार नाही.

नूरा: नाही, खात्रीने नाही. मला ठाऊक होतं तुम्ही तसं करणार नाहीत असं.

क्रोगस्टाड: पूर्ण सामोपचाराने समस्या सुटू शकते. कुणालाही काहीही कळू द्यायची गरज नाही. हे आपल्या तिघातच राहू शकेल.

नूरा: माझ्या नवऱ्याला कधीच कळायला नको.

क्रोगस्टाड: कसं थांबवू शकाल तुम्ही ते? उर्वरित कर्ज तुम्ही फेडू शकता?

नूरा: नाही, एकदम सारं नाही.

क्रोगस्टाड: किंवा पुढील काही दिवसात तुम्ही पैसे उभे करू शकाल असं काही साधन तुमच्याजवळ आहे का?

नूरा: जरा सुद्धा नाही—ज्याचा मी उपयोग करीन.

क्रोगस्टाड: आणि जरी तुमच्याजवळ ते असते तरी त्याचा तुम्हाला आता काहीही उपयोग नाही. जरी तुम्ही मला खूप पैसे देऊ केलेत तरी तुम्हाला तुमचा सही केलेला कर्जरोखा परत मिळणार नाही.

नूरा: सांगा मला काय करणार आहात तुम्ही त्याचं?

क्रोगस्टाड: फक्त ठेवीन- माझ्या ताब्यात. तिऱ्हाईत व्यक्तीला त्याचा मागमूसही लागणार नाही. म्हणून जर तुमच्या डोक्यात काही अविचारी कारस्थान असेल तर-

नूरा: जर असेल माझ्या डोक्यात तर?

क्रोगस्टाड: जर तुम्ही तुमच्या नवऱ्याला आणि मुलांना सोडून जायचा विचार करीत असाल-

नूरा: जर मी तसा विचार करीत असेन तर काय?

क्रोगस्टाड: किंवा तुम्ही विचार करीत असाल- काहीतरी खूप वाईट-

नूरा: असा तर्क तुम्ही कसा करू शकता?

क्रोगस्टाड: हे सारे विचार तुम्ही डोक्यातून काढून टाका.

नूरा: माझ्या मनात काय होतं हे तुम्हाला कसं कळलं?

क्रोगस्टाड: आपल्यापैकी बरेच लोक आधी तसा विचार करतात. मी सुद्धा तसाच विचार केला होता, पण मला धाडस नव्हतं.

नूरा: (मरगळलेपणे) मलाही नाही.

क्रोगस्टाड: नाही, एखाद्याला नसतं. ना तुम्हाला तसं धाडस आहे ना मला, आहे तुम्हाला?

नूरा: मला नाही, मला नाही.

क्रोगस्टाड: शिवाय, हे खूपच मूर्खपणाचं होईल. फक्त एक कौटुंबिक वादळ आणि सारं संपेल. माझ्या खिशात तुमच्या नवऱ्यासाठी एक पत्र आहे.

नूरा: सारा काही उल्लेख असलेलं?

क्रोगस्टाड: शक्य होईल तेवढ्या सौम्य शब्दात.

नूरा: (झटकन) त्यांनी ते कधीच बघायला नको. फाडून टाका ते. कसंही करून मी पैशांची व्यवस्था करते.

क्रोगस्टाड: माफ करा मला, सौ.हेल्मर. पण मला वाटतं मी तुम्हाला आत्ताच सांगितलं तुम्ही—

नूरा: ओह, मी तुमच्याकडून घेतलेल्या पैशांबद्दल बोलत नाही. सांगा मला माझ्या नवऱ्याकडून तुम्हाला किती पैसे हवेत- मी तशी व्यवस्था करते.

क्रोगस्टाड: मी तुमच्या नवऱ्याकडे पैशांची मागणी करित नाही.

नूरा: मग कसली मागणी करताय तुम्ही?

क्रोगस्टाड: मी सांगेन तुम्हाला. ह्या जगामध्ये मला पुन्हा पाय घट्ट रोवायचे आहेत. मला उभं रहायचं आहे आणि तुमचा नवरा मला ह्यासाठी मदत करील. मागील अठरा महिन्यांपासून माझा पूर्वेतिहास निष्कलंक आहे. ह्या संपूर्ण काळात मी बिकट परिस्थितीशी झगडत आलो आहे, पण पायरी पायरीने झुंजताना मला समाधान वाटत होते. आता मी पुन्हा मागे फेकलो गेलो, आणि केवळ पूर्वीचे पद मिळावे म्हणून मी समाधानी नसणार. मला उभं रहायचं आहे, तुम्हाला सांगून ठेवतो. मी पुन्हा बँकेत जाणार आणि

पूर्वीपेक्षा उच्चपदावर जाणार. ह्या हेतूसाठी तुमच्या नवऱ्याने माझ्यासाठी नवीन पद निर्माण करायलाच हवं.

नूरा: ते तसं कधीच करणार नाहीत!

क्रोगस्टाड: ते तसं करतील, मी ओळखतो त्यांना. काही कुरबूर करायची हिंमतच करणार नाहीत ते! आणि जेव्हा ते आणि मी एकत्र काम करू, लवकरच हे बघाल तुम्ही. वर्ष संपायच्या आत मी मॅनेजरचा उजवा हात झालेलो असेन. जॉईंट स्टॉक बँकेची व्यवस्था बघणारा तुरवाल्ड हेल्मर नसणार, तर निल्स क्रोगस्टाड असणार.

नूरा: असं कधीच घडणार नाही.

क्रोगस्टाड: कदाचित तुम्ही करणार-?

नूरा: आता माझ्याजवळ ते धाडस आहे.

क्रोगस्टाड: ओह, तुम्ही मला घाबरवू नका! तुमच्यासारखी चलाख, लुटेरू बाई-

नूरा: बघाल तुम्ही, बघाल तुम्ही!

क्रोगस्टाड: भावनाशून्य, कदाचित? खोलवर गोठलेल्या काळ्या पाण्याखाली?

आणि पुढच्या वसंत ऋतूत जेव्हा तुम्ही पुन्हा वर याल तेव्हा तुम्ही विद्रूप, झडून गेलेल्या केसांच्या, ओळखू न येणाऱ्या तुम्ही-

नूरा: तुम्ही मला भीती दाखवू शकत नाहीत.

क्रोगस्टाड: ना तुम्ही मला. लोक अशा गोष्टी करीत नाहीत सौ.हेल्मर. आणि शेवटी त्याचा काय उपयोग असतो? तरीसुद्धा तुमचा नवरा माझ्या खिशात आहे.

नूरा: नंतर? जरी मी फार काळ-?

क्रोगस्टाड: तुम्ही विसरताहात, तुमची प्रतिष्ठा माझ्या हाती शिल्लक आहे! (नूरा निःस्तब्ध होऊन उभी राहते आणि त्याच्याकडे बघते.) ठीक, आता तुम्ही तयार झाला आहात. मूर्खासारखं काहीही करू नका. जेव्हा हेल्मरला हे पत्र मिळेल तेव्हा मी त्यांच्याकडून उत्तराची अपेक्षा करीन आणि हे लक्षात ठेवातो तुमचा नवरा आहे ज्याने मला जबरदस्तीने ह्या मार्गावर मागे पुन्हा ओढून आणले. ह्याची मी त्यांना कधीच क्षमा करणार नाही. गुडबाय, सौ.हेल्मर. (हॉलमधून बाहेर जातो. नूरा घाईने दरवाजाकडे जाते, थोडासा उघडते आणि कानोसा घेते.)

नूरा: तो जात आहे. तो बॉक्समध्ये पत्र टाकत नाहीये. नाही, नाही, ते अशक्य असेल! (दरवाजा अधिक, अधिक उघडते.) काय हे! तो स्तब्ध उभा आहे, तो जिऩ्यातून खाली जात नाहीये. त्याने विचार बदलला का? तो आहे-? (पत्र पेटीत पडते, क्रोगस्टाडचा जिऩ्यावरून हळूहळू खाली मागे उतरण्याचा आवाज येतो. नूरा दबल्या आवाजात किंकाळी फोडते आणि सोफ्याकडे पळत जाते, थोडा विराम.) लेटरबॉक्समध्ये! (हॉलच्या दरवाजाकडे चोरपावलांनी जाते.) तेथेच पडलेले आहे ते- तुरवाल्ड, तुरवाल्ड आपले सर्वस्व गेले! (सौ.लिंडे डार्या बाजूने आत येते पोशाख घेऊन)

सौ.लिंडे: तेथे, मला वाटतं सारं ठीक झालंय आता. घालून बघूया का आपण?

नूरा: (घोगऱ्या आवाजात कुजबुजत) ख्रिस्तिना, येथे ये.

सौ.लिंडे: (सोफ्यावर पोशाख फेकते.) काय झालंय? तू खूपच विमनस्क दिसतेस.

नूरा: ये इकडे. तू ते पत्र पाहतेस का? तेथे बॉक्सच्या काचेतून दिसतंय.

सौ.लिंडे: होय, होय, मी बघतेय ते.

नूरा: ते पत्र क्रोगस्टाडकडून आलंय.

सौ.लिंडे: नूरा- हेच ते क्रोगस्टाड का ज्यांनी तुला कर्जाऊ पैसे दिले?

नूरा: होय, आणि आता तुरवाल्डला सारं काही कळेल.

सौ.लिंडे: माझ्यावर विश्वास ठेव नूरा, तुमच्या दोघांसाठी हे उत्तम आहे.

नूरा: तुला अजूनही सारं काही ठाऊक नाही. मी खोटी सही केलेली आहे.

लौ.लिंडे: अरे देवा!

नूरा: आता माझं ऐक, ख्रिस्तिना. तू माझी साक्षीदार राहशील-

सौ.लिंडे: कसं “साक्षीदार?” मला काय करावं-?

नूरा: जर मला वेड लागलं- तर ते सहजगत्या घडू शकेल—

सौ.लिंडे: नूरा!

नूरा: किंवा जर काही माझ्या बाबतीत असं काही घडलं- जेणेकरून मी येथे राहू शकणार नाही-!

सौ.लिंडे: नूरा, नूरा, तुला पूर्णपणे वेड लागलय!

नूरा: यदाकदाचित, एखाद्याला हे सर्व डोक्यावर घ्यायची इच्छा झाली—संपूर्ण दोष—तुला समजलं—

सौ.लिंडे: होय, होय, पण तू असा कसा विचार करू शकतेस----?

नूरा: तू माझी साक्षीदार हो की हे खरं नाही असं सांगायला ख्रिस्तिना. मला मुळीच वेड लागलेलं नाही, मला संपूर्ण उत्तमपणे ठाऊक आहे की मी काय म्हणत आहे ते, आणि मी तुला सांगते की हेया बाबतीत कुणालाच काहीच ठाऊक नाही. मी हे संपूर्णपणे केलं. लक्षात ठेव.

सौ.लिंडे: मी ठेवीन हे लक्षात, पण मला समजत नाही तुला काय म्हणायचंय ते---

नूरा: अग, तुला कसं समजेल? एक चमत्कार घडणार आहे.

सौ.लिंडे: चमत्कार?

नूरा: होय, चमत्कार. पण तो खूप भयंकर आहे, ख्रिस्तिना. तो कुठल्याही परिस्थितीत घडायलाच नको.

सौ.लिंडे: मी तडक क्रोगस्टाडकडे जाते आणि त्यांच्याशी बोलते.

नूरा: नाही, नको तो तुला काहीतरी उपद्रव करील.

सौ.लिंडे: एकदा त्यांनी माझ्यासाठी काहीतरी केलंय.

नूरा: त्यांनी?

सौ.लिंडे: कुठे राहतात ते?

नूरा: ओ, मी कसं सांगू शकते तुला---? होय—(तिचा स्वतःचा खिसा चाचपडते) हे आहे त्यांचे कार्ड. पण ते पत्र, ते पत्र--!

हेल्मर: (त्याच्या अभ्यासिकेतून दरवाजा ठोठावतो) नूरा

नूरा: (भीतीने किंचाळते) ओह, काय ते? काय हवय तुम्हाला?

हेल्मर: ठीक, ठीक, घाबरू नको. आम्ही आत नाही येणार. पण तू दरवाजाला बाहेरून कडी लावली आहेस. तू तो ड्रेस घालून बघतेस का?

नूरा: होय, होय, घालून बघतेय. मला तो खूपच शोभून दिसतोय, तुरवाल्ड.

सौ.लिंडे: (जिने कार्ड वाचलेले असते) का, ते येथे जवळच राहतात.

नूरा: होय, पण त्याचा काही उपयोग नाही आता. सारं गमावलंय आम्ही. ते पत्र तेथे त्या बॉक्समध्येच आहे.

सौ.लिंडे: आणि तुझ्या नवऱ्याजवळ किल्ली आहे त्याची?

नूरा: नेहमीच असते.

सौ.लिंडे: क्रोगस्टाडने ते पत्र परत मागायलाच हवे, न वाचता. त्यांनी काहीतरी बहाणा शोधायलाच हवा—

नूरा: पण आता ती वेळ झाली जेव्हा तुरवाल्ड नेहमी---

सौ.लिंडे: त्यांना थोपवून ठेव. जितक्या लवकर परत येता येईल तेवढ्या लवकर मी परतेन. (ती घाईने हॉलच्या प्रवेशद्वाराकडे जाते.)

नूरा: (हेल्मरच्या अभ्यासिकेचा दरवाजा उघडते आणि आत डोकावते.)
तुरवाल्ड!

हेल्मर: ठीक, आता एखाद्याला त्याच्या स्वतःच्या रुममध्ये पुन्हा येऊ शकता आले तर अखेर? या रांक, आपण बघणार आहोत-(दरवाजातून) पण कसं हे?

नूरा: काय डियर तुरवाल्ड?

हेल्मर: रांकने मला अपेक्षा लावली होती की आम्हाला भव्य देखावा दिसणार.

डॉ.रांक: (दरवाजातूनच) मी निश्चितच तसा विचार केला होता.माझं काहीतरी चुकलेलं असावं.

नूरा: नाही, उद्या सायंकाळपर्यंत कुणीही मला माझ्या भव्य दिव्य पोशाखात बघू शकणार नाही.

हेल्मर: का, नूरा डियर, तू खूपच थकलेली दिसतेस. तू खूपच सराव करीत होतीस का?

नूरा: नाही, मी सराव केलाच नाही मुळी.

हेल्मर: पण तुला तो करायलाच हवा.

नूरा: होय, करायलाच हवा, मला करायलाच हवा! पण तुरवाल्ड, तुमच्या मदतीशिवाय मी काहीच करू शकत नाही. मी प्रत्येक गोष्ट विसरलेली आहे.

हेल्मरः आपण पुन्हा लवकरच ताजेतवाने होऊ.

नूराः होय, मला मदत कराच तुरवाल्ड. तसं तुम्हा मला वचन द्यायलाच हवं. – ओह, मी खूप चिंताग्रस्त झाले आहे त्या बाबतीत. खूप लोकांसमोर—ह्या सायंकाळी तुम्ही स्वतः माझ्यासाठी सारं काही पूर्णपणे सोडून द्यायला हवंच. अगदी थोडं सुद्धा काम तुम्ही मुळीच करायचं नाही, पेनला हातसुद्धा लावायचा नाही. तसं वचनच तुम्ही मला द्यायला हवं, डियर तुरवाल्ड!

हेल्मरः मी वचन देतो. ही संपूर्ण सायंकाळ मी तुमचा दास बनून राहीन. छोट्या असहाय्य छकुले—पण एक गोष्ट आहे, ती मला फक्त करणं भाग आहे— (हॉलच्या दरवाजाकड जात)

नूराः काय हवंय तुम्हाला तेथे?

हेल्मरः फक्त बघायचंय काही पत्रे आहेत की नाही ते.

नूराः नाही, नाही, तसं काही करू नका, तुरवाल्ड.

हेल्मरः का नको?

नूराः तुरवाल्ड, मी विनंती करते तुम्हाला. तेथे काही सुद्धा नाही.

हेल्मरः नुसतं बघू तर दे मला. (तो जातोय. नूरा पियानोजवळ, तारान्तेलाचा एक सूर लावते. हेल्मर दरवाजाजवळ थांबतो) आहा!

नूराः तुमच्या सोबत आधी सराव केला नाही तर उद्या मी नृत्य करू शकणार नाही.

हेल्मर: (तिच्याकडे जात) तू खरोखर काळजीत आहेस का, डियर नूरा?

नूरा: होय, भयंकर! मला सराव करू द्या लगेच. जेवणाआधी आपल्याजवळ वेळ आहे. ओ, खाली बसा आणि वाजवा माझ्यासाठी, तुरवाल्ड डियर, मला दिग्दर्शन करा आणि शिकवा मला नेहमीप्रमाणे.

हेल्मर: अतिशय आनंदाने, तुझ्या इच्छेखातर (पियानोजवळ बसतो. नूरा बॉक्समधून खंजिरी खेचून काढते, विविध रंगांची शाल काढून भोवती लपेटते, उडी मारत एक पवित्रा घेऊन हॉलच्या मध्यभागी उभी राहते आणि म्हणते)

नूरा: आता वाजवा माझ्यासाठी! आता मी नृत्य करते. (हेल्मर पियानो वाजवितो आणि नूरा नृत्य करते. डॉ. रांक पियानोजवळ उभे असतात हेल्मरच्या मागे आणि बघत असतात)

हेल्मर: (पियानो वाजवित) सावकाश! सावकाश!

नूरा: सावकाश करूच शकत नाही.

हेल्मर: इतकं जोरदारपणे नको, नूरा.

नूरा: मला नाचायलाच हवं तसं.

हेल्मर: नाही, नाही, नूरा असं कधीच करू नको.

नूरा: (हसते आणि हातातली खंजिरी फिरविते) असंच नाही का मी जे तुम्हाला सांगितलं होतं?

डॉ.रांक: मला पियानो वाजवू द्या तिच्यासाठी

हेल्मर: (उठत) होय, करा तसं—म्हणजे मी तिला चांगलं मार्गदर्शन करू शकेन.
(डॉ.रांक पियानोजवळ खाली बसतात आणि वाजवतात, नूरा
अधिकाधिक बेफामपणे नाचते. हेल्मर शेगडीजवळ उभा राहतो आणि
तिच्या अनेक चुका तिच्या निदर्शनास आणतो. तिला ते काहीच ऐकू येत
नाहीसं दिसतं. तिचे केस मोकळे होतात आणि खांद्यावर रूळतात. ती
त्याकडे लक्ष देत नाही, पण नृत्य चालू ठेवते. सौ.लिंडे आत येते आणि
आश्चर्याने अवाक् होऊन दरवाजातच उभी असते.)

सौ.लिंडे: --ओह!

नूरा: (नाचत) आम्ही येथे मजा लुटत आहोत ख्रिस्तिना!

हेल्मर: पण नूरा तू अशी काही नाचत आहेस की तुझ्यापुढे जीवन मरणाचा प्रश्न
आहे.

नूरा: होय, तसंच.

हेल्मर: केवळ वेडेपणा आहे हा. थांब मी सांगतोय तुला! (डॉ.रांक पियानो
वाजवायचे थांबवतात. नूरा आकस्मिकपणे स्तब्ध उभी राहते) माझा
विश्वासच बसत नाही ह्यावर की मी तुला जे काही शिकवलं ते तू सपशेल
विसरलीस.

नूरा: (खंजिरी फेकून देत) तुमचं तुम्हीच बघा.

हेल्मर: तुला खरोखर शिकायची इच्छा आहे.

नूरा: होय, बघा तुम्ही किती गरज आहे मला त्याची. अखेरच्या क्षणापर्यंत
तुम्ही मला शिकवायला हवं. वचन द्याल तुम्ही मला तसं, तुरवाल्ड?

हेल्मर: निश्चितच, निश्चितच.

नूरा: जा, आत जा, उद्या कुठल्याही गोष्टीचा विचार मुळीच करायचा नाही, फक्त माझा. तुम्ही कुठलंही पत्र उघडायला नको—लेटरबॉक्स तर मुळीच उघडायला नको.

हेल्मर: ओह, अजुनही त्या माणसाला तू घाबरतेस—

नूरा: होय, होय, अजूनसुद्धा.

हेल्मर: नूरा, मी तुझ्या चेहऱ्यावर बघू शकतो—तेथे त्या बॉक्समध्ये त्याच्याकडून आलेलं पत्र आहे.

नूरा: मला ठाऊक नाही, मला तसा विश्वास वाटतो. पण असं काहीतरी तुम्ही आत्ताच वाचयला नको. सारं काही संपण्याच्या आत आपल्या दोघात काही वार्डिट यायलाच नको.

डॉ.रांक: (हेल्मरला, शांतपणे) तुम्ही तिला अस्वस्थ करायलाच नको.

हेल्मर: (तिच्या भोवती हात टाकीत) ही पोर स्वतःच्या मनाप्रमाणे वागेल. पण उद्या रात्री जेव्हा नृत्य संपेल-

नूरा: मग तुम्ही स्वतंत्र व्हाल. (हेलिन उजव्या बाजूस दरवाज्यात दिसते.)

हेलिन: जेवण टेबलावर ठेवलं आहे, मॅम.

नूरा: आम्हाला थोडी शॅम्पेनही हवी आहे, हेलिन.

हेलिन: होय, मॅम. (बाहेर जाते.)

हेल्मरः लाडके! पूर्ण मेजवानीच तर.

नूराः होय, आणि आपण ती साकळपर्यंत चालू ठेवू. (हाक मारते) आणि बदामाचे केक, हेलिन- खूप- खूप- लगेचच.

हेल्मरः (तिचा हात पकडीत) चल, चल. तुझं असं बेबंद उतावळेपण दाखवू नकोस मला! माझी चंडोल पक्षिणीच रहा पुन्हा.

नूराः ओ, होय, मी राहीन. पण आता जा बरं जेवणाच्या खोलीत, आणि तुम्हीसुद्धा डॉ.रांक. ख्रिस्तिना, तू मला माझे केस नीट करण्यासाठी मदत कर.

डॉ.रांकः (ते जात असता शांतपणे) तसं काहीच नाही. आणि काही घडणारही नाही? काहीच नाही—माझ्या म्हणण्याचा अर्थ--?

हेल्मरः ओ, नाही त्या प्रकारचं काहीच नाही. ती फक्त एक पोरकट अस्वस्थता आहेय मी तुम्हाला सांगत होतो ह्या बाबतीत (ते उजव्या बाजूने जातात.)

नूराः ठीक?

सौ.लिंडेः ते शहराबाहेर गेलेले आहेत.

नूराः मी तुझ्या चेहऱ्यावर तसं बघितलंय.

सौ.लिंडेः उद्या संध्याकाळी ते परततील. मी त्यांच्यासाठी एक चिठी सोडून आले आहे.

नूरा: तू तसं करायला नको होतंस. गोष्टी त्यांच्या मार्गाने जायलाच हव्यात. अखेरीस, एखादा चमत्कार होण्याची वाट पाहणं किती आल्हाददायक आहे.

सौ.लिंडे: तू कशाची वाट पाहत आहेस?

नूरा: ओह, तुला ते समजू शकणार नाही. तू आत जा त्यांच्याकडे जेवणाच्या रूममध्ये, आलेच मी एका क्षणात. (सौ.लिंडे जेवणाच्या रूममध्ये जाते. नूरा क्षणभर थांबते जणूकाही ती मनाला सावरतेय; नंतर तिच्या घड्याळाकडे बघते.) पाच. मध्यरात्र व्हायला सात तास बाकी आहेत. नंतर उद्याची मध्यरात्र व्हायला चोवीस तास. मग कोळीनृत्य संपेल. चोवीस आणि सात? एकतीस तास जगायचंय.

हेल्मर: (दरवाज्यात उजव्या बाजूस दिसतो) काय झालंय माझ्या इवल्याशा चंडोल पक्षिणीला?

नूरा: (त्यांच्याकडे बाहू पसरवित जाते) येथे आहे ती!

अंक तिसरा

(तीच रूम. मध्यभागी टेबल व त्याभोवती खुर्च्या. टेबलावरचा दिवा जळतोय. हॉलकडचा दरवाजा उघडा आहे. वरच्या माळ्यावरून नृत्य-संगीताचा आवाज येतोय. सौ.लिंडे टेबलाजवळ बसलेली असून शून्यमनस्कतेने पुस्तकाची पाने चाळीत आहे. ती नाचायचा प्रयत्न करते पण एकाग्रचित्त होऊ शकत नाही; ती वारंवार हॉलच्या दरवाजाकडे बघते आणि अस्वस्थपणे ऐकते.)

सौ.लिंडे: (तिच्या घड्याळाकडे बघते) अजूनही आले नाहीत येथे, आणि जवळ जवळ वेळ झालेली आहे. जर जे फक्त आले नाहीत- (पुन्हा कानोसा घेत) ओह, आले आहेत ते येथे. (ती हॉलमध्ये जाते आणि सावधपणे बाहेरचा दरवाजा उघडते; जिन्यावरून हलक्या पावलांचा आवाज ऐकू येतो, ती कुजबुजते.) या आत. कुणीही नाही येथे.

क्रोगस्टाड: (दरवाजातूनच) मला तुमची चिठ्ठी मिळाली. कशाविषयी आहे ती?

सौ.लिंडे: मला तुमच्याशी बोलायचंच आहे.

क्रोगस्टाड: खरंच? आणि तेही ह्या घरात?

सौ.लिंडे: माझ्या घरी मी तुम्हाला भेटू शकणं अशक्य होतं. त्याला वेगळं प्रवेशद्वार नाही. या आत, आपण दोघं एकटेच आहोत. नोकर झोपी गेलेत, आणि हेल्मरचे कुटुंब ह्या संध्याकाळी नृत्य करीत आहे.

क्रोगस्टाड: (रूममध्ये आत येत) ओह! हेल्मर कुटुंब ह्या संध्याकाळी नृत्य करीत आहे. खरंच?

सौ.लिंडे: होय, का नाही?

क्रोगस्टाड: अगदी बरोबर. का नाही?

सौ.लिंडे: आणि आता आपण थोडंसं बोलू या.

क्रोगस्टाड: आपल्या दोघांकडे एकमेकांशी बोलण्यासारखं काही आहे?

सौ.लिंडे: खूप काही.

क्रोगस्टाड: मी असा विचारच केला नव्हता.

सौ.लिंडे: कारण तुम्ही मला कधीही खरोखर समजून घेतलेलं नाही.

क्रोगस्टाड: काय समजून घ्यायचं होतं? जगामध्ये एक स्वाभाविक गोष्ट अशी आहे—उत्तम जोडीदार मिळाल्यावर एखादी निर्दयी स्त्री एखाद्या माणसाला फेकून देते.

सौ.लिंडे: तुम्हाला मी खरोखर निर्दयी स्त्री वाटते? तुम्हाला वाटतं का की मी ते आनंदाने संपवलं?

क्रोगस्टाड: तसं नव्हतं केलं तुम्ही?

सौ.लिंडे: तुम्ही खरोखर तसा विचार केला नव्हता?

क्रोगस्टाड: जर तसं नव्हतं, तर का तुम्ही मला ते पत्र लिहिलं?

सौ.लिंडे: ते उत्तम नव्हतं का? तुमच्यापासून दूर होणं भाग होतं म्हणूनच तुमच्या विषयीच्या भावना नाहीशा करण्याचा प्रयत्न करणं बरोबर नव्हतं?

क्रोगस्टाड: (त्याचे हात आवळीत) असं होतं तर ते? आणि हे सारं पैशांसाठी?

सौ.लिंडे: तुम्ही हे अजिबात विसरायला नको की मला एक असहाय्य आई आणि दोन लहान भाऊ होते. आम्ही तुमची वाट बघू शकत नव्हतो, निल्स, तुमच्या प्रगतीत काही बदल होत नव्हता.

क्रोगस्टाड: कदाचित नाही; पण इतरांसाठी तू मला पसंत नाही म्हणून सोडून देणं, मग ते इतर कुणी का असेनात.

सौ.लिंडे: मला ठाऊक नाही. मी पुष्कळदा स्वतःला विचारलं, मला असा अधिकार होता का?

क्रोगस्टाड: (सौम्यपणे) जेव्हा मी तुला गमावलं तेव्हा माझ्या पायाखालची वाळूच सरकली. बघ आता माझ्याकडे, जहाज बुडालेल्या माणसाला शिडावर टांगले जावे असा उध्वस्त झालोय मी.

सौ.लिंडे: सुटका जवळच असेल कदाचित.

क्रोगस्टाड: होय ती जवळच होती; पण नंतर तू आलीस आणि मार्गात उभी राहिलीस.

सौ.लिंडे: मला ह्याची काहीच कल्पना नसल्याशिवाय, निल्स. आजपर्यंत मला ठाऊक नव्हते की ते तुम्हीच होता की बँकेत ज्यांच्या जागेवर माझी नेमणूक होणार होती.

क्रोगस्टाड: ठीक, मी ठेवतो तुझ्या शब्दावर विश्वास. पण आता तुला ठाऊक आसायला हवं, तू हे सर्व सोडून देणार.

सौ.लिंडे: नाही, ह्याची तुम्हाला मुळीच मदत होणार नाही.

क्रोगस्टाड: ओह, मदत, मदत--! मी ते करावं की नाही.

सौ.लिंडे: मी शहाणपण शिकलेले आहे. जीवन आणि कडवट गरजा ह्यांनी मला शिकवलेलं आहे.

क्रोगस्टाड: आणि सुंदर भाषणांवर विश्वास ठेवायचा असं मला दीवनां शिकवलेलं आहे.

सौ.लिंडे: मग जीवनाने तुम्हाला खूपच ज्ञानपूर्ण गोष्टी शिकवल्यात. पण कृतींवर तुम्ही विश्वास ठेवाल?

क्रोगस्टाड: काय तुमच्या म्हणण्याचा अर्थ?

सौ.लिंडे: तुम्ही म्हणाला होतात की जहाज बुडालेला, शिडाला लटकलेला माणूस तुम्ही होता?

क्रोगस्टाड: तसं म्हणायला माझ्याजवळ सबळ कारण होतं.

सौ.लिंडे: मीसुद्धा जहाज बुडालेली, शिडाला लटकलेली बाई आहे. माझ्यासाठी शोक करणारं किंवा माझी काळजी घेणारं कुणीही नाही.

क्रोगस्टाड: तू ते स्वतः निवडलं होतं.

सौ.लिंडे: माझ्यापुढे दुसरा पर्यायच शिल्लक नव्हता.

क्रोगस्टाड: ठीक, मग काय?

सौ.लिंडे: निल्स, जर ह्या जहाज बुडालेल्या दोन व्यक्तींनी हातमिळवणी केली तर?

क्रोगस्टाड: काय?

सौ.लिंडे: प्रत्येकाने वेगवेगळ्या शिडाला लटकून राहण्यापेक्षा दोघांना एका तराफ्यावर राहण्याची संधी अधिक उत्तम.

क्रोगस्टाड: ख्रिस्तिना!

सौ.लिंडे: तुम्हाला काय वाटलं मी शहरात कशासाठी आले?

क्रोगस्टाड: तुझ्या मनात काय विचार होता?

सौ.लिंडे: मला काम करणं भाग होतं किंवा त्याशिवाय मी जगूच शकत नव्हते. माझं सर्व जीवन जोपर्यंत मी आठवू शकते, मी काम केलं. काम करणं हा माझा एकमेव मोठा आनंद आहे, राहत आला आहे. आता मी ह्या जगात सर्वथा एकाकी उभी आहे, ध्येयशून्य आणि उपेक्षित. स्वतःसाठी कष्ट करण्यात आनंद नाही. निल्स मला कुणीतरी आणि काहीतरी द्या ज्याच्यासाठी मी काम करीन.

क्रोगस्टाड: माझा विश्वास बसू शकत नाही ह्या साऱ्यावर. ही कल्पनाविश्वात वावरणाऱ्या स्त्रियांची सर्वस्वी स्वार्थत्यागाची उत्कट इच्छा आहे.

सौ.लिंडे: तुम्हाला मी कधी असं कल्पनाविश्वात वावरलेली आढळली?

क्रोगस्टाड: तू खरोखर करशील? सांग मला- तुला माझा सारा भूतकाळ ठाऊक आहे?

सौ.लिंडे: होय.

क्रोगस्टाड: आणि तुला ठाऊक आहे लोक माझ्याबद्दल काय बोलतात ते?

सौ.लिंडे: आत्ताच तुम्ही म्हटले नव्हते का माझ्याबरोबर असताना तुम्ही वेगळीच व्यक्ती असू शकता?

क्रोगस्टाड: मला त्याची खात्री आहे.

सौ.लिंडे: मग आता खूप उशीर झाला का?

क्रोगस्टाड: ख्रिस्तिना, तुला ठाऊक आहे का की तू काय करते आहेस ते? होय, तुला ठाऊक आहे. तुझ्या चेहऱ्यावरूनच दिसलं मला. तुला धाडस आहे का मग-
-?

सौ.लिंडे: मला कुणाचीतरी आई होण्याची गरज आहे आणि तुमच्या मुलांना आईची गरज आहे. तुम्हाला माझी गरज आहे आणि मला तुमची गरज आहे. निल्स तुमच्या चांगल्या व्यक्तित्वावर माझा विश्वास आहे. तुमच्या सहवासात मला कसलीही भीती नाही.

क्रोगस्टाड: (तिचे हात गच्च पकडीत) थँक यू---थँक यू, ख्रिस्तिना. आता तुझ्यामुळे मी इतरांच्या नजरेत उत्तम स्थान मिळविलं—आहे, मी विसरलो—

सौ.लिंडे: शूss टॅरंटेला! जा! जा!

क्रोगस्टाड: का? काय आहे ते?

सौ.लिंडे: वर चाललेल्या नृत्याचा आवाज तुम्हाला ऐकू येत नाही का? ज्या वेळेला ते संपेल त्याचक्षणी ते येथे येतील.

क्रोगस्टाड: ओ होय, मी जाईन. अखेरीस त्यातून काहीच निघणार नाही. खचितच तुला ठाऊक नसेल, मी हेल्मरच्या विरोधात काय पाऊल उचललेलं आहे ते.

सौ.लिंडे: होय, निल्स, मला ठाऊक आहे.

क्रोगस्टाड: आणि तरीही ते करण्याचं धाडस तुला आहे---?

सौ.लिंडे: मला ठाऊक आहे एखाद्या माणसाला कुठल्या अवधीपर्यंत नेऊ शकते.

क्रोगस्टाड: ओह, जर मी फक्त बिघडवू शकलो असतो तर?

सौ.लिंडे: तुम्ही करू शकला असता तसं. तुमचं पत्र अजूनही पेटीत पडलं आहे.

क्रोगस्टाड: तुला खात्री आहे?

सौ.लिंडे: होय, पण---

क्रोगस्टाड: (तिच्याकडे शोधक नजरेने बघत) ह्या साऱ्यांचा अर्थ हाच आहे ना?

तुझ्या मैत्रिणीला तुला कुठल्याही परिस्थितीत वाचवायचे आहे.

मनमोकळेपणे सांग—ती तुझीच कल्पना ना?

सौ.लिंडे: निल्स, एखादी बाई, जिने दुसऱ्यासाठी स्वतःला विकून टाकलेलं असेल, पुन्हा ती ते करित नाही.

क्रोगस्टाड: मी माझं पत्र परत मागेन.

सौ.लिंडे: नाही, नाही.

क्रोगस्टाड: होय, खचितच. हेल्मर येईपर्यंत मी वाट पाहीन, मी सांगेन त्यांना की ते मला परत द्या – ते केवळ माझ्या बडतर्फीच्या बाबतीत आहे—जे तुम्ही वाचू नये अशी माझी इच्छा आहे.

सौ.लिंडे: नाही, निल्स तुम्ही ते पत्र मागे घ्यायला नकोच मुळी.

क्रोगस्टाड: पण मला सांग, ह्याच कारणासाठी तू मला येथे बोलावलंस की नाही?

सौ.लिंडे: होय, माझ्या पहिल्या धोक्याच्या सूचनेच्या वेळी. पण तेव्हापासून संपूर्ण दिवस संपला, आणि त्या दिवसात मी ह्या घरात एक विलक्षण गोष्ट पाहिलेली आहे. हेल्मरला सारं काही कळायलाच हवं, ह्या दुर्दैवी गुप्ततेचा शेवट व्हायलाच हवा. ह्या दोघांना संपूर्णपणे समजायलाच हवं. त्यांनी ही सारी लपवाछपवी आणि कावेबाजपणा संपवायलाच हवा.

क्रोगस्टाड: खूप छान, जर तुला तसा धोका पत्करायला आवडेल. पण एक गोष्ट मी करू शकतो, आणि लगेच—

सौ.लिंडे: (ऐकत) त्वरा करा! जा, जा! नृत्य संपले आहे, दुसऱ्या क्षणाला आपण सुरक्षित राहणार नसू.

क्रोगस्टाड: मी रस्त्यात तुमची वाट बघेन.

सौ.लिंडे: होय, तसं करा, तुम्ही मला घरीच भेटायला हवं.

क्रोगस्टाड: माझ्या आयुष्यात इतका आनंदी मी कधीही झालो नव्हतो. (क्रोगस्टाड बाहेरच्या दरवाजाने बाहेर जातो. रुम आणि हॉल मधला दरवाजा उघडाच राहतो.)

सौ.लिंडे: (रुम नीट लावित असते आणि बाहेर जाण्याची तयारी करीत वस्तू एकत्रित करते.) काय परिवर्तन ! काय परिवर्तन! कुणासाठी तरी काम करणं, त्याच्यासाठी जगणं आणि एखादं घर सुखी करणं! ठीक मी अपयशी ठरले तर तो माझा दोष नव्हे.—माझी इच्छा आहे, त्यांनी यावं (ऐकते) ओ, आले ते! मला तयारीला लागायलाच हवं. (ती तिची टोपी आणि झगा घेते. हेल्मर आणि नूराचा आवाज बाहेरून आलेला ऐकू येतो. चावी कुलूपात फिरते, आणि हेल्मर नूराला जबरदस्तीने हॉलमध्ये खेचत आणतो. तिने इटालियन पोशाख परिधान केलेला असून त्यावर मोठी काळी शाल पांघरलेली आहे. त्याने सायंकाळचे कपडे आणि काळा सैल झगा घातला आहे, उघडतो

नूरा: (दरवाजात अजूनही त्याच्याशी झगडते आहे) नाही, नाही, नाही! मी आत जाणार नाही! मला पुन्हा वर जायचे आहे, मला ते इतक्या लवकर सोडायचे नाही!

हेल्मर: पण माझ्या प्रिय पोरी---!

नूरा: ओह, प्लीज, प्लीज, तुरवाल्ड, मी तुमची याचना करते. आणखी फक्त एकच तास!

हेल्मर: एक मिनिट सुद्धा नाही, नूरा डियर, तुला ठाऊक आहे आपलं काय ठरलं होतं. ये, आत ये, तुला थंडी वाजतेय येथे(तिच्या विरोधाला न जुमानता, तो तिला हळूच आत आणतो)

सौ.लिंडे: गुड इव्हिनींग.

नूरा: ख्रिस्तिना!

हेल्मर: सौ.लिंडे काय! इतक्या उशीरापर्यंत तुम्ही येथेच?

सौ.लिंडे: मी दिलगिरी व्यक्त करायलाच हवी. मला नूराला तिच्या पोशाखात बघायचेच होते.

नूरा: तू येथे बसून माझी वाट बघत होतीस का?

सौ.लिंडे: होय, दुर्दैवाने मी खूप उशीरा आले. तुम्ही अगोदरच वरच्या माळ्यावर गेलेला होता, आणि मला वाचलं मी तुला बघितल्याशिवाय जाऊच शकत नव्हते.

हेल्मर: (नूराच्या अंगावरची शाल बाजूला करीत) ठीक मग, नुसतं बघ तिच्याकडे! मी खात्रीपूर्वक सांगतो, ती योग्यच आहे. ती सुंदर दिसत नाही का, सौ.लिंडे ?

सौ.लिंडे: होय, मला तसंच म्हणायचंय—

हेल्मर: नितांत रमणीय दिसत नाही का ती? प्रत्येकजण तसंच म्हणाला होता. पण ही गोड पोरगी भयंकर हट्टी आहे. काय करावं तिचं? विचार करा, जवळजवळ जबरदस्तीने आणावं लागलं.

नूरा: ओह, तुरवाल्ड कधीतरी तुम्हाला याचं वाईट वाटेल की तुम्ही मला थांबू दिलं नाही. अर्धा तास तरी अधिक.

हेल्मर: बघा, ऐका काय म्हणते, सौ.लिंडे? तिनं तिचं टॅरंटेला नृत्य केलं, मोठी प्रशंसा मिळाली तिला. ती त्याला पात्र होती. मला म्हणायचंय- जरी तेथे कदाचित- थोड्या प्रमाणात नैसर्गिक, कल्पनेचं सादरीकरण- तंतोतंत म्हणायचं तर कलात्मकरित्या आवश्यक. पण हरकत नाही- मुद्दा म्हणजे तिनं मोठं यश, प्रचंड यश मिळविलं. एवढं झाल्यावरही मी तिला तेथे सोडून येणं-पाडलेल्या ठश्याला दुर्बल करणं. नाही जर ते मला ठाऊक होतं. मी घेतलं माझ्या गोड कॅप्री पोरीला- माझ्या लहरी छकुल्या कॅप्री पोरीला- मला तसं म्हणावंच लागेल- माझ्या बाहुपाशाखाली; रूममध्ये जलद प्रदक्षिणा, सर्व बाजूंनी नमन- आणि ते- अकल्पितपणे म्हणाले- दृग्गोचर झालेली रमणीयता नाहीशी झाली! निर्गमन नेहमीच परिणामकारक असावे सौ.लिंडे, पण मी नूराला समजू शकलो नाही. अरे बापरे! खूप गरम होतेय येथे. (झगा काढून खूर्चीवर फेकतो आणि रूमचा दरवाजा उघडतो.) काय! प्रकाश नाही येथे? ओह, खचितच. माफ करा मला- (तो आत जातो आणि मेणबत्त्या लावतो.)

नूरा: (श्वास रोखून कुजबुजते) ठीक?

सौ.लिंडे: (हळूच) मी बोलले त्याच्याशी.

नूरा: आणि-?

सौ.लिंडे: नूरा- तुला तुझ्या नवऱ्याला सारं काही सांगायलाच हवं-

नूरा: (मरगळलेपणे) मला ठाऊक होते ते!

सौ.लिंडे: तुला क्रोगस्टाडपासून काहीही भीती नाही; पण तू सडेतोड बोलायलाच हवं.

नूरा: मी बोलणार नाही!

सौ.लिंडे: मग ते पत्र बोलेल.

नूरा: आभारी आहे तुझी ख्रिस्तिना. आता मला समजलं मला काय करायला हवं ते—शू:SS

हेल्मर: (परत येतो) ठीक, सौ.लिंडे, तुम्ही तिचं कौतुक केलं का?

सौ.लिंडे: होय, आणि आता मला गुडनाईट म्हणणं भाग आहे.

हेल्मर: काय, एवढ्यातच? हे विणकाम तुमचं आहे का?

सौ.लिंडे: (ते हातात घेत) होय, थँक्स. जवळ जवळ विसरलेच होते मी ते.

हेल्मर: मग तुम्ही विणकाम करता तर.

सौ.लिंडे: होय.

हेल्मर: तुम्हाला ठाऊक आहे, ह्या ऐवजी तुम्ही कशिदा काढा.

सौ.लिंडे: खरं? का?

हेल्मर: कारण ते खूपच सुरेख. बघा आता! कशिद्याचं काम तुम्ही डाव्या हातात धरा, असं, आणि मग उजव्या हाताने सुई वापरा, लांब सफाईदार वळण द्या.

सौ.लिंडे: होय, तसं करायला हवं मला.

हेल्मर: पण विणकाम हे नेहमीच धोकादायक. जरा इकडे बघा. तुमचे बाहु तुमच्या बाजूच्या जवळ आहेत आणि सुया वरखाली जाताहेत—काहीतरी चिनीसारखं वाटतं त्याविषयी. त्यांनी खरोखर उत्कृष्ट शॅम्पेन दिली रात्री.

सौ.लिंडे: ठिक, गुडनाईट, नूरा, आणि ह्यापुढे असा हटवादीपणा करू नकोस.

हेल्मर: हे अगदी बरोबर बोललात, सौ.लिंडे!

सौ.लिंडे: गुडनाईट मि. हेल्मर.

हेल्मर: (दरवाजाकडे तिच्यासोबत जात) गुडनाईट, गुडनाईट, तुम्ही सुरक्षितरित्या घरी पोहोचाल अशी आशा करतो. मला आनंदच होईल— पण तुम्हाला फारसं दूरवर जावं लागणार नाही. गुडनाईट, गुडनाईट. (ती जाते, हेल्मर ती गेल्यानंतर दरवाजा बंद करतो आणि पुन्हा परत येतो) शेवटी तिच्या पासून सुटका झाली तर आपली—भयंकर कंटाळवाणी बाई आहे.

नूरा: तुम्ही दमला नाहीत का, तुरवाल्ड?

हेल्मर: नाही, जरा सुद्धा नाही.

नूरा: झोपही येत नाही?

हेल्मर: बिलकुल नाही. विशेष करून उत्साह वाटतो. पण तू? खूप थकलेली आणि पेंगुळलेली दिसतेस.

नूरा: होय खूप थकलेली. आता मी लवकरच झोपी जाईन.

हेल्मर: बघ बरं आता तू. काही झाले तरी तुला जास्त वेळ थांबू न देण्यात मी बरोबर होतो की नाही?

नूरा: ओह, प्रत्येक गोष्ट तुम्ही जी करता ती बरोबरच असते.

हेल्मर: (तिच्या कपाळाचं चुंबन घेत) आता माझी चंडोल पक्षिण समजूतदार व्यक्तीसारखी बोलायला लागली. तुझ्या लक्षात आलं का की ह्या सायंकाळी डॉ. रांक किती उत्साही होते ते?

नूरा: खरंच? उत्साही होते ते? मला त्यांच्याशी बोलायला संधीच मिळाली नाही.

हेल्मर: ना मला मिळाली, पण इतकं चांगलं उत्साही मी त्यांना बऱ्याच काळापासून पाहिलं नाही. (थोडंसं तिच्याकडे बघतात, नंतर तिच्याजवळ येतात) आपल्या स्वतःच्या घरी परतल्यावर किती आल्हाददायक वाटतं! पूर्णपणे एकटं बरोबर—ओह, माझी मनमोहक सुंदर छकुली!

नूरा: माझ्याकडे असं बघू नका, तुरवाल्ड.

हेल्मर: माझ्या प्रिय खजिन्याकडे मी बघू शकत नाही?—इतकं तरी हे लावण्य माझं आहे, फक्त माझं पूर्णपणे माझं आणि अखंडपणे माझं?

नूरा: (टेबलाच्या दुसऱ्या बाजूकडे जाते) ह्या रात्री तुम्ही मला अशा गोष्टी बोलायलाच नकोत.

हेल्मरः (तिच्या मागे जात) मला दिसत आहे की ते टॅरंटेला नृत्य अजूनही तुझ्या रक्तात आहे- आणि त्याने तुला सर्वथा अधिक भुरळ पाडली आहे. ऐक! इतर लोक जाताहेत आता. (अधिक सौम्यपणे) नूरा- लवकरच संपूर्ण घर शांत होईल.

नूराः होय, मी तशी आशा करते.

हेल्मरः होय, तुला वाटत नाही का तसं माझ्या जीवलागे? नूरा? जेव्हा आपण परक्या लोकांमध्ये असतो तेव्हा तुला ठाऊक आहे, मी तुझ्याशी का कमी बोलतो, आणि स्वतःला तुझ्यापासून लांब ठेवतो, आणि मधून मधून एक चोरटा कटाक्ष तुझ्याकडे टाकतो- तुला ठाऊक आहे हे मी का करतो ते? कारण मी कल्पना करतो की आपण एकमेकांवर गुप्तपणे प्रेम करतो, विवाहाच्या वचनाने गुप्तपणे बांधलो गेलो आहोत आणि कुणालाही स्वप्नात सुद्धा वाटणार नाही की आपल्या दोघात काहीतरी आहे.

नूराः होय, होय, होय मला ठाऊक आहे, तुम्ही सर्वस्वी माझाच विचार करीत असतात.

हेल्मरः आणि नंतर, जेव्हा जायची वेळ झाली, आणि मी तुझ्या मृदु, मुलायम खांद्याभोवती शाल पांघरली आणि तुझ्या उत्कृष्ट मानेभोवती सुद्धा. मी कल्पना केली की तु माझी वधू आहेस आणि नुकताच विवाह झाला आहे, नंतर मी पहिल्यांदाच तुला माझ्या घरी आणतोय—मी पहिल्यांदाच तुझ्या सोबत आहे- पूर्णपणे तुझ्यासोबत. तुझ्या त्या कंप पावणाऱ्या रमणीयतेसोबत! ह्या संपूर्ण सायंकाळपर्यंत तुझीच आणि फक्त तुझीच अभिलाषा करीत होतो. जेव्हा मी तुला डोलताना आणि गिरकी मारताना

बधितले टॅरंटेलाच्या नृत्यात—माझं रक्त पेटून उठलं आणि म्हणूनच मला फार काळ राहवलं गेलं नाही. म्हणूनच मी तुला लवकर घरी आणलं-

नूरा: दूर व्हा तुरवाल्ड, दूर व्हा माझ्यापासून, मला हे सर्व नकोय.

हेल्मर: काय बोलतेस तू? नूरा. चिडवतेस का मला? नाही- नाही ना! मी नवरा नाही का तुझा? (बाहेरच्या दारावर टकटक होते.)

नूरा: (दचकते.) ऐकलं का तुम्ही-?

हेल्मर: (हॉलकडे जात) कोण आहे तेथे?

डॉ.रांक: (बाहेरून) मी आहे, मी थोडंसं आत येऊ शकतो का?

हेल्मर: (खालच्या आवाजात, त्रासून) ओह! काय हवं असू शकतं ह्याला?
(मोठ्याने) थोडं थांबा. (दरवाजा उघडतो) या, खूप छान, डोकावून पाहिल्याबद्दल.

डॉ.रांक: मला वाटतं मी तुमचं बोलणं ऐकलं आणि वाटलं की तुम्हाला भेटून घ्यावं.
(भोवती बघतो) ओ, ही ती प्रिय जुनी जागा, किती सुखानं राहता तुम्ही दोघं इथं!

हेल्मर: असं दिसतंय की जणूकाही वरच्या माळ्यावर सुद्धा तुम्ही आनंदातच दिसत होता.

डॉ.रांक: अतिशय, का नाही? ह्या जगातल्या प्रत्येक गोष्टीत एखाद्याने का सहभागी होऊ नये? सारं काही शक्य असेल तेवढं, जोपर्यंत निदान एखाद्याला मिळेल तेवढं. दारू उत्तम होती—

हेल्मर: विशेषतः शॅम्पेन.

डॉ.रांक: तुमच्या लक्षात आलं का? भरपूर प्यायलो.

नूरा: तुरवाल्डने सुद्धा भरपूर शॅम्पेन प्यायली.

डॉ.रांक: खरंच तोही प्यायला होता?

नूरा: होय, आणि त्यामुळे त्यांच्या भावना नेहमीच उचंबळून येतात.

डॉ.रांक: ठीक, चांगला दिवस घालविल्यानंतर एखाद्याने सायंकाळची छान मजा का लुटू नये?

नूरा: चांगला घालविलेला! ठीक. ह्या बाबतीत मला काही अभिमान वाटत नाही.

डॉ.रांक: (त्याच्या खांद्यावर चापटी मारीत) पण मला नाही, बघितलं नाही का तुम्ही?

नूरा: मला वाटतं तुम्ही वैज्ञानिक शोधात गुंतलेले आहात, डॉक्टर रांक?

डॉ.रांक: अगदी बरोबर.

हेल्मर: ठीक. आता छोटी नूरा सुद्धा वैज्ञानिक शोधाबद्दल बोलायला लागलीय.

नूरा: निष्पत्तीबद्दल अभिनंदन करू का?

डॉ.रांक निश्चितच.

नूरा: निष्पत्ती चांगली झाली का मग?

डॉ.रांक: शक्यतो अत्युत्तम, डॉक्टर आणि पेशंट दोघांनाही- निश्चितपणे.

नूरा: (शांतपणे आणि शोधकतेने) निश्चितपणे?

डॉ.रांक: निखालस निश्चितपणे. त्यानंतर मी स्वतः सायंकाळ मजेत घालविली तर मी बरोबर नव्हतो का?

नूरा: होय, अगदी बरोबर डॉ.रांक.

हेल्मर: मीही तेच म्हणतो, ह्या अटीवर की तुम्हाला काही द्यावे लागणार नाही.

डॉ.रांक: ठीक, या जीवनात काहीच दिले नाही तर काहीच मिळत नाही.

नूरा: डॉ.रांक मला खात्री आहे तुम्हाला सोंगं, मुखवटे फार आवडतात.

डॉ.रांक: होय, जेव्हा तेथे खूप मनोरंजक सोंगे असतात.

नूरा: सांगा मला पुढच्या वेळी तुम्ही आणि मी कोणती सोंगे घेणार आहोत?

हेलेमर: खुळचट कुठली! तू एवढ्यातच पुढच्या गोष्टीचा विचार करतेस?

डॉ.रांक: आपण दोघं? मी सांगेन तुम्हाला. तुम्ही छान परी व्हा.

हेल्मर: ओह, पण कोणत्या कपड्यातून ते दर्शविलं जाईल?

डॉ.रांक: तिने फक्त रोज घालते तेच कपडे घालावेत.

हेल्मर: उत्कृष्ट! पण तुम्हाला माहित नाही का की तुम्ही काय घालणार?

डॉ.रांक: होय, माझ्या प्रिय मित्रा, त्या मुद्द्यावर मी पूर्णपणे ठाम आहे.

हेल्मर: असं?

डॉ.रांक: दुसऱ्या सोंगात मी अदृश्य राहीन.

हेल्मर: किती विनोदात्मक कल्पना!

डॉ.रांक: मोठी काळी हॅट. तुम्हाला त्या अदृश्य हॅटबद्दल ठाऊक नाही? तुम्हा ती नुसती घाला आणि तुम्हाला कुणीही पाहू शकणार नाही.

हेल्मर: (दबल्या स्मित हास्यात) नाही, तुमचं बरोबर आहे.

डॉ.रांक: पण मी कशासाठी आलो ते सपशेल विसरून गेलो. हेल्मर, मला एक सिगार द्या बरं डार्क हॅवानाची एक.

हेल्मर: खूप आनंदाने (सिगारेट केस देतो)

डॉ.रांक: (एक घेतो आणि शेवटचे टोक तोडतो) थँक्स.

नूरा: (काडी पेटवित) मला पेटवू द्या तुमची सिगार.

डॉ.रांक: ए थाऊजंड थँक्स (ती काडी धरते तो त्यावर सिगारेट पेटवितो) आणि आता गुडबाय!

हेल्मर: गुडबाय, गुडबाय, माझ्या प्रिय मित्रा.

नूरा: स्लिप वेल, डॉक्टर रांक.

डॉ.रांक: तुमच्या इच्छेबद्दल आभारी आहे.

नूरा: मलाही तशीच विश करा.

डॉ.रांक: तुम्हाला? खूप छान तुम्ही विचारलं म्हणून—स्लिप वेल आणि सिगार पेटविल्याबद्दल पुन्हा थँक्स. (दोघांकडे मान तुकवून जातो.)

हेल्मर: (खालच्या आवाजात) त्याने खूपच प्यायलेली आहे.

नूरा: (शून्यमनस्कपणे) शक्य आहे. (हेल्मर त्याच्या खिशातून किल्ल्यांचा जुडगा काढतो आणि हॉलमध्ये जातो) तुरवाल्ड, काय करणार आहात तुम्ही तेथे?

हेल्मर: मला हे लेटर बॉक्स रिकामे करायलाच हवे. गच्च भरलीये पूर्णपणे, उद्याच्या वर्तमानपत्रासाठीही जागा नाही तिथे.

नूरा: रात्री तुम्ही काम करणार आहात काय?

हेल्मर: तुला चांगलंच ठाऊक आहे मी काम करणार नाही—का, कसं आलं हे? कुणीतरी कुलुपाशी खेळलय.

नूरा: कुलुपाशी?

हेल्मर: मला खात्री आहे त्याची. काय ह्याचा अर्थ? मी विचारच करू शकत नाही, नोकर--?येथे मोडलेली हेअर पिन आहे. नूरा, ती तुझ्या हेअर पिनांपैकी एक आहे.

नूरा: (चटकन) ती मुलं च असतील—

हेल्मरः मग तू त्यांना अशा चेष्टा करू द्यायला नको---बघ! शेवटी उघडलं मी ते.
(सर्व कागदपत्र घेतो आणि किचनकडे हाक मारतो) हेलिन! कृपाकरून
दरवाजाच्या पुढील भागात ठेव बरं दिवा. (तो पुढचा दरवाजा बंद करतो
आणि हातात सर्व कागदपत्र घेऊन आत येतो) बघ नुसतं किती साचले
आहेत ते!(ते तपासून बघत) का, काय आहे हे?

नूराः (खिडकीजवळून) ते पत्र! ओह, नाही, नाही, तुरवाल्ड!

हेल्मरः दोन व्हिजिटींग कार्डस्—रांककडून.

नूराः डॉ.रांककडून?

हेल्मरः (त्यांच्याकडे बघत) डॉक्टर रांक हे वर आहे. त्यांनी नुकतंच ते पेटीत
टाकलं असणार.

नूराः अजून काही आहे का त्यावर?

हेल्मरः नावाच्यावर काळा क्रॉस आहे. बघ त्याकडे! किता अप्रिय कल्पना! असं
दिसतं की जणू काही ते त्यांच्या मृत्यूची घोषणाच करताहेत.

नूराः त्यांना तसं करायचच होतं.

हेल्मरः काय! तुला काही ठाऊक आहे का? त्यांनी तुला तसं काही सांगितलं का?

नूराः होय, ह्या कार्डस् चा अर्थ त्यांनी आपला शेवटचा निरोप घेतला. ते
स्वतःला बंद करून घेणार आणि मृत्यूला कवटाळणार.

हेल्मरः गरीब बिचारा! खचितच मला कळलं होतं की आपण त्याला फार काळ
सोबत ठेवूच शकत नाही. पण इतक्या लवकर---! आणि जाणं आणि
एखाद्या जखमी प्राण्यासारखं सरपटत गुहेत जाणं---

नूरा: जर आपल्याला जाणं भाग असेल तर शांततेत जाणं उत्तम. तुम्हाला असं वाटत नाही का तुरवाल्ड?

हेल्मर: (येरझारा घालीत) आपल्या जीवनाचा तो एक अविभाज्य भाग झाला होता. मला हे पटतच नाही की तो निघून गेलेला आहे. तो आणि त्याच्या वेदना आणि त्याचं एकाकीपण आपल्या आनंदाच्या सूर्य प्रकाशाकडे मेघाच्छादित पार्श्वभूमी बनून गेले आहे—ठीक कदाचित काही झालं तरी ते त्याच्या भल्यासाठीच झालंय. (शांत उभा राहत) आणि कदाचित आपल्यासाठीसुद्धा, नूरा. आता फक्त तू मला नि मी तुला. आपण सर्वथा एकमेकांवर अवलंबून. (तिच्या भोवती बाहु टाकीत) माझी प्रिय पत्नी! मला असं जाणवतं की मी तुला कधीच कवटाळून धरू शकणार नाही. तुला ठाऊक आहे नूरा, मी नेहमी इच्छा करतो की तुला एखाद्या भयंकर गोष्टीने घाबरवून सोडावं आणि मी माझं शरीर आणि आत्मा, सारं काही, सारं काही तुझ्यासाठी पणाला लावावं.

नूरा: (त्याच्या मिठीतून स्वतःला सोडवून घेत, ठाम आणि निश्चयपूर्वक) आता तुम्ही तुमची पत्रे वाचावीत, तुरवाल्ड.

हेल्मर: नाही, नाही, आज रात्री नव्हे. मला माझ्या गोड पत्नीच्या सहवासात रहायची इच्छा आहे.

नूरा: मृत्यूपंथाला लागलेल्या मित्राचा विचार डोक्यात असताना--?

हेल्मर: होय, तुझं म्हणणं बरोबर आहे. त्याने आपल्या दोघांना धक्का बसलाय. काहीतरी अभद्र आले आहे आपल्यात—मृत्यू आणि विनाशाचे विचार.

त्यांना आपण बाहेर फेकून देण्याचा प्रयत्न करायला हवा—तोपर्यंत आपण विलग राहू.

नूरा: (त्याच्या मानेभोवती हात टाकते) तुरवाल्ड! गुडनाईट! गुडनाईट!

हेल्मर: (तिच्या कपाळाचं चुंबन घेत) गुडनाईट, माझी कोकीळा. शांत झोप, नूरा. आता मी जाईन आणि माझी पत्रे वाचेन. (तो सर्व लेटर्स त्याच्या हातात घेतो व त्याच्या रुममध्ये जाऊन दरवाजा बंद करतो)

नूरा: (भांबावलेल्या डोळ्यांनी, चाचपडत, तुरवाल्डचा ओव्हरकोट गच्च पकडीत, स्वतःभोवती लपेटते आणि अर्धवट घोगऱ्या तुटलेल्या आवजात कुजबुजते) मी त्याला आता कधीच पाहणार नाही. कधीच नाही, कधीच नाही! (डोक्यावर शाल फेकते.) मुलांनाही पुन्हा कधीही पाहणार नाही. कधीच नाही, कधीच नाही---ओ, ते काळं गोठलेलं पाणी! खोल---अगाध--! जर ते केवळ संपलं असतं! आता ते त्यांच्याजवळ आहे, ते वाचत आहेत ते. ओह, नाही, नाही, नाही, अजून तरी नाही. तुरवाल्ड गुडबाय--! गुडबाय माझ्या चिमण्यांनो--! (हॉलकडे जाण्यासाठी घाईने वळते, अगदी त्याचवेळी हेल्मर जोरात दरवाजा उघडतो आणि उघडलेलं पत्र हातात घेऊन तेथेच उभा असतो.)

हेल्मर: नूरा!

नूरा: (किंचाळते) ओह---!

हेल्मर: काय आहे हे? तुला ठाऊक आहे का ह्या पत्रात काय आहे ते?

नूरा: होय, मला ठाऊक आहे. जाऊ द्या मला! जाऊ द्या मला बाहेर!

हेल्मर: (तिला पाठीमागून धरीत) कुठं जायचंय तुला?

नूरा: (स्वतःला सोडविण्याचा प्रयत्न करीत) तुम्ही मला वाचविणार नाहीत, तुरवाल्ड!

हेल्मर: (मागे सरत) खरं! जे काही त्याने लिहिलं आहे ते खरं आहे? नाही, नाही, हे खरं असू शकणं अशक्य आहे.

नूरा: हे खरं आहे. मी तुमच्यावर अपार प्रेम केलं. जगावेगळं.

हेल्मर: मूर्खासारखं लबाड्या करणं बंद कर.

नूरा: (त्याच्याकडे एक पाऊल उचलीत) तुरवाल्ड--!

हेल्मर: बेशरम बाई—काय केलंस तू हे?

नूरा: मला जाऊ द्या—तुम्ही मला वाचवणार नाहीत! तुम्ही स्वतः माझा दोष पदरात घेणार नाहीत.

हेल्मर: पुरे झाला आता तुझा ढोंगीपणा. (बाहेरचा दरवाजा बंद करतो) येथे तू थांबशील आणि तुझ्या स्वतःचा हिशेब देशील. तुला समजलं का तू काय केलंस ते? उत्तर दे! तुला समजते ते?

नूरा: (त्याच्याकडे स्थिरपणे बघते, आणि कठोर अविर्भावात म्हणते) होय, आता मला पूर्णपणे समजू लागायला सुरुवात झाली आहे.

हेल्मर:(येरझारा घालीत) ओह! किती भयंकर रित्या जागा होणं! ह्या साऱ्या आठ वर्षांच्या दरम्यान—ती माझा अभिमान आणि आनंदाचे निधान होती— ढोंगी, खोटारडी—वाईट,--वाईट—गुन्हेगार. ओह, अतर्क्य हिडीस,

कुरुपता सारी! शी s s ! शी s s! (नूरा काहीच बोलत नाही आणि त्याच्याकडे स्थिर नजरेने बघत राहते) मला हे आधी सारं कळायलाच हवं होतं. मला आधीच अंदाज यायला हवा होता. सारे तुझ्या वडिलांच्या नीतितत्वाचा अभाव –गप्प बस –सारे तुझ्या वडिलातले नीतितत्वांचा अभाव असलेले दुर्गुण तुझ्यात अनुवांशिकरित्या आलेत. धर्म नाही- नीतिमत्ता नाही, कर्तव्याची जाणीव नाही—म्हणजे त्यांच्या ह्या चुकीला मी क्षमा करायला हवी! तुझ्यासाठी मी जे काही केलं त्याची परतफेड तू अशी करावी?

नूरा: होय –अशीच.

हेल्मर: माझ्या साऱ्या सुखांचा नाश केलास तू. माझ्या भवितव्याचा विध्वंस केलास. ओह, याचा विचार करणे किती भयंकर आहे! त्या हरामखोराच्या हातातलं बाहुलं झालो मी. त्याला ज्यात आनंद वाटेल तो ते माझ्यासोबत करील, ज्याची निवड करेल त्याची मागणी करेल, तो माझ्यावर हुकूमत गाजविल जितकं त्याला आवडेल आणि मला ते निमूटपणे मान्य करावे लागेल. आणि हे अरिष्ट आणि विध्वंस माझ्यावर आणलं ते ह्या नीतिमत्ताशून्य बाईनं!

नूरा: जेव्हा मी ह्या जगातून निघून जाईन, तेव्हा तुम्ही मोकळे व्हाल.

हेल्मर: ओह, सुंदर शब्द नकोत. तुझ्या बापालाही अशीच सवय होती. ह्या जगातून तू निघून गेल्यावर चांगलं होईल असं तू मघाशीच बोललीस ना? नाही, मुळीच नाही. तो असाच सारा वृत्तांत छापू शकतो मी. त्याच्याशी हातमिळवणी केल्याचा माझ्यावर संशय घेतला जाऊ शकतो. लोकं असा

विचार करतील की ह्या सर्व कारस्थानाच्या मुळाशी मी आहे. आणि तुला पुढे केलेले आहे. तू—तुझ्यासाठी—तुझे खूप लाड करून आपलं सारं वैवाहिक जीवन बिघडवून घेतलं. तुला आता समजलं तू माझं काय केलंस ते?

नूरा: (भावनाशून्य निश्चलतेत) होय.

हेल्मर: ही गोष्ट इतकी धक्कादायक आहे की ते समजणं माझ्या आवाक्याबाहेर आहे. पण आपण हे मिळवायलाच हवं. शाल काढ तुझी, मी म्हणतो शाल काढ तुझी! मला त्याला शांत करायचा प्रयत्न करायलाच हवा, ह्या मार्गाने किंवा त्या मार्गाने—ही गोष्ट दडपून टाकायला हवी, कुठल्याही किंमतीवर. पूर्वीसारखंच बाहेर आपण वावरायचं—बाहेर बदल नको आपल्या जीवन मार्गात—बाहेर बदल नाही, समजलं तुला? तू माझ्या घरात सातत्याने राहू शकते—हे उघड आणि स्पष्ट आहे. पण मुलांचं संगोपन करण्याची मी तुला परवानगी देणार नाही. त्यांच्या बाबतीत तुझ्यावर विश्वास ठेवण्याचं मी धाडस करणार नाही—ओह, हे आता बोलण्यापुरतंच राहिल की मी एखाद्यावर हृदयापासून प्रेम केलं आहे—ज्याला मी अजूनही! पण ही भूतकाळातलीच गोष्ट असणार. येथून पुढे सुखाचा प्रश्नच येत नाही, पण फक्त जपायचेत भग्न अवशेष, तुकडे दाखवायला—(बेल वाजते, हेल्मर दचकतो) काय आहे ते? आणि इतक्या उशीरा! काही वाईट असू शकतं? तो तर? स्वतःला लपव नूरा, सांग तू आजारी आहेस म्हणून. (नूरा उभी आहे. हेल्मर दरवाजाकडे जाऊन तो उघडतो.)

हेलिनः (अर्धवट कपड्यात हॉलमध्ये) हे पत्र आहे, मॅम तुमच्यासाठी.

हेल्मरः दे ते, माझ्याकडे(पत्र तिच्याकडून हिसकावून घेऊन दरवाजा बंद करतो.)
होय, त्याच्याकडून. तुला ते मिळणार नाही. मी वाचतो ते.

नूराः वाचा ते!

हेल्मरः (दिव्याजवळ) मला हिंमत होत नाही. आपला दोघांचा विनाश, दोघांचा तुझा नि माझा. ओह! मला कळायलाच हवं. (घाईने पत्र फाडून उघडतो, काही ओळी वाचतो. त्यात असलेल्या दुसऱ्या कागदाकडेही बघतो, आनंदाने ओरडतो) नूरा! (नूरा त्याच्याकडे शोधक नजरेने बघते.)

हेल्मरः नूरा!—ओह! मला ते पुन्हा वाचायला हवं.—होय, होय तेच आहे. मी वाचलो! नूरा, मी वाचलो!

नूराः आणि मी?

हेल्मरः तू सुद्धा, निश्चितच, आपण दोघांही वाचलो, आपण दोघां. बघ त्याने तुझा करारनामाही परत पाठविला आहे. तो लिहितो की त्याने दिलगिरी व्यक्त केली आहे...आणि क्षमा मागितली आहे—एक सुदैवी बदल घडला आहे त्याच्या जीवनात—ओह, तो काय लिहितो ते जाऊ दे. आपण वाचलो. तुला कुणीही इजा करू शकत नाही. ओह नूरा, नूरा—पण प्रथम ह्या तिरस्करणीय गोष्टीपासून सुटका करून घे. मी बघतो लगेच—(सही केलेल्या कर्जरोख्यावर दृष्टीक्षेप टाकतो) नाही मी त्याकडे बघणार नाही, ही सारी गोष्ट माझ्यासाठी काहीही नसून एक स्वप्न राहिल. (सही केलेला

कर्जरोखा आणि दोन्ही पत्रे फाडून तुकडे तुकडे करतो. आगीत फेकतो व ते जळताना बघतो.) ते बघ! ते गेलं!—त्याने म्हटलं होतं खिसमसच्या सायंकाळपर्यंत—ओह, नूरा, ते तून दिवस तुला फारच भयंकर वाटले असतील.

नूरा: ह्या अखेरच्या तीन दिवसात मी अतिशय गंभीरपणे झुंज देत होते.

हेल्मर: आणि तुझ्या ह्या यातनांमधून तुला बाहेर पडायचा मार्गच दिसत नव्हता -- नाही, त्या अतिभयानक गोष्टींचा आपण विचार करणार नाहीत. आपण फक्त आनंद मानू – आनंद उपभोगू – हे संपलं, सारं संपलं! तुला ऐकू येत नाही का, नूरा? तू हे स्विकारायला तयार नाही वाटतं. होय, हे संपलं. तुझ्या चेहऱ्यावर चिंता दिसते...? माझ्या गरीब बिचारे नूरे, मला समजतय. मी तुला क्षमा केली आहे ह्यावर तुझा विश्वासच बसू शकत नाही. पण मी केलेली आहे, नूरा, मी शपथेवर सांगतो ते. मी साऱ्या काही गोष्टींची क्षमा केली. मला ठाऊक आहे की तू हे जे सारं काही केलं ते माझ्या प्रेमाखातर.

नूरा: ते खरं आहे.

हेल्मर: एखाद्या पत्नीने तिच्या पतीवर प्रेम करावं तसं तू माझ्यावर प्रेम केलंस. हे केवळ इतकंच होतं की तू काय करीत होतीस ह्याची जाणीव होण्याचा तुला अनुभव नव्हता. तू मार्गदर्शनाशिवाय काही करू शकत नव्हती म्हणून मी तुझ्यावर कमी प्रेम केलं? नाही, नाही. फक्त माझ्यावर अवलंबून रहा, मी तुला सल्ला देईन आणि मार्गदर्शन करीन. शिकविन तुला. अशा दुबळ्या स्त्रीमागे मी योग्य माणूस म्हणून उभा राहीन व तू पुन्हा पूर्ववत आकर्षक दिसशील. पहिल्या भयंकर क्षणात मी जे काही

तुला कठोर बोललो ते तू विसरायला हवं, कारण त्यावेळी वाटायचं मला की सारी दुनियाच कोसळून मातीमोल होते की काय. मी तुला क्षमा केली, नूरा, नूरा मी शपथेवर सांगतो मी तुला माफ केलं.

नूरा: तुम्ही मला माफ केलं त्याबद्दल मी तुमची आभारी आहे. (ती उजव्या बाजूच्या दरवाजाने आत जाते)

हेल्मर: नाही, थांब--! (दारातून डोकावतो) काय करणार आहेस तू?

नूरा: (आतून) मी माझा मुखवट्यांचा पोशाख उतरवतेय.

हेल्मर: (उघड्या दरवाजातून) होय, उतरव तो प्रिये. शांत व्हायचा प्रयत्न कर आणि स्वतःला सावर माझ्या भेदरलेल्या कोकीळे. आता तू निर्धास्त विश्रांती घेऊ शकतेस. तुझ्यावर छत्र धरण्यासाठी माझ्याजवळ विस्तृत पंख आहेत. (तो दरवाज्याजवळ येरझारा घालतो.) ओह, किती रमणीय—किती उबदार आहे आपलं घर, नूरा! येथे तू सुरक्षित आहेस. तुझ्यासारख्या घायाळ कबूतराला मी आश्रय दिला ज्याला मी बहिरी ससाण्याच्या तीक्ष्ण पंजातून सोडवलं. मी लवकरच तुझ्या धडधडत्या काळजाला शांत करीन, नूरा, माझ्यावर विश्वास ठेव, नूरा, खूप लवकर. उद्या तुला पूर्णपणे वेगळा बदल दिसेल—सारं काही पूर्वीसारखं होईल. मी तुला क्षमा केली हे मला तुला पुन्हा सांगायची गरजच पडणार नाही. तुला स्वतःला हेच वाटेल की हे सत्य आहे. तू असा कसा विचार करू शकतेस की माझ्या हृदयातून मी तुला काढून टाकून किंवा मी तुझी निर्भत्सना करीन खूप? ओह, नूरा खऱ्या माणसाचं हृदय कसं असतं हे तुला ठाऊक नाही; काहीतरी अवर्णनीय, मधुर आणि समाधानकारक

असतं. अशाच माणसाने त्याच्या पत्नीला क्षमा केलेली आहे—

प्रामाणिकपणे क्षमा केलेली आहे तिला त्याच्या अंतःकरणापासून. ती दुप्पट अर्थाने त्याची संपत्ती झालेली आहे. तिचा पुनर्जन्म झालेला आहे. तसं बोलायचं म्हणजे एकाच वेळी ती त्याची पत्नी आणि मुलगीही झाली आहे. म्हणून ह्यापुढे तू माझी आहेस, माझ्या भेदरलेल्या असहाय्य जीवा प्रिये. कसलीही चिंता करू नकोस नूरा; फक्त तू तुझं हृदय उघडं कर माझ्यापुढे, मी तुझी इच्छाशक्ती आणि सदसद्विवेक बुद्धी राहीन. (नूरा रोजच्या कपड्यात प्रवेश करते.) का, काय हे? तू झोपायला गेली नाहीस? तू तुझे कपडे बदललेस?

नूरा: होय, तुरवाल्ड, आता मी माझे कपडे बदललेले आहेत.

हेल्मर: पण का? ह्या वेळी?

नूरा: मी आज रात्री झोपणार नाहीये.

हेल्मर: पण, लाडके नूरा—

नूरा: (तिच्या घड्याळाकडे बघत) अजूनही फार वेळ झालेला नाही. खाली बसा, तुरवाल्ड, तुम्ही आणि मी आपल्या दोघांना एकमेकांशी खूप बोलायचं आहे. (ती टेबलाच्या एका बाजूला बसते.)

हेल्मर: नूरा—काय ह्याचा अर्थ? तुझा थंड आणि गंभीर चेहरा—

नूरा: खाली बसा. मला थोडा वेळ लागेल. मला ह्या विषयी खूप बोलायचंय तुमच्याशी. (हेल्मर टेबलाच्या दुसऱ्या बाजूला बसतो.)

हेल्मर: तू मला भिववितेयस, नूरा. समजलो नाही मी तुला.

नूरा: नाही, तेच बरोबर आहे. तुम्हाला मी समजलेच नाही, आणि मीही तुम्हाला समजून घेतलंच नाही—ह्या रात्रीपर्यंत नाही, मध्ये बोलू नका. फक्त ऐका मी काय म्हणते ते. आपण अखेरचा समझोता करणं भाग आहे, तुरवाल्ड.

हेल्मर: कसं म्हणायचं तुला?

नूरा: (थोड्याशा शांततेनंतर) आपण येथे असे बसलेलो आहोत ह्यावरून तुम्हाला काहीच लक्षात येत नाही का?

हेल्मर: काय लक्षात यायला हवं मला?

नूरा: आपल्या लग्नाला आता आठ वर्षे पूर्ण झालीत. तुमच्या लक्षात येत नाही का की आपण दोघं, तुम्ही आणि मी, स्त्री आणि पुरुष—एकमेकांशी गंभीरपणे काय बोललात ते?

हेल्मर: गंभीरपणे! कोणत्या गोष्टीविषयी तुला गंभीरपणे म्हणायचेय?

नूरा: ह्या संपूर्ण आठ वर्षांच्या कालावधीत, किंवा अधिक काळ—अगदी तेव्हापासून हा पहिलाच दिवस आहे आपल्या भेटीचा—आपण गंभीर विषयावर गंभीर विचारांची देवाणघेवाण कधीच केली नाही.

हेल्मर: मी तुला चिंता काळज्यांमध्ये गुंतवलं आणि ते सहन करण्यात मी सहभागी झालो नाही?

नूरा: मी चिंता काळज्यांविषयी बोलत नाहीये, मी काय म्हणते की आपण दोघं गंभीरपणे एखाद्या गोष्टीच्या मुळाशी कधीच गेलो नाही.

हेल्मर: का, माझ्या प्रिय नूरे, तुला गंभीर गोष्टींशी काय करायचे आहे?

नूरा: हाच तर तो मुद्दा आहे! तुम्ही मला कधीच समजून घेतलं नाही. मी खूप मोठ्या अन्यायाच्या गोष्टी केल्या तुरवाल्ड, पहिल्यांदा माझ्या वडिलांमुळे, आणि नंतर तुमच्यामुळे.

हेल्मर: काय? तुझ्या वडिलांमुळे आणि माझ्यामुळे? आमच्यामुळे, ज्यांनी तुझ्यावर इतकं प्रेम केलं जितकं ह्या जगात कुणीही केलं नसेल.

नूरा: (मान डोलवित) तुम्ही माझ्यावर कधीच प्रेम केलं नाही. तुम्हाला गंमत वाटली म्हणून प्रेम केलं तुम्ही माझ्यावर.

हेल्मर: का, नूरा, काय म्हणतेस तू हे?

नूरा: होय, तेच ते तुरवाल्ड. जेव्हा मी पप्पांबरोबर त्यांच्या घरी होते, तेव्हा ते मला सल्ला द्यायचे आणि तीच मते ते माझ्यावर लादायचे. जर मला दुसरी मतं असली तर ते त्याविषयी काहीच बोलायचे नाहीत, कारण त्यांना ते आवडलेलेच नसायचे. ते मला त्यांची इवलीशी बाहुली म्हणायचे आणि मग जशी मी माझ्या बाहुलीबरोबर खेळायचे तसे ते माझ्याशी खेळायचे. मग मी तुमच्या घरी रहायला आले.

हेल्मर: आपल्या विवाहाबद्दल अशा भावना व्यक्त करतेस!

नूरा: (न थांबता) मला म्हणायचंय की मी पप्पांच्या हातातून तुमच्या हातात पडले. तुमच्या अभिरुचीप्रमाणे तुम्ही साऱ्या गोष्टींची मांडणी केली.

म्हणून मग तुमची पसंत ती माझी पसंत झाली. किंवा मी ढोंग केलं – मला माहित नाही—दोन्ही मार्गांनी कदाचित, काही वेळा एक तर काही वेळा दुसरं. आता जेव्हा मी मागे वळून बघते, तेव्हा मला असे वाटते की मी एखाद्या भिकाऱ्यासारखं जगत आले आहे—फक्त हाता-तोंडाशी गाठ. तुमच्यासाठी लबाड्या करून मी जगले, तुरवाल्ड. पण हेच तुम्हाला हवं असायचं. तुम्ही आणि पप्पांनी खूप मोठी चूक केली माझ्या विरुद्ध. हा तुमचा दोष माझ्या जीवनाचं मातेरं करायला कारणीभूत झाला.

हेल्मर: का, नूरा, किता तर्कहीन आणि कृतघ्न आहेस तू! काय तू येथे कधीच सुखी नव्हतीस?

नूरा: नाही, कधीच नाही. मला वाटलं होतं तसं, पण मी कधीच नव्हते सुखी.

हेल्मर: नाही—सुखी नाही?

नूरा: नाही, फक्त मजेत. आणि तुम्ही माझ्याशी नेहमीच दयाळूपणे वागता. आणि घर फक्त खेळकर आहे, त्यापरते काही नाही. मी नवरी बाहुली म्हणून राहिली आणि माहेरी पप्पांची कन्या बाहुली म्हणून राहिली. आणि आता मुलांची माझ्या बाहुल्या होण्याची पाळी आली. मला गंमत वाटायची जेव्हा तुम्ही माझ्याशी खेळायचे. अगदी तशीच गंमत मुलांना आणि मलाही वाटते जेव्हा मी त्यांच्याशी खेळते. हाच आपला विवाह तुरवाल्ड.

हेल्मर: तू जे काही म्हणत आहेस त्यात थोडे फार सत्य आहे, अतिशयोक्ती युक्त आणि फाजील ताण असलेलं आहे. पण ह्यापुढे सारं बदललेलं असेल. खेळाची वेळ संपली, आता शिक्षणाची वेळ आलीय.

नूरा: कुणाचं शिक्षण? माझं की मुलांचं?

हेल्मर: दोघांचं, माझ्या प्रिय नूरा.

नूरा: ओह, तुरवाल्ड तुम्ही तो माणूस नाहीत की तुमची योग्य पत्नी व्हायला तुम्ही मला शिकवाल.

हेल्मर: आणि तू असं म्हणू शकतेस?

नूरा: आणि मी—स्वतः मी माझ्या मुलांना शिकवायची तयारी कशी करू शकते?

हेल्मर: नूरा!

नूरा: काही मिनिटांपूर्वी तुम्ही स्वतःच नाही का म्हटलं होतं की ह्या बाबतीत तुमचा माझ्यावर विश्वास नाही म्हणून?

हेल्मर: ते मी रागाच्या भरात बोललो असेन—तू त्याकडे लक्ष द्यायला नको मुळी.

नूरा: नाही, तुम्ही पूर्णतया बरोबर होता. ती समस्या माझ्या आवाक्याबाहेर आहे. आधी दुसरी समस्या सुटायला हवी, मला स्वतःलाच मी शिकवायचा प्रयत्न करायला हवा. तुम्ही ती व्यक्ती नव्हेत जी मला ह्यात मदत करू शकेल. मला एकटीलाच ते निर्धाराने सुरू करायला हवे. आणि म्हणूनच मी तुम्हाला सोडून जातेय.

हेल्मरः (उडी मारत) काय—तुझ्या ह्या म्हणण्याचा अर्थ काय--?

नूराः आता मला पूर्णपणे माझ्या पायावर उभं रहायलाच हवं. मला स्वतःला आणि भोवतालीच्या लोकांना जाणून घ्यायचं आहे. म्हणूनच मी तुमच्याबरोबर राहू शकत नाही.

हेल्मरः नूरा! नूरा!

नूराः मी आता लगेचच जात आहे. मला वाटतं ख्रिस्तिना मला रात्री घ्यायला येईल—

हेल्मरः तू वेडी आहेस! मी तुला तशी परवानगी देणार नाही! प्रतिबंध घालीन ह्या गोष्टीला.

नूराः आता कोणत्याही गोष्टीबद्दल मला तुम्ही प्रतिबंध घालणार नाहीत, आणि त्याचा काहीही उपयोग नाही. जे काही माझे आहे ते मी घेईन. तुमच्याकडून मी कुठल्याही गोष्टीचा स्वीकार करणार नाही, ना आता ना पुढे केव्हाही.

हेल्मरः काय वेडेपणा आहे हा!

नूराः उद्या मी घरी जाणार—मला म्हणायचंय जे घर माझं होतं. काहीही करण्यासाठी काहीही शोधायला मला अधिक सोपं जाईल.

हेल्मरः ओह, तुझ्या अविचारी अनुभवान—

नूराः मला अनुभव घ्यायचा प्रयत्न करायलाच हवा, तुरवाल्ड.

हेल्मर: तुझं घर सोडून जाणं, तुझ्या नवऱ्याला, तुझ्या मुलांना! आणि जग काय म्हणेल ह्याचा विचारच करीत नाही तू?

नूरा: मी त्याकडे लक्ष देऊ शकत नाही. मला फक्त एवढंच ठाऊक आहे की मला ते करणं भाग आहे.

हेल्मर: हे राक्षसी वागणं आहे! ह्या तऱ्हेने तू तुझ्या पवित्र कर्तव्याचा त्याग करणार?

नूरा: तुमच्या मते माझं पवित्र कर्तव्य काय?

हेल्मर: तुला ते सांगण्याची आवश्यकता आहे काय? तुझा नवरा आणि तुझ्या मुलांबद्दलचं कर्तव्य.

नूरा: मला तितक्याच महत्त्वाची दुसरी पवित्र कर्तव्ये आहेत.

हेल्मर: अशक्य! कोणत्या कर्तव्यांबाबत म्हणायचंय तुला?

नूरा: माझ्या स्वतःच्या बाबतीतील माझी कर्तव्ये.

हेल्मर: त्यापूर्वी तू एक पत्नी आहेस, आई आहेस हे असूनही दुसरं?

नूरा: त्यावर माझा विश्वासच राहणार नाही. ह्या साऱ्यांपेक्षा, अगदी तुमच्यासारखीच मी एक मनुष्यप्राणी आहे. किंवा कसेही करून मला तसं व्हायचा प्रयत्न करायला हवा. मला ठाऊक आहे की बहुतेक लोकं तुमच्याशी सहमत आहेत, तुरवाल्ड, आणि ते जे काही म्हणतात ते पुस्तकात आहे. पण येथून पुढे बरेचसे लोकं काय म्हणतात आणि पुस्तकात काय आहे ह्याबाबतीत मी समाधानी राहणार नाही. मला ह्या सर्व

गोष्ठीपेक्षा मला माझा विचार करायला हवा, आणि त्यांना समजून घ्यायचा प्रयत्न करायला हवा.

हेल्मर: ह्या तुझ्या स्वतःच्या घरात तुझं स्थान काय असावं, हे समजून घेणार नाहीस काय? ह्या गोष्ठींवरून तुला अचूक मार्गदर्शक नाही का? तुला धर्म नाही?

नूरा: ओह, तुरवाल्ड, धर्म म्हणजे काय मला खरोखर ठाऊक नाही.

हेल्मर: काय तुझ्या म्हणण्याचा अर्थ?

नूरा: मला काहीच ठाऊक नाही. पण धर्मोपदेशक हान्सेनने जेव्हा मला दीक्षा देऊन चर्चचा सदस्य करून घेतले तेव्हा मला सांगितले. त्यांनी स्पष्टीकरण केले की धर्म म्हणजे हे आणि धर्म म्हणजे ते. जेव्हा मी ह्या सर्वापासून दूर झाले आणि एकटी उभी राहिले, मी त्यात सुद्धा डोकावून पाहिन. मी हे बघेन की जे त्याने मला शिकविले ते बरोबर आहे का, किंवा, काही झाले तरी कोणत्याही परिस्थितीत ते माझ्यासाठी बरोबर आहे का.

हेल्मर: ओह, हे कधीही ऐकलेलं नाही! आणि ते ही एका तरूण स्त्रीकडून! पण धर्म जर तुला बरोबर मार्गदर्शन करू शकत नसेल तर मग मला तुझी सदसद्विवेकबुद्धी जागी करू दे—कारण मला वाटतं तुझ्याजवळ नैतिक विचार असायलाच हवेत किंवा उत्तर दे मला कदाचित तुझ्याजवळ ते काहीच नसणार?

नूरा: ठीक, तुरवाल्ड, हे सांगणं सोपं नाही. मला खरंच ठाऊक नाही. ह्या सर्वच बाबतीत मी संभ्रमात पडलेय. मला एवढंच ठाऊक आहे की मी त्याविषयी

तुमच्यापेक्षा पूर्णपणे वेगळा विचार करते. मी असं ऐकलं सुद्धा की कायद्याविषयी मी जसा विचार केला त्यापेक्षा तो भिन्न आहे, पण ते बरोबर आहेत ह्यावर मी विश्वासच ठेवू शकत नाही. ह्यावरून असं दिसतं की स्त्रीला तिच्या मरणोन्मुख पित्याचं रक्षण करू द्यावं किंवा नवऱ्याचं जीवन वाचवू द्यावं असा हक्कच नाही. माझा विश्वासच बसत नाही यावर.

हेल्मर: तू लहान मुलासारखं होलतेस. तू ज्या समाजात राहतेस तो तुला कळलेलाच नाही.

नूरा: नाही, मला नाही समजत. पण मी आता शिकायचा प्रयत्न करून. मला निश्चय करायलाच हवा की कोण बरोबर—समाज की मी.

हेल्मर: नूरा, तू आजारी आहेस, तू अस्वस्थ आहेस, तू बहुधा वेडी झाली आहेस.

नूरा: मला इतका स्पष्टपणा आणि निश्चितता ह्याबद्दल मला कधीच जाणीव झाली नाही, तू ह्या रात्री झाली.

हेल्मर: तू पुरेशी स्पष्ट आणि निश्चित झालीस का नवरा आणि मुलांचा त्याग करण्यात?

नूरा: होय, मी झालेय.

हेल्मर: मग ह्याला एकच संभाव्य कारण आहे.

नूरा: काय ते?

हेल्मर: तू माझ्यावर प्रेम करीत नाहीस.

नूरा: नाही, तेच ते केवळ.

हेल्मर: नूरा! –तू असं म्हणू शकतेस?

नूरा: ओह, मला खूप वाईट वाटतं, तुरवाल्ड. कारण तुम्ही माझ्याशी नेहमीच दयाळूपणे वागलात. पण माझा इलाज नाही. मी तुमच्यावर प्रेम करीत नाही.

हेल्मर: (मोठ्या कष्टाने स्वतःवर ताबा मिळवित) आणि हा मुद्दा तू स्पष्ट आणि निश्चितपणे सांगतेस?

नूरा: होय, पूर्णतया. म्हणूनच मी आता येथे यापुढे राहणार नाही.

हेल्मर: आणि तू स्पष्ट करू शकतेस का की मी तुझं प्रेम कसं गमावलं ते?

नूरा: होय, मी सांगू शकते तुम्हाला. ह्याच सायंकाळी जेव्हा काही चमत्कार घडला नाही, त्यामुळे नंतर मला कळलं की मी कल्पना केली तसे तुम्ही नाहीत.

हेल्मर: पूर्णपणे स्पष्ट करून सांग, मला समजलं नाही.

नूरा: मी संयमपूर्वक ह्या साऱ्या आठ वर्षे वाट पाहिलेली आहे, अगदी स्पष्टपणे खरोखर खचितच मला कळले की चमत्कार प्रत्येक दिवशी घडत नसतात. जेव्हा ह्या जोराच्या फटक्याने मला घाबरविले, मी स्वतःलाच आत्मविश्वासाने म्हटले की, “आता चमत्कार येतोय!” जेव्हा क्रोगस्टाडचं पत्र पेटीत पडलेलं होतं तेव्हा मी क्षणभरासाठीही अशी कल्पना करू शकत नव्हते की तुम्ही त्याच्या अटी मान्य कराल. मला पूर्ण खात्री होती

की तुम्ही त्याला म्हणाल, “जा, साऱ्या जगाला ओरडून सांग,” आणि ते मग---

हेल्मर: ठीक? जेव्हा मी माझ्या बायकोची लज्जा आणि बदनामी चव्हाट्यावर आणीन---?

नूरा: मग मी दृढतापूर्वक विश्वास ठेवला की तुम्ही पुढे याल, सारं काही स्वतः तुमच्यावर ओढवून घ्याल, आणि म्हणाल, “मीच एक गुन्हेगार आहे.”

हेल्मर: नूरा---?

नूरा: तुम्हाला असं वाटतंय का की मी तुमच्याकडून कधीही असा त्याग स्विकारणार नाही? नाही, निश्चितच नाही. पण माझा हा आग्रह तुमच्या विरुद्ध होता? -तोच हा चमत्कार होता ज्याची मी आशा केली होती आणि धसका घेतला होता. ज्याला- ज्याला प्रतिबंध घालण्यासाठी मला मरून जायचं होतं.

हेल्मर: मी रात्रंदिवस तुझ्यासाठी आनंदाने राबेन, नूरा, दुःखाशी झुंज दिली असती तुझ्यासाठी आणि तुझ्या इच्छेसाठी. पण कोणताही माणूस त्याची प्रतिष्ठा पणाला लावणार नाही, जरी तो ज्याच्यावर खूप प्रेम करीत असला-त्याच्यासाठी.

नूरा: लाखो स्त्रियांनी असं केलंय त्यासाठी.

हेल्मर: ओह, तू विचार करतेस आणि बोलतेस एखाद्या मूर्ख लहान मुलीसारखी.

नूरा: कदाचित. पण तुम्ही ना विचार केला ना बोलले त्या माणसासारखं ज्याच्याशी मी विवाह केला. जेव्हा तुमची भीती संपली—मला काय भेडसावत होते ह्याची नाही तर तुमच्या स्वतःसाठी—जेव्हा कसलीही भीती उरली नाही—मग तुम्हाला असं वाटलं की काहीच घडलं नाही. मी पुन्हा तुमची चंडोल पक्षीणी झाले. तुमची बाहुली—अगदी पूर्विसारखं—जिला तुम्ही हळुवारपणे जपली हळव्या नाजूक बाईला. (उभी राहते) तुरवाल्ड, त्याक्षणाला मला अनपेक्षितपणे जाणीव झाली की ह्या आठ वर्षांपासून मी एका परक्या पुरुषाबरोबर जीवन घालविले, आणि तीन मुलांना जन्म दिला त्याच्या—ओह, हे सारं सहन करण्याचा विचारही मला सहन होत नाही. मी तुकड्यातुकड्यात स्वतःला फाडून तोडून तरी टाकलं असतं.

हेल्मर: (दुःखाने) असं का, असं का, खूप मोठी दरी निर्माण झालीय आपल्यामध्ये—पण नूरा ती कधीच भरली जाऊ शकणार नाही का?

नूरा: आता मी ज्या अवस्थेत आहे, ती तुमची पत्नी नाही.

हेल्मर: दुसरा माणूस बनण्याचं माझ्यात सामर्थ्य आहे.

नूरा: कदाचित—जेव्हा तुमच्या बाहुलीला तुमच्यापासून दूर नेलं गेलेलं आहे.

हेल्मर: दूर, --तुझ्या पासून दूर? नाही, नाही, नाही, मला असा विचारच करवत नाही.

नूरा: (उजव्या बाजूस रूममध्ये जात) आणि म्हणूनच हे घडायलाच हवं. (ती बाहेर जाण्याच्या कपड्यात येते आणि एक छोटीशी प्रवासी बॅग ती खुर्चीवर ठेवते.)

हेल्मर: नूरा, नूरा आत्ता नको! उद्यापर्यंत थांब.

नूरा: (ती शाल अंगावर घेते.) मी एका परक्या माणसाच्या घरात रात्र घालवू शकत नाही.

हेल्मर: पण आपण येथे बहीण-भावासारखं राहू शकत नाही का?

नूरा: (तिची हॅट घट्ट बसवीत) तुम्हाला ते चांगलंच ठाऊक आहे की ते फार काळ टिकू शकणार नाही. (शाल पांघरीत) गुडबाय, तुरवाल्ड. नाही, मी मुलांकडे जाणार नाही. मला ठाऊक आहे, त्यांना माझ्यापेक्षा चांगला आधार मिळेल. आता मी जशी आहे, त्यांच्यासाठी कवडी किमतीची आहे.

हेल्मर: पण कधीतरी, नूरा, नूरा—कधीतरी--?

नूरा: ते मी कसं सांगू शकते? मला कल्पना नाही माझं काय होईल ते.

हेल्मर: पण तू माझी पत्नी आहेस, आता आणि सर्वदा!

नूरा: ऐका तुरवाल्ड—जेव्हा एक पत्नी तिच्या नवऱ्याचं घर सोडते, जसं मी करते आहे, मी असं ऐकलेलं आहे की कायद्याच्या नजरेत तिच्या संबंधीच्या साऱ्या कर्तव्यांपासून ती मुक्त होते. काही झाले तरी, मी तुम्हाला सर्व बंधनातून मुक्त करते. तुम्ही बंधनात आहात असे तुम्हाला वाटायलाच नको आणि मलाही तसे वाटायला नको. दोन्ही बाजूंनी

पूर्णपणे स्वातंत्र्य असायलाच हवे. बघा, मी तुमची अंगठी तुम्हाला परत देते. माझी तुम्ही मला परत द्या.

हेल्मर: ती सुद्धा?

नूरा: ती सुद्धा.

हेल्मर: ही घे.

नूरा: उत्तम. आता सारं संपलं. मी किल्ल्या येथे ठेवते. नोकरचाकरांना घराच्या प्रत्येक बाबतीत माझ्यापेक्षाही खूप चांगलं माहित आहे. उद्या जेव्हा मी प्रवासाला निघालेली असेन, ख्रिस्तिना येईल आणि माझ्या वस्तू पॅक करील ज्या मी माझ्याबरोबर घरून आणल्या होत्या. माझ्याकडे त्या मी गेल्यावर पाठविलेल्या हव्यात.

हेल्मर: सारं संपलं! सारं संपलं! नूरा, तू माझा विचार पुन्हा कधीच करणार नाहीस का?

नूरा: मी वारंवार तुमचा. मुलांचा आणि ह्या घराचा विचार करीन.

हेल्मर: मी तुला लिहू शकतो, नूरा?

नूरा: नाही, कधीच नाही. तुम्ही ते करूच नका.

हेल्मर: पण मला तुला पाठवायलाच हवे—

नूरा: काही नाही, काही नाही.

हेल्मर: तुला गरज पडली तर मला तुला मदत करणं भाग आहे.

नूरा: नाही, मी म्हणते मी परक्या माणसाकडून काहीही स्वीकारत नाही.

हेल्मर: नूरा—परक्या माणसापेक्षा काहीतरी अधिक मी कधीच होऊ शकणार नाही का?

नूरा: (तिची प्रवासी बॅग उचलत) ओह, तुरवाल्ड तो चमत्कारांचाही चमत्कार घडेल-

हेल्मर: चमत्कारांचा चमत्कार म्हणजे काय?

नूरा: आपल्या दोघात इतका बदल व्हायला हवा जेणेकरून- ओह, तुरवाल्ड मी आता चमत्कारांवर विश्वास ठेवणार नाही.

हेल्मर: पण मी ठेवीन विश्वास. सांग मला! इतका बदल की-?

नूरा: ते आपल्यामधील सख्य खराखुरा विवाह असू शकेल. गुड-बाय. (ती हॉलच्या दारामधून बाहेर जाते.)

हेल्मर: (त्याच्या चेहरा दोन्ही हातांनी झाकून घेत दरवाज्याजवळच्या खुर्चीत कोसळतो.) नूरा! नूरा! (तो अवती भवती बघतो आणि उठतो.) शून्य. ती गेलेली आहे. (त्याच्यातली आशा उसळी मारते.) ओह! चमत्कारांचा चमत्कार--?! (खालून दरवाजा बंद होण्याच्या आघाताचा जोरदार प्रतिध्वनि ऐकू येतो.)

श्री वसंत बागुल : एक कलंदर लेखक

वसंत बागुल एक शिक्षक. मालेगावच्या शाळेतले. पण PhD ला हेन्रिक इब्सेन च्या नाटकांचा अभ्यास करायचा म्हणून ते थेट नॉर्वेजियन भाषा शिकायला नॉर्वेमध्ये पोचले. नोकरी धंदा तात्पुरता सोडून. तिथे राहून, पडतील ती कामं करून तिथली भाषा शिकून त्यांनी इब्सेनच्या मूळ पुस्तकांवरून मराठी अनुवाद केले. मग गेले जपानमध्ये तिथल्या साहित्याचा अभ्यास करायला. नंतर न्युयॉर्क (अमेरिका), बर्मिंगहॅम-लंदन-इंग्लंड- फ्रॅंकफुर्ट (जर्मनी) अशी दुनिया फिरून तिथल्या भाषा शिकून त्यांनी डझनभर पुस्तकांचे (नॉर्वेजियन, इंग्लिश, अमेरिकन, जपानी) अनुवाद केले. शिवाय हिंदीतल्या हरिवंशराय बच्चन यांच्या मधुशालाचा मराठीत छंदानुवाद केला आहे. या शिवाय त्यांची स्वतः लिहीलेली नाटके , एकांकिका, लेख, कविता आहेतच. प्रकाशझोतापासून दूर राहिलेला हा एक मनस्वी कलंदर लेखक. त्यांची डझनभर पुस्तकं आता एक एक करून ई साहित्य मधून वाचकांकडे येतीलच.

आपल्या अभिप्रायांची वाट ते पहात आहेत.

त्यांचा पत्ता

वसंत बागुल, ३०२, न्यु शिवम अपार्टमेंट, स्टेशन रोड, उल्हासनगर-४, जि. ठाणे

फोन: 0251-2587832, 8149068977

vasant_pandit2002@yahoo.com

ई साहित्य प्रतिष्ठान

मराठी भाषा आता झेप घेण्याच्या मूड मध्ये आहेदेऊ. कडे लक्ष नकारडणाऱ्यां . मराठीत कधीच नव्हते इतके वाचक आहेत आता. पुर्वी पुस्तकाच्या एका आवृत्तीच्या हजार .दोनहजार प्रती छापल्या जात. पाच हजार म्हणजे डोक्यावरून पाणी

आता ई पुस्तकांच्या जमान्यात एक एक पुस्तक पाच दहा लाख वाचकांपर्यंत जातं . वर्षालाअर्धाकोटी डाऊनलोड होतातएकमेकांना परस्पर फॉरवर्ड करतात. व्हट्स अप वाचक ., ई मेल, ऍप्प, ब्ल्यु टुथ, वेबसाईट, पेन्ड्राईव्ह, सिडी अशा असंख्य मार्गांनी पुस्तकं व्हायरल व्हायलीतसुसाट सुटलित. खेड्यापाड्यांच्या गल्लीबोळांपासू .न ते जगाच्या पाठिवरच्या प्रत्येक देशात.ल्या मराठीच्या वेगाला आता कोणी थांबवू शकत नाहीरॉकेटच्या वेगाने सुसाट सुटले .

या धूमधडक क्रांतीत सामिल व्हाआपल्या ओळखीच्या मराठी साक्षरांना यात . ओढा. त्यांचे ई मेल पत्ते, व्हाट्सप नंबर आम्हाला पाठवातुम्ही फक्त दहा व .ाचक आणाते . याची जाहिरात करा. शंभर आणतील. आणि ते दहाहजार. तुमच्या व्हाट्सप ग्रुपमधून आपल्याला फुकट पुस्तकं वाचकांपर्यंत पोहोचवायची आहेत. आपल्याला टिव्ही पेपर ची जाहिरात परवडत नाही. आमचे वाचक हेच आमचे जाहिरात एजंट. तेच आमची ताकद. मराठी भाषेची ताकद जगाला दाखवू.

ई साहित्यची पुस्तके

www.esahity.com वरून डाऊनलोड करा .

esahity@gmail.com ला कळवून मेलने मिळवाकिंवा .7710980841हा नंबर सेव्ह करून या नंबरला तुमचे नांव व गांवWhatsapp करून पुस्तके whatsapp मार्गे मिळवा .

किंवा ई साहित्यचे app. <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.esahity> या लिंकवर

उपलब्ध आहेत .download करा .

हे सर्व मोफत आहे.

